

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DEKİ ÖZELLEŞTİRME ÇALIŞMALARI
VE EKONOMİK ETKİLERİ

MOHAMED ABDİ AHMED
2501121241

TEZ DANIŞMANI
PROF.DR. NAZAN SUSAM

İSTANBUL - 2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : MOHAMED ABDI AHMED Numarası : 2501121241
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : MALİYE Danışmanı : PROF. DR. NAZAN SUSAM
Tez Savunma Tarihi : 01.11.2016 Saati : 15.00
Tez Başlığı : TÜRKİYE'DEKİ ÖZELLEŞTİRME ÇALIŞMALARI VE EKONOMİK ETKİLERİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. NAZAN SUSAM		Kabul
2- PROF. DR. NAGİHAN OKTAYER		Kabul
3- PROF. DR. UFUK BAKKAL		Red
4- PROF. DR. HABİB YILDIZ		Red
5- DOÇ. DR. MURAT ŞEKER		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. FİLİZ GİRAY		
2- YRD. DOÇ. DR. RECEP EMRE ERİÇOK		

ÖZ

TÜRKİYE’ DEKİ ÖZELLEŞTİRME ÇALIŞMALARI VE EKONOMİK ETKİLERİ

MOHAMED ABDİ AHMED

Hükümetler, Sürdürülebilir hizmetleri ve ekonomik istikrarı sağlamak için Serbest piyasayı oluşturmak ve aynı zamanda işsizliği azaltmak ve makroekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla, Tam rekabetin ve özel sektörün güçlendirilmesinin kullanılması yoluyla ekonomik gelişmişliği elde etmek için Kamu İktisadi Teşebbüslerini özelleştirmeyi hedeflemektedirler.

Türkiye’deki özelleştirme çalışmaları, ekonomik büyümenin sağlanması, yatırım ve üretimin arttırılması ve bu bağlamda ekonomik gelişme için çok önemli rol oynar.

Anahtar Kelimeler: Özelleştirme, Ekonomik Etkiler, Kamu İktisadi Teşebbüslerini (Public State Enterprises).

ABSTRACT

PRIVATIZATION IMPLEMENTATIONS AND ITS ECONOMIC IMPACTS IN TURKEY

MOHAMED ABDI AHMED

The privatization of state-owned enterprises government aimed to provide economic stability and sustainable of public service via perfect competition and Empowering private sector in order to create free market, reduce unemployment and to achieve macroeconomic objectives.

In this context privatization efforts in Turkey play a very important role for economic development and to provide economic growth, increasing investment and production.

Key Words: Privatization, Economic growth, Public State Enterprises.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında literatür yeni bir yöntem veya katkı sağlamadı, fakat bu tez çalışmasının önemi özelleştirme alanındaki dağınık haldeki bilgilerin ve kaynakların bir araya getirilmesini sağlamıştır. Ayrıca tarihsel olarak konular ve çalışmalar özetlenmiştir. Son bölümde özelleştirmeyle alandaki sayısal bilgiler verilmiştir.

Yapmış olduğum bu tez çalışmasını tamamlamış olmaktan dolayı hissettiğim güzel duyguları paylaşmak isterim. Yüksek Lisansa başladığım andan bugüne kadar desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve bu tez çalışmasının gerçekleşmesinde büyük emeği olan saygıdeğer Danışman Hocam **Prof. Dr. Nazan SUSAM' a** en içten teşekkürlerimi sunarım. Diğer yandan, çalışmam süresince beni yönlendirmelerinden ve yardımlarından dolayı müteşekkire olduğum Dr. **Muhammed YILMAZ' a** da teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Bu süreçte, şahsım adına maddi ve manevi desteklerini hiç esirgemeyen çok sevdiğim canım Anneme ve sevgili Kardeşlerime çok teşekkür ederim ve değerli arkadaşım Mohamed Hajı Abdulkadir'e ve İsa Dokel'e şükranlarımı iletirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI VE KAPSAMI

1.1. Özelleştirme.....	3
1.2. Dar ve Geniş Anlamda Özelleştirmenin Tanımı	4
1.2.1. Özelleştirmenin Dar Kapsamı	4
1.2.2. Özelleştirmenin Geniş Kapsamı.....	5
1.3. Özelleştirmenin Nedenleri.....	6
1.3.1. Ekonomik Nedenler	8
1.3.2. Mali Nedenler.....	8
1.3.3. Politik Nedenler	9
1.4. Özelleştirmenin Amaçları.....	10
1.4.1. Ekonomik Amaçlar	10
1.4.2. Mali Amaçlar	12

1.4.3.	Sosyal Amaçlar	13
1.5.	Özelleştirme Yöntemleri	14
1.5.1.	Satış Yöntemi (Sale Method)	14
1.5.1.1.	Direkt Satış Yöntemi	14
1.5.1.2.	Hisse Senedi Yoluyla Satış Yöntemi	15
1.5.2.	Finansal Kiralama Yöntemi (Leasing Method)	15
1.5.3.	Yönetim Devri Yöntemi (Management Contract Method)	16
1.5.4.	İmtiyaz Yöntemi (Concession Method)	16
1.5.5.	Ortak Girişim Yöntemi (Joint Venture Method)	17
1.5.6.	Yasal Kurumsal Serbestleşme (Legal Business Deregulation)	17
1.5.7.	Tüketiciye Yardım Yöntemi (Consumer Help Method)	17
1.5.8.	Gönüllü Organizasyon Yöntemi (Method of Voluntary Organization)	18
1.5.9.	Fiyatlama Yöntemi (Pricing Method)	18
1.5.10.	Özel Kesimin Teşvik Edilmesi Yöntemi (Encouraging Private Sector Method)	18
1.5.11.	İşletmelerin Blok Satışı	19
1.5.12.	İşletme Hakkı Devri	19
1.5.13.	Yap -İşlet Devret Modeli ve Yap-İşlet Modeli	19
1.5.14.	Kupon Yöntemi	20
1.6.	Özelleştirmenin Olumlu Etkileri	20
1.7.	Özelleştirmenin Olumsuz Etkileri	22

İKİNCİ BÖLÜM

BAZI ÜLKELERDE ÖZELLEŞTİRME ÇALIŞMALARI

2.1. Özelleştirme Uygulamaları.....	24
2.2. Özelleştirmeye Dair Genel Anlayış.....	26
2.3. Gelişmiş Ülkelerde Özelleştirme.....	28
2.3.1. Abd’de Özelleştirme.....	28
2.3.1.1. Abd’de Hükümetin Özelleştirme Yapma Sebepleri.....	30
2.3.1.2. Abd’de Özelleştirmenin Sonuçları.....	32
2.3.2. İngiltere’de Özelleştirme.....	33
2.3.2.1. İngiltere’de Özelleştirmenin Nedenleri.....	36
2.3.2.2. İngiltere’de Hükümete Ait İşletmelerin Özelleştirilmesinin Sonuçları ...	37
2.3.3. Fransa’da Özelleştirme.....	37
2.3.3.1. Fransa’da Özelleştirme Uygulamaları.....	39
2.3.3.2. Fransa’da Uygulanan Özelleştirmenin Sonuçları.....	40
2.3.4. Almanya’da Özelleştirme.....	40
2.4. Doğu Avrupa Ülkelerinde Özelleştirme.....	43
2.4.1. Doğu Avrupa’da Devlet Mülkünün Özelleştirilmesinin Sebepleri.....	43
2.5. Gelişmekte Olan Ülkelerde Özelleştirme.....	44
2.5.1. Meksika’da Özelleştirme.....	44
2.5.1.1. Meksika’da Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi.....	46
2.5.1.2. Meksika’da Özelleştirmenin Sonuçları.....	47
2.5.2. Brezilya’da Özelleştirme.....	48
2.5.3. Arjantin’de Özelleştirme.....	51
2.5.3.1. Arjantin’de Yapılan Özelleştirmenin Sebepleri.....	53
2.5.3.2. Arjantin’de Özelleştirme Çalışmalarının Sonuçları.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KAMU İKTİSADİ KURULUŞLARININ VARLIK SEBEBİ

3.1. Kamu İktisadi Teşebbüsü Kavramı Ve Kapsamı	55
3.2. Kit’lerin Kuruluş Nedeneri Nelerdir?	55
3.3. Kit’lere Neden İhtiyaç Duyulmuştur?	57
3.3.1. Politik Sebepler.....	57
3.3.2. Sosyal Sebepler.....	58
3.3.3. Ekonomik Ve Mali Sebepler.....	58
3.3.3.1. Şartların Getirdiği Sebepler	59
3.3.3.2. Verimlilik Arayışı Ve Hazine Çıkarlarını Koruma	59
3.3.3.3. Model Yaratma Ve Örnek İşletmeler Kurma.....	59
3.3.3.4. Ekonomik Hayata Müdahale Etme	60
3.4. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özellikleri.....	60
3.5. Kit’lerin Gelişim Süreci	61
3.5.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	61
3.5.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Kamu İktisadi Teşebbüsleri	62
3.5.2.1. 1923-1933 Dönemi	62
3.5.2.2. 1923-1950 Dönemi	63
3.5.3. Çok Partili Dönemde Kamu İktisadi Teşebbüsleri	64
3.5.3.1. 1950-1960 Dönemi	64
3.5.3.2. 1960- 1980 Dönemi	65
3.5.4. 1980 Ve Sonrası Dönemi.....	66
3.6. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Hukuki Yapısı Ve Yasal Düzenlemeler.....	68
3.7. Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi.....	75
3.7.1. Özelleştirmenin Felsefesi.....	75
3.7.2. Özelleştirmedeki Amacı Ve Hedefleri.....	75
3.7.2.1. Ekonominin Gelişimi Ve Etkinliği Açısından	75
3.7.2.2. Gelir Dağılımı Açısından	76

3.7.2.3. Mali Açıdan.....	76
3.7.2.4. Politik Açıdan	76
3.8. Özelleştirmenin Gerekçeleri.....	77
3.8.1. Sosyal Açıdan (Toplumsal Açıdan).....	77
3.8.1.1. Sermayenin Tabana Yayılması	78
3.8.1.2. Gelir Dağılımının Adil Hale Getirmeye Hizmet Etmek	78
3.8.2. Hukuki Açıdan	78
3.8.3. Mali Ve Ekonomik Açıdan	80
3.8.3.1. Devlet Gelir Temin Etmek	80
3.8.3.2. Kit'lerin Zarar Borç Yükünden Kurtulmak	81
3.9. Özelleştirmenin Ekonomik Ve Mali Etkileri.....	81
3.9.1. Özelleştirmenin Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi	82
3.9.2. Özelleştirmenin İstihdam Üzerine Etkisi	83
3.9.3. Özelleştirmenin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi	83
3.9.4. Özelleştirmenin Ekonomik İstikrara Etkisi	84
3.10. Özelleştirme Yöntemleri	85
3.11. Özelleştirilen Şirketler.....	88
SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA.....	96

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo No:

Sayfa No:

Tablo:2.1. İngiltere yapılmış olan özelleştirmeler	35
Tablo:2.2. Özelleştirilen Şirketler	42
Tablo:3.1. Özelleştirme Yöntemleri.....	86
Tablo:3.2. Tamamen Özelleştirilen Şirketler	86

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşmiş Devletleri
BIST	: Borsa İSTANBUL (İMKB)
BIT	: Belediye iktisadi teşebbüsleri
BYDK	: Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu
ÇAYKUR	: Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü
CDU /CSU/FDP	: Christian Democratic union/Christian Social Union/Free Democratic Party in Germany
CEEP	: Avrupa Kamu Teşebbüsleri Merkezi
CVRD	: Rio Doce Valley Companies
DMO	: Devlet Malzeme Ofis
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYB	: Devlet Yüksek Bakanlığı
EBK	: ET Balık Kurumu
GERKONSAN	: Gerede Çelik Konstrüksiyon ve Teçhizat Fabrikaları Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
GSYİH	: Gayri Safı Yurt İçi Hasıla
IBRD	: İşbirliği ve Dünya Bankası Gelişmesi
ICMA	: International City Management Agency.
IDT	: İktisadi Devlet Teşekkülü
IMF	: Uluslararası Para Fonu

IOP	: Initial Offering Public
KBİ	: Karadeniz Bakır İşletmeleri
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖİB	: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
PND	: Program of National Development
PTT	: Posta ve Telgraf teşkilatı
RAFSA	: Federal demir yolu sistemi A.Ş
SEK	: Sür Endüstrisi Kurumu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
TAKSAN	: Takım Tezgahları Sanayii ve Ticaret Anonim Şirketi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclise
TCDD	: Türkiye Cumhuriyet Devlet Demiryolları
TDÇİ	: Türkiye Demir Çelik İşletmeleri
TEK	: Türkiye Elektrik Kurumu
TEMSAN	: Türkiye Elektromekanik Sanayi Genel Müdürlüğü
TESTAŞ	: Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt z Anonim Şirketi
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofis
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TÜMOSAN	: Türkiye Motor Sanayi
TÜRPAŞ	: Türkiye Petrol Rafinerileri AŞ.
YPK	: Yüksek Planlama Kurulu

GİRİŞ

Özelleştirme, çoğunlukla Dünyanın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde sürmekte olan bir eğilimdir. Özelleştirmenin savunucuları, özel sektör içerisindeki rekabetin daha verimli yöntemlerin kullanılmasını teşvik edeceğini ve bunun sonucunda daha düşük fiyatlı ürün ve hizmetlerin doğacağını iddia etmektedir. Özelleştirme belirli ticari faaliyetlerin kamu sektöründen, özel sektöre aktarılması sürecidir. Örneğin, bu aktarım devletçe sağlanan imtiyazlar, yönetim yetkisi sözleşmeleri, kiralama ya da kamu özel ortaklığı vasıtasıyla gerçekleştirilebilir.

Kamu sektörü, devlete ait kurumlar tarafından yönetilen ekonomik sistemin bir parçasıdır. Özelleştirme, hükümetin devlet elinde bulunan varlıkları satmasını ya da söz konusu endüstriye özel şahıs şirketlerin girmesini engelleyici kısıtlamaların kaldırılmasını içerebilir. Diğer bir deyişle özelleştirme, kamu sektöründe verimin artırılması için yapılanlardan tutun, kamu işletmesinin satışı konulmasına kadar birçok şeyi kapsayabilir. Özelleştirme terimi, aynı zamanda, piyasa mekanizması verimi ve hükümetin piyasadaki rolünün azaltılması isteğiyle ilgili muhafazakâr tutumu yansıtmak için de kullanılabilir.

Bu açıdan baktığımızda, özelleştirmenin başta eski sosyalist ülkeler olmak üzere, dünya çapında pek çok defa uygulandığı görülmüştür. Sosyalist ülkelerin, millileştirilmiş endüstrileri, özelleştirme vasıtasıyla, zamanla daha Pazar odaklı bir ekonomiye doğru kaymıştır. Sosyalist ekonomilerin %60 ila %80'lik kısmının özelleştirilmesi gerekmiş ve bu süreç sosyalist ülkeler için oldukça zor olmuştur. Öte yandan, pazara dayalı ekonomilerde ise, ulusal hükümetler tarafından yönetilen doğalgaz, elektrik, su, toplu taşıma ve hizmet sektörlerindeki çeşitli kamu kuruluşları, ekonominin sadece %10'luk kısmını oluşturmaktadır. Bu nedenle özelleştirme işlemleri daha kısa sürede ve daha kolay gerçekleştirilmiştir.

Batılı, Ülkeler geride bıraktığımız elli sene içerisinde özelleştirme dönemine girmiştir. Bu dönem, 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında İngiltere'de Margaret Thatcher Yönetimiyle başlamıştır. Özelleştirme hareketi sonucu ulusal varlıkların birçoğu özelleştirilirken 1970'a geldiğinde İngiliz petrolü de kısmen satışa çıkarılmaya başlanmıştır.

Özelleştirme, Türkiye'nin ekonomik gündemine 1980'lerin ortalarından itibaren girmiştir. Özelleştirme o dönemde yasal uyum sürecinin bileşeni olarak görülüyordu ve ithal ikameci modelden uzaklaşmak için benimsenmişti.

Özelleştirme aynı zamanda, ekonominin genel verimliliğini arttırmanın, kamu harcamalarını kısmanın, devletin yükünü azaltmanın ve sermaye piyasalarının geliştirilmesinin bir yolu olarak görülmüştü. Bu çalışmanın asıl amacı, kavramı ve kapsamını incelemektir.

Bu kapsamda tez, üç Bölümden oluşmaktadır. İlk Bölümde Özelleştirme Kavramı ve Kapsamı, ele alınıp incelenecek ve özelleştirmeye ilişkin genel kavramlar anlatılacaktır. İkinci Bölümde Bazı ülkelerde Özelleştirme çalışmaları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde incelemek ve bazı ülke örnekleri ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde Türkiye'deki kamu İktisadi kuruluşları ele alınacak ve Türkiye'de özelleştirme ve özelleştirmenin etkileri tartışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI VE KAPSAMI

1.1.Özelleştirme

1980'lerden sonra Küreselleşmenin başlamasıyla ve bunun bir doğal sonucu olarak ortaya çıkan “Neo Liberalizm” kavramı “Minimal Devlet” anlayışıyla devleti küçültme yöntemidir (Güzelsarı, 2003). Burada ki Neo Liberalizm anlayış küreselleşmeden kaynaklanabilecek olumsuz etkilerin bir taraf edilmesi ve politika geliştirilmesidir. Bu kapsamda devletin serbest piyasa ekonomisi için uyguladığı politiklar neoliberal başlığı altında değerlendirilebilir (Yentürk, 2008).

Bu kapsamda Türkiye’de neoliberal ekonomi politikaları bağlamında gerçekleştirilen devlet bütçesi uygulamaları 1980 yılında başlamıştır. O dönemde uygulamaya konulan politikanın sebebi ihracata dayalı, yabancı sermaye girişini destekleyici faaliyetler ve kapitalist dünyaya entegre olmayı sağlayacak şekilde dışa açık büyüme politikalarıdır (Uçkaç, 2010). Dolayısıyla Devlet, özel sektörden elini çekmesi ve bazı Kamu İktisadi Teşebbüslerini özelleştirmesi, kendisine esneklik kazandırmasının yanında küreselleşmeden doğacak olumsuz etkileri ortadan kaldırmak amacıyla da yapılmıştır. Bunun sonucu olarakta özelleştirme devletlerin önemli bir politikası olmaya başlamıştır.

Özelleştirme, kavram olarak doğrudan veya dolaylı olarak çoğu disiplinin ilgi alanına girmektedir. Özelleştirme; işletme, ekonomi, hukuk ve siyaset ve daha birçok disiplin dallarıyla ve etkileşim halindedir. Ekonomi bilimi içinde yer alan özelleştirme kavramı, devletin iktisadi faaliyetlerinin azaltılması veya bu fonksiyonun tamamen serbest piyasa koşullarına devredilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer bir ifade ile

devletin iktisadi faaliyetlerini gerçekleştiren KİT'lerin mülkiyetinin özel sektöre devredilmesidir. Özelleştirme ile ilgili yapılan çalışmalarda farklı tanımlara rastlanmaktadır. Örneğin; özelleştirme; kamu sektörü faaliyetlerinin sınırlandırılmasıdır, devlet mülkiyetinde olan ekonomik birimlerin, mülkiyetinin özel şahıslara ve kurumlara satılmasıdır, “devlet ile özel sektör arasında yer alan, karmaşık yapının ve birbirine içinde bulunan yapı arasındaki farklılıkları ortaya koyan çizginin devlet aleyhine oynatılması yönündeki bütün politikaları içermektedir” (Doğan, 1993; 117).

Kavramsal olarak özelleştirme, siyasi otoritenin iradesi ile devletin ekonomindeki rolünü azaltacak şekilde alınan idari kararların bütün yansımaları şeklinde tanımlamaktadır. Bir diğer tanımlamada ise özelleştirme; Kamunun sahip olduğu varlıkların özel kişi veya kurumlara satılması suretiyle devletin ekonomik faaliyetlere dahil etmeyecek bir düzeni kurmaktır (Atasoy,1998: 30). Özelleştirme kavramı en geniş anlamda ise “ekonomik aktivitelerde kamu sektörünün payını azaltan her türlü süreç” (DPT, 2000: 21) olarak tanımlanabilir.

Yukarıdaki tanımda da görüldüğü gibi yalnızca mülkiyet devriyle sınırlanmamış buna ek olarak kamu sektörünün ekonomik alanlardaki payını azaltıcı bütün eylemler özelleştirme olarak belirtilmiştir.

1.2.Dar ve Geniş Anlamda Özelleştirmenin Tanımı

Maliye ve iktisat literatüründe yer alan kaynaklarda özelleştirme kavramı dar ve geniş kapsamda tanımlanmaya çalışılmıştır.

1.2.1.Özelleştirmenin Dar Kapsamı

Özelleştirme; “Mülkiyeti ve yönetimi kamuya ait olan iktisadi üretim birimlerinin özel sektöre devri” olarak dar anlamda tanımlanmaktadır. Bu devir işlemi

iki yolla yapılmaktadır. Bunlardan birinci yolu halka arz yoluyla iktisadi kurumun paylarını kışı ve kurumlara satmak ya da ikincisi de bir iktisadi kuruluşun blok (bir bütün olarak) şekilde satışının gerçekleştirilmesidir. Bu bağlamda geçmiş dönemdeki ekonomik faaliyetler çerçevesinde kamu mülkiyetlerinin özel sektöre devri resmi kaynaklarda karşılaşılmamasına rağmen Özelleştirme kavramı olarak nitelendirilmemiştir. Daha öncede belirtildiği üzere özelleştirme; dar anlamı ile basit bir mülkiyet veya yönetim transferini ifade etmektedir (Öztürk, 2002 :7).

Dar anlamda özelleştirme, kamunun doğrudan üretim yaptığı birimlerinin, yani kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların iştiraklerinin, mülkiyet ve yönetiminin özel kesime devri olarak tanımlanmaktadır (Oyan, 1994:167).

Bazı uzmanlara göre, bu devri işlemi mutlaka “mülkiyet” devri olarak gerçekleşmelidir. Özelleştirmenin, KİT'in sermayesinin en az %51'inin satılması ile meydana geldiği ileri sürülür. Satış oranının önemli olmasının nedeni , %51'lik bir satış ile yönetimin de özel kesime geçmesidir (Akkoyunlu, 2011: 37).

1.2.2.Özelleştirmenin Geniş Kapsamı

Özelleştirme yalnızca KİT'lerin özel kesime satışı olarak belirtmek tamamıyla yanlışır. Özelleştirme genel olarak tanımlamak gerekirse; KİT'lerin özel kesime satışının yanında kiralanması ve yönetimin konularını da içermektedir. Bunların yanında kamusal mal ve hizmet üretimi için özel sektörle sözleşme yapılması veya özel sektörle ortak olarak bir girişimde bulunulması gibi konularda özelleştirme kapsamında yer almaktadır. Özelleştirme kavramı geniş anlamda tanımlanması gerekirse; iktisadi, mali, sosyal ve siyasal nedenlerle milli ekonomi içerisinde kamu iktisadi faaliyetlerinin sınırlandırılması veya tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik yapılan uygulamalar bütünüdür. Günümüzde küreselleşen ekonomik güçler devletin iktisadi etkinliğini

özelleştirme yoluyla azaltmakta ve ekonomik politikalarını kapsayan bir şemsiye şeklinde görünmektedir (Aktan, 1987:82).

Geniş anlamda, özelleştirme:

- Kamu mülkiyetinin ve yönetiminin tamamen veya kısmen özel kesime devredilmesi.
- Kamusal tekellerin ortadan kaldırılması.
- Mal ve Hizmet üretiminin özelleştirilmesiyle ihtiyaç duyulan finansmanın devlet tarafından değil, özel sektör tarafından sağlanmasıdır (Delice ve Yavilioğlu,2010: 705-713).

Çeşitli tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere özelleştirme kavramına ilişkin tek bir tanım bulunmamakla birlikte özelleştirme; kamuya ait işletmelerce üretilen mal ve hizmetlerin iktisadi etkinliği ve verimliliği arttırmak amacıyla özel sektörcü üretilmesine ve devletin iktisadi alandaki faaliyetlerinin asgari düzeye indirgenmesine yönelik olarak yapılan düzenlemeler bütünü şeklinde tanımlanabilir.

Sonuç olarak, özelleştirme devletin iktisadi faaliyetlerinin sınırlandırılması ve ekonomi içerisinde bulunun özel sektörün (Piyasa güçlerinin) etkin kılınmasına ilişkin bir kavram olarak görünmektedir. Daha önce de bahsedildiği üzere özelleştirme sadece KİT'lerin satışı ile değil bunun yanında imtiyaz devri, yönetimin devri, kiralama yöntemi, gelir ortaklığı yöntemi gibi yöntemler de geniş anlamda özelleştirme kapsamına dâhil edilebilecektir (Sarisalan, 2001:415).

1.3.Özelleştirmenin Nedenleri

Ekonomik ortam içinde kamu kesiminde yaşanan sorunlar özellikle kaynak tahsisinde etkisizlik, politik baskıların artması, devletin aslı görevlerine yetmemeye başlaması, Devletin ekonomideki payının artmasıyla ekonomik etkinlik ve verimliliğin azalması gibi nedenler kaynakların çoğunu kullanan ve yöneten devletin başarıya ulaşamadığını açık bir şekilde göstermektedir. Bundan dolayı; kaynakların daha etkin ve

verimli kullanılması adına KİT'lerin özel sektöre devredilmesiyle ekonominin daha iyi işleyeceği ve etkinliğe ve verimliliğe kavuşacağı sonuç olarak da sürdürülebilir bir istikrar sağlanacağı ortaya çıkmıştır (Çetinkaya, 2001:171).

Özelleştirmenin ortaya çıkmasında bazı unsurlar (baskılar) söz konusudur. Bunlara; Pragmatik, İdeolojik, Ticari ve Popülist unsurlar yani zorlamalardır. Bu unsurların ortaya koyduğu özelleştirme modelinin belirli hedefleri mevcuttur. Bunlar,

- Pragmatik Yaklaşım; özelleştirmenin ortaya çıkaracağı etkin ve verimli mükemmel bir devlet modeli ortaya çıkararak bu amacı hedeflemektir.
- İdeolojik Yaklaşım; Serbest piyasa ekonomisinde devletin demokratik adımlar atmasına zemin hazırlamak için kendi bünyesindeki hantal yapısından kurtulması amacıyla ve yeni devletin sahip olduğu bu büyük kaynağı kendi hükümrancılığı için veya ideolojik saplantıları için kullanılmaması açısından özelleştirme daha güvenilir bir kavramdır.
- Ticari Yaklaşım; çeşitli bürokratik yollarla elde edilen ve kamu harcamalarından daha fazla pay alabilmek için çaba sarf etmek kamuoyu nezdinde bu durumun daha olumlu karşılanmasının algısıdır.
- Popülist yaklaşım ise; kamu ve özel sektörün sahip olduğu gücü azaltarak insanların kendi ortak ihtiyaçlarını doyum noktasına ulaştırmak amacıyla insanların kendilerini yetkilendirerek hedeflenen topluma ulaşmaktır. Bu durumun neden sonuç ilişkisi çerçevesinde değerlendirildiğinde gerekçeleri insanların bürokratik yollarla ortak ihtiyaçlarının belirlenmesinden ziyade kendi ortak ihtiyaçlarını ahlaki ve sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla kendilerinin inşa etmesi ve bunların yetkili kılınması gerektiğini düşünmeleridir (Higgins, 2000 :2).

Netice itibariyle özelleştirmenin temel hedefi; devletin asli görevlerinin dışındaki faaliyet ve ekonomik müdahale alanlarından uzaklaştırılarak piyasanın serbest ve etkin

alışmasının zeminini hazırlamaktır. Özelleştirmenin nedenlerinden biride KİT'lerin amaçlanan hedeflere ulaşmaması ve başarısızlığa uğradığını gösterilmektedir. Ayrıca devletin bu yapısı gereği dünyadaki değışme ve gelişmelere özel sektör gibi hızlı bir şekilde ayak uyduramaması dünya ülkelerinin özelleştirme için yaptıkları girişimlerin en temeldeki unsurlarıdır (Kamu Ortaklığı İdaresi,1992,15). KİT'lerin özel kesime devredilmesine ilişkin ileri sürülen nedenleri ayrıca üç grup içinde toplayarak açıklamak da mümkündür.

1.3.1.Ekonomik Nedenler

Ekonomik nedenlerin başlıca sebebi özel sektörün kamu sektöründen daha etkin çalışmasıdır. Pareto etkinliği çerçevesinde hem bireysel bazda kişilerin ve işletmelerin hem de toplumun ve ekonominin topyekûnbir gelişimi söz konusudur. Ayrıca Serbest Piyasa mekanizmasının işleyişı, hem üretim hem de tüketimde kaynakların optimal dağılımını gerçekleştirir. Bunun sonucu olarak da kaynakların etkin bir şekilde kullanımını sağlar, sermaye birikimi ve kalkınma sorunlarını kendiliğinden çözüme ulaştırır (Akalin, 2003 :279).

1.3.2.Mali Nedenler

KİT'lerin etkinsiz ve verimsiz faaliyetleri devletin hazine birimini sübvansiyonlar ve borçlanmalar yoluyla finansman yükünü artırmaktadır. Bu durumun sonucu olarak, vergi gelirlerinin devletin ihtiyaçlarını karşılayamamasına ve bu ihtiyaçları karşılamak için merkez bankasının kaynaklarının kullanılmasından dolayı enflasyona sebep olmaktadır. Sonuç itibariyle özelleştirme devletin finansman yükünü hafifletecek ve piyasanın enflasyon karşı daha mukavemetli olmasını sağlayacaktır. Bunlara ek olarak da KİT'lerin özel sektöre devredilmesinde devlete fon ihtiyacını karşılayacak ve ek gelir elde edecektir. Bunun devamında ise, devlet vergi elde edecek ve planlanan yeni kamu projelerine finansman sağlayacaktır (Özmen, 1987:22).

1.3.3. Politik Nedenler

Günümüzde devletin ekonomik hayata doğrudan veya dolaylı olarak müdahalelerinin giderek artırması, bireylerin ve ekonomi içindeki toplumların özgürlüklerini kısıtlamaktadır. KİT'lerin özel kısma devredilmesi, bu müdahalenin azaltılmasına yol açacak, özel mülkiyetin yaygınlaşmasına olanak verecektir. Bundan dolayı, liberal ekonomi ve siyasal rejimin varlığını sürdürebilmesi ve ihtiyaç duyulan süreçlerin devam ettirilmesi için sağlam bir zemin oluşturulacaktır (İleri,1988:151-152).

Dünyadaki hâkim paradigmanın yani kapitalist sistemin düşüncesinde kişilerin özgürlüklerinin ve sermaye kazancının ön planda olduğu, devletin ekonomik alanda müdahalelerinin kabul edilemez bir durum olduğu açık bir şekilde gözükmektedir. Bunun sonucu olarak da ekonominin serbest piyasa kurallarına göre işletmesi gerektiği savunulmaktadır (Kepenek,1990:150).

Netice itibarıyla, devlet asli görevini yapmalı ve devletin ekonomi içerisindeki yeri düzeltme ve denetleme unsurlarıyla sınırlı olmalıdır. Bu durumun aksi söz konusu olduğunda diğer bir deyişle kamusal harcamalarının milli gelir içindeki payının artması ve devletin ekonomiye doğrudan veya dolaylı olarak müdahalelerinin artmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak yıkılan ortaya çıkan bu durum serbest piyasa düzeninin karar alma mekanizmasına bozarak mevcut rasyonelliği ve etkinliği ortadan kaldırmaktadır (Oyan, 1994:173). Aynı şekilde özelleştirme küçülen devlet mekanizmasının daha etkin çalışmasına, serbest piyasanın işleyişine müdahalelerine azalmasına ve sonuç olarak demokrasinin de gelişmesine yardımcı olacaktır (Sezgin, 2010:158).

Özelleştirmenin sağladığı faydalarından biri de sivil toplum kuruluşlarının ve sendikaları KİT'ler üzerinden hükümeti etkileme gücüne sahiptir. Özelleştirme bu baskıyı azaltır ya da ortadan kaldırır. Böylece devlet bu tür yüklerden de kurtulmuş olur ve etkinliği artar. Diğer taraftan da; İşverenler ve sendikalar arasında uzlaşma yoluyla

oluşacak ücretlendirmeler daha gerçekçi olarak ve olması gereken ideal seviyeyi yakalayacaktır (Sönmez,1994:132).

1.4.Özelleştirmenin Amaçları

Özelleştirmenin her ülkede ve her dönemde ileri sürülebilecek ve geçerli olabilecek amaç ve gerekçeleri vardır. Bu bağlamda özelleştirmenin ekonomik gerekçeleri; (Bal, 2013:358).

- Ekonominin serbest piyasa ekonomisine göre şekillenmesini sağlamak,
- Sermaye piyasasının gelişmesine yardımcı olmak,
- Devletin ekonomideki etkinliğini azaltarak, kaynak kullanım ve dağıtımında etkinliği ve verimliliği sağlamak ve bu yolla devlete ek gelir sağlamak,
- Piyasada daha fazla rekabet ortamının oluşmasını sağlamak ve piyasada performansın artmasında yardımcı olmak,
- Sermayenin mümkün olduğunca geniş bir tabana yayılmasını sağlamak,
- Yabancı sermayeyi ülke ekonomisi üzerine çekmeye çalışmak ve bu yolla teknoloji ve yeni yatırımları özendirmek,
- Siyasi amaçla yapılan bazı uygulamalardan kaynaklanacak balonları önlemek,
- Sermayenin daha geniş kitlelere yayılmasını olanak sağlar,

Yukarıdaki maddelerden yola çıkarak özelleştirmenin temel amaçlarını üç başlık altında sınıflandırabilir (Bal, 2013: 358).

1.4.1.Ekonomik Amaçlar

Özelleştirmenin temel amaçlarından birincisi ekonomik amaçlardır. Ekonomik amaçlar, verimliliği artırmak serbest piyasa ekonomisini geliştirmek, sermaye piyasasını güçlendirmek ve döviz gelirlerini artırmak şeklinde sınıflandırılır.

Verimliliği artırmak: Dünyadaki bütün devletlerin kamu sektörü, özel sektörden daha düşük verimlilik oranına sahiptir. Kamu açısından bu düşük verimliliğin temel nedenleri, teknolojik gelişmelerin takip edilmemesi, işgücü maliyetlerinin fazla olması ve siyasi amaçlarla istihdam politikası belirlemek gibi unsurlardır. Daha öncede bahsedildiği gibi devlete ait KİT'lerin verimsizliği, ekonomi içerisinde olumsuz bir durum sergileyecektir. Bu durumun aksine verimliliği artırıcı genel politikaları belirlenmeli ve bunların yanında da kamu sektörünü kısıtlayıcı önlemler alınmalıdır (TÜSAİD,1992,86).

Serbest Piyasa Ekonomisini Geliştirmek: KİT'lerin sahip oldukları güç sebebiyle piyasadaki fiyat ve kalite yönünden piyasanın işleyişine duyarsız kalmaktadırlar. Ayrıca bu güç KİT'lere tekeli bir konum kazandırmaktadır ve bu durum piyasada tam rekabeti önleyici bir unsur olmaktadır. KİT'lerin iflas tehlikesine karşı hazineden fon ihtiyaçlarını karşılamaları ve tekeli güçlerini korumalarına neden olmaktadır. Bu durum kalite, fiyat ve maliyet gibi unsurların göz ardı edilerek ekonomik verimliliğin düşmesine neden olmaktadır. Ekonomi politikasındaki neo-klasik akımın savunucuları da, piyasa ekonomilerinde devletin yol göstericiliğinin en az indirilmesini ve hatta tümüyle kaldırılmasını savunmaktadırlar. Bu ekonomistler göre, ekonomideki dengesizliklerin nedeni devletin ekonomiye yaptığı müdahalelerdir. Bu kurumlara göre, yapılması gereken, yasal ve kuramsal serbestleştirme ile özelleştirme (Palotoğlu, 1994:33).

Sermaye Piyasasına Güçlendirmek: Gelişmekte olan ülkelerde özelleştirme kamusal kıymetlerin sermaye piyasasına geçişini sağlayarak uzun dönemli bir şekilde sermaye piyasasını aktarması özelleştirmenin ilk adımlarının oluştururken diğer yandan da halkın iktisadi kalkınmaya ortak olmasına ve serbest piyasa ekonomisinde toplumsal refahın artırılmasına ve bunların yanında sermaye piyasasında arz talep dengesinin gelişmesine yardımcı olacaktır. Sonuç olarak da, özelleştirme ile kamusal menkul

değerlerin, sermaye piyasasına akımı ile hükümetin gelişmeleri rasyonel bir şekilde denetlemesi hedeflenir (Çevizoğlu, 1998:18).

1.4.2. Mali Amaçlar

Özelleştirmenin temel amaçlarından ikinci önemli başlık mali amaçlardır. Mali amaçlar; devlete ek gelir sağlamak ve devlet işletmelerini zararlarından kurtarmak olarak iki başlıkta incelenebilir.

Devlete Gelir Sağlamak:

Devletler özelleştirmeyi geniş anlamıyla ele aldıklarında iki açıdan gelir sağlarlar. Birincisi, sahip oldukları iktisadi nitelikteki işletmeleri ve mal varlıklarını satarak doğrudan elde ettikleri gelir, ikincisi sundukları bazı hizmetlerin üretimini özel kesime devrederek dolaylı gelir elde edilmesidir. Devlet işletmelerinin devlete gelir sağlamak amacıyla satılmasında önemli olan, işletmenin yüksek gelir getirecek bir yapıya sahip olmasıdır. Eğer işletmenin varlıkları, sermayesi, karlılığı, özel kesimin talebini çekecek düzeyde değilse belirli bir fiyattan ya da yüksek fiyattan satmak söz konusu olamaz, ancak gelire acil ihtiyaç duyulursa satılacak işletmelerin değerinin altında satılması söz konusu olabilir. Gerek işletmelerin değerini buldurup satmak, gerekse değerinin altında satmak suretiyle gelir sağlamak uygulanan ekonomik mali, sosyal politikalarla ilişkilidir. Özelleştirme ile devlete gelir sağlamanın ikinci yolu olan bazı hizmetlerin sunumunun özele devredilmesinde ise devletin asli görevlerinin dışında olan hizmet sunumlarına harcadığı para ve zaman konusunda yeterli etkinlik ve verimlilikte olmaması etkili olmuştur. Devlet bu hizmetlerin sunumunu özele devrederek daha fazla maliyetle ürettiği hizmeti daha ucuza yaptırarak bütçesinden ayrılan paranın azalmasına imkân sağlayarak dolaylı olarak gelir elde edecektir. Bunlara ek olarak, özelleştirilen müesseselerin verimli çalışmalarının neticesinde ödedikleri vergilerde de artışların olması durumunda vergi gelirlerinin artmasını da sağlayacaktır (Çetinkaya, 2001: 175).

Devlet İşletmelerini Zararlarından Kurtarmak:

Devlet işletmelerinin faaliyetleri sonucunda gerek siyasi, gerek idari, gerekse yönetsel sorunlar nedeniyle zararlar karşı karşıya kalmaları devlet bütçesinden bu zararların karşılanması için ayrılan kaynakların artmasına neden olmaktadır. KİT'lerin zararlı çalışan kuruluşlar olmalarının önlenmesi bu kuruluşların rasyonel işletmecilik anlayışıyla çalışmalarının sağlanması ile gerçekleştirebilir. Ancak devletlerin siyasi, iktisadi ve sosyal yapılarından dolayı bu teşebbüsleri rasyonel çalışan kuruluşlar haline getirmesinin zor olduğu durumlarda satmak suretiyle özelleştirmek kolay çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. KİT'lerin satılması ile zarardan kurtulmak ve dolayısıyla bunların bütçeye olan yükünü ortadan kaldırmak, zararlı olan KİT'ler için geçerli bir durumdur. Kar elde eden KİT'lerde ise böyle bir durum söz konusu olmadığı için bu işletmelerin özelleştirilmesi ile devlete gelir sağlamanın yanında özelleştirmenin ekonomik amaçlarının sağlanması gerçekleştirilmek istenmektedir (Çetinkaya, 2001: 175).

1.4.3.Sosyal Amaçlar

Bilindiği üzere dünya üzerinde servet ve gelir dağılımının dengeli (adil) bir biçimde gerçekleştirildiği, toplumun içindeki bütün bireylerinin ülkenin zenginliklerin aynı oranda pay aldığı neredeyse hiç bir ülke yoktur. Bu dengeli dağılım, sanayileşmiş ülkelerde bir nebze de olsa sağlanmış gözükmektedir. Fakat gelişmekte olan ülkeler de bu gelir dağılım dengesi adil bir şekilde dağılmamaktadır. Bu gelir dengesizliği; gerek gelişmekte olan bu ülkelerde, gerekse tüm dünyada sosyal kargaşa ve çalkantıların temel nedenini oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi özelleştirme sosyal amaçlı bir araç olarak nitelendirilebilir. Örnek olarak, bünyesinde bulunan ortaklara tatmin edici oranda kar dağıtabilecek duruma sahip kamu kuruluşu, hisselerinin halka satılması yoluyla gelir dağılımını tabana yayılmasını ve denge kurma yolunda önemli bir girişim fonksiyonu olarak görülür. Bu payların, özellikle ticari faaliyette bulunamayacak kadar birikimi olmayanlar ile ücretle geçinenler ve o kurumda çalışanlara öncelik verilerek, gerekirse belirli teşvik mekanizmaları oluşturmak suretiyle satılması, toplumun bu kesimlerine

yönelik gelir transferine yol açabilecektir. Öte yandan özelleştirme yoluyla küçük sermaye sahibi geniş kitleleri mülkiyete ortak etmek, gelir dağılımı adaleti ve sermayenin tabana yayılması açısından olumlu etkiler doğurur (Doğan,1993: 124).

1.5.Özelleştirme Yöntemleri

Özelleştirme yöntemleri; yönetimin özelleştirilmesi, mülkiyetin özelleştirilmesi, finansmanın özelleştirilmesi ve serbestleştirme yöntemlerine dayanılarak yapılmaktadır. Özelleştirme yöntemlerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

1.5.1.Satış Yöntemi (Sale Method)

Özelleştirmenin en yaygın yöntemi olan satış yöntemi uygulamada iki şekilde görülmektedir; birincisi, kamu iktisadi girişimlerinin ve /veya bağlı kuruluşlarının tamamen ya da bir kısım aktiflerinin satışdır. İkinci ise kamu iktisadi girişimleri öz kaynaklarının hisse senedi ihracı yolu ile özel kişi ve kurumlara devredilmesidir. Birincisine direkt satış yöntemi, ikincisine ise hisse senedi satış yöntemi adı verilmektedir (Aktan, 1987: 103).

1.5.1.1.Direkt Satış Yöntemi

KİT'lerin bir kısım aktiflerinin, müesseselerinin yan faaliyet dallarının veya nispeten küçük işletmelerinin satışında uygulanan bu yöntemde, satılacak aktifler veya işletmeler belli bir şirkete, bir kaç şirkete veya konsorsiyum pazarlık yoluyla devredilebilir. Bu yöntem görülür bir şekilde daha hızlı uygulanabilmesi ve değerlemenin daha hızlı yapılabilmesi gibi avantajlardan dolayı tercih edebilir. Ancak bu yöntemin dezavantajları da bulunmaktadır. Satışta objektiflik ilkesinin suistimal edilmesi yani satışın yapılacağı şirket ya da konsorsiyumun belirlenmesinde subjektif değerlendirme ihtimalini taşıması önemli bir dezavantaj teşkil etmektedir. Bu yöntemin

diğer bir dezavantajı ise hisse senedi satışı söz konusu olmadığı için, sermaye mülkiyetinin tabana yayılması, gelir dağılımının düzeltilmesi, tasarrufların hisse senetlerine kanalize edilmesiyle ekonomide atıl tasarrufların önlenmesi, tasarrufların verimli alanlara yönlendirilmesi ve sermaye piyasanın geliştirilmesi gibi özelleştirmeden beklenen amaçların gerçekleşmesini içermektedir. Dolayısıyla devlet mal varlığının satışı ile sınırlı kalmaktadır. Bu durum ise kamuoyunun zaman zaman da olsa tepkisine neden olmaktadır (Demirbaş, 2002:121).

1.5.1.2.Hisse Senedi Yoluyla Satış Yöntemi

Bu yöntem ile işletme blok olarak satılmak yerine, sermayesi hisselerle bölünerek halka satılmaktadır. Bu satış doğrudan, birinci el piyasasında olabileceği gibi, menkul kıymetler borsaları aracılığıyla da olabilir. Birinci yönteme göre olumlu yanı sermayenin tabana yayılmasının sağlamasıdır.

1.5.2. Finansal Kiralama Yöntemi (Leasing Method)

Sözleşmeye konu olan varlığın sahiplik yapısı değiştirilmeden yani varlığın sahipliği devlete ait olup kullanım hakkını kiracıya vermektir. Buradaki amaç etkin olmayan ve verimsiz kullanılan veya atıl durumdaki KİT'lerin değerlendirilmesi ve devlete düzenli bir şekilde gelir sağlaması amacıyla kiraya verilmesidir. Avrupa Finansal Kiralama Birliği'nin, Finansal Kiralama ve Özelleştirme arasındaki fark belirtmek için yaptığı tanımı belirli bir süre için kiraya veren ve kiralayan arasında yapılan ve sözleşmeye dayalı, kiralanan malın kullanımı belirli bir süre için kiracıya bırakılmaktadır (Çevdar,1992:24).

1.5.3.Yönetim Devri Yöntemi (Management Contract Method)

Özelleştirme kapsamında alt başlıklarından biri olan yönetim devri, bir sözleşme türüdür. KİT'lerin yönetim hakkını özel sektöre devredilmesi durumudur. Görüntü itibariyle finansal kiralamaya benzemektedir. Fakat Yönetim devri yönteminin önemli bir farkı belirlenen süre sonunda KİT'lerin kendisi de şirket tarafından satın alınabilir. Ancak bu durum her zaman böyle olmayabilir. Bu yönteme, Turizm, Sağlık ve Şehir içi toplu taşımacılık hizmetleri gibi girişimler örnek verebilir (Öztürk, 2002:9).

Bu yöntemin en önemli özelliği KİT'lerin mülkiyet yapısı devlette kalırken, yönetiminin özel sektöre devredilmesidir. Ayrıca toplam işletme riski devlete aitken, profesyonel yönetim hizmetlerden sorumlu olmaktadır. Profesyonel yönetim tarafından çeşitli yöntemlerin geliştirilerek kardan pay alma gibi fırsatlardan yararlanılarak etkin bir yönetimin oluşturulması için zemin hazırlar. Fakat yönetim mal sahibinin çıkarlarına göre hareket edip etmediğinin kontrolünü sağlamakta ayrı bir problem kaynağıdır. Bu durum bilgi asimetrisine yol açmaktadır. Bu sorunun ortaya çıkmasını engellemek veya ortadan kaldırmak için başka bir kontrol mekanizması gerekmektedir (İşil, 2010:22).

1.5.4.İmtiyaz Yöntemi (Concession Method)

Bir ülke içerisinde bazı üretim alanları vardır ki; bu alanlarda serbest piyasa ekonomisinin işleyişi bağdaşmaz ve iktisadi etkinlik ve verimlilik sağlanmaz. Bu durumda doğal tekelcilik ortaya çıkmaktadır. Bu üretim kolunda birden daha fazla firmanın rekabet etmesi yerine tek bir firmanın piyasada bulunması toplam maliyetleri minimum ve seviyede tutar. Ayrıca iktisadi etkinlik ve verimlilik artar. Bu durumun meydana gelmesinde en önemli nedenlerden biri coğrafi sebepler olabilir. Doğal bir şekilde ortaya çıkan bu durum üretim faaliyetleri, piyasa ekonomisine “İmtiyaz Yöntemi” ile devredilir. Belirli müzakereler sonucunda bu “imtiyaz”, devlet ve özel

sektör arasında sözleşme yoluyla nitelikleri belirtilen mal ve hizmete en düşük bedeli vermeyi kabul eden firmaya verilir (Bulutoğlu,1997).

1.5.5.Ortak Girişim Yöntemi (Joint Venture Method)

Ortak girişimler kamu-özel kesim sermayelerini yapısında birleştirir ve genelde anonim şirket şeklinde kurulurlar. Bu yöntemin başarılı olması için kurulan şirket finansman, yatırım, üretim gibi konularda devletin etkisi altında olmamalı bağımsız olmalıdır ve kamu payı şirket yönetiminde karışıklığa neden olmamalıdır. Ortak girişim yöntemi kamu ve özel sektörün birlikte, uyum içinde çalışabilecekleri hukuki, kurumsal ve psikolojik şartların oluşmasına yardımcı olur (TÜSAİD,1998,21).

1.5.6.Yasal Kurumsal Serbestleşme (Legal Business Deregulation)

Yasal kurumsal serbestleştirme, devlet tarafından ekonomiye yapılan düzenleme ve kontrollerin kaldırılmasıdır. KİT'ler devlet güvencesindedir. Rekabet ortamında çalışmazlar. Oysa yasal ve kurumsal serbestleştirme hem rekabet ortamını sağlar hem de rekabet sonucunda verimlilik artar (Aktan, 2004:4).

1.5.7.Tüketiciye Yardım Yöntemi (Consumer Help Method)

Bu yöntemde devlet, mal ve hizmetleri kendi sunmak yerine ihtiyacı olanlara parasal yardımda bulunarak bu mal ve hizmetleri özel kesimden tedarik etmelerini sağlar. Bu işlemi direkt parasal yardımda bulunarak sağlayabileceği gibi kupon vererek de sağlayabilir. Uygulamada bu yöntem pek fazla kabul görmemiştir. Çünkü zaten özelleştirmeyi savunanların amacı kamu harcamalarını azaltıp gelir ihtiyacını minimuma indirmektir. Bu yöntemde ise kamunun gelir ihtiyacı azaltılamaz (Baklacioğlu, 1985:9).

1.5.8.Gönüllü Organizasyon Yöntemi (Method of Volountry Organization)

Bazı kişi ya da kuruluşlar kamu hizmetlerini gönüllü olarak yerine getirirler. Bu şekilde hem kendileri vicdanen rahatlamış, hem de kamuya faydalı olmuş olurlar. Gönüllü organizasyonlar, genelde okul, hastane yapımı huzurevi yapımı, kreş evleri çevre koruma merkezleri gibi alanlarda yapılan çalışmalardır.

1.5.9.Fiyatlama Yöntemi (Pricing Method)

Fiyatlama Yönteminde, daha önce devlet tarafından karşılıksız olarak sunulan mal ve hizmetlerin bir bedel karşılığında tüketicilere sunulmasıdır.Bu yönetimin temel dayanağı kaynak dağılımını belirleyen önemli unsurun nisbi fiyatların olma öngörüsüdür.Hizmet bedellenin piyasa fiyatı düzeyine çıkarılması(yani fiyatın maliyetlerle belli bir miktar karı içermesi), başka koşullar da varsa üretimin özelleştirmesine cesaretlendirecek, kaynak dağılımında etkinliği sağlayacaktır. Ayrıca bu sayede gerçek maliyetler tüketiciler ve kullananlar tarafından fark edilmeye başlanacak, aşırı maliyetle yapılan üretimde maliyetin düşürülmesi için bir baskı yaratacaktır. İhtiyaca göre, hizmetin dağılması yerine satın alma gücüne göre dağılım ilkesi piyasa mekanizması işleyişinin üretime hakim olmasına zemin hazırlayacaktır (Arın, 1988:23)

1.5.10.Özel Kesimin Teşvik Edilmesi Yöntemi (Encouraging Private SectorMethod)

Özel kesimin giriştiği faaliyetler, devlet tarafından çeşitli şekillerde teşvik edilir. Özellikle özel kesimin faaliyette bulunabileceği alanlarda kamu yatırım harcamalarının azaltılması özel kesim yatırım harcamalarının artması sonucunu doğuracaktır. Özel kesimin yatırımlarını teşvik edici vergi indirimi ya da muafiyeti, hızlandırılmış amortisman, kredi verme gibi uygulamalar bu yönetimin daha başarılı olmasını sağlayacaktır (Tözer,2003: 22).

1.5.11.İşletmelerin Blok Satışı

Bu yöntem en basit özelleştirme biçimidir.Bir kamu işletmesinin blok satışı tamamının veya bir kısmının özel sektöre satılması anlamına gelmektedir. Burada üretilen mal veya hizmet piyasa koşullarında üretilebilen ve rekabetin mevcut olduğu bir hizmet ise özelleştirmenin etkinlik amacı gerçekleşebilir. Aksi halde, tekel koşulları altında çalışan bir özel işletme kamunun finansman sorununu hafifletecek ancak etkinlik ve toplumsal refah açısından olumlu sonuçlar yaratmayacaktır.

1.5.12.İşletme Hakkı Devri

Bu yöntemde mülkiyet kamuda kalmak üzere, işletme hakkı belirli bir bedel karşılığında ve belirli bir süre için özel sektöre devredilmektedir. Bu süre sonunda mülkiyet devri de gerçekleşebilir. Burada amaç bu hizmetin özel sektör tarafından daha etkin olarak sağlanmasıdır. Ancak, burada da söz konusu olan çoğu zaman bir doğal tekel olduğu için, sözleşmenin, işletmenin tekel durumundan yararlanarak tüketici refahını azaltacak şekilde davranmasını önleyecek şekilde düzenlenmesi gereklidir (Altıntaş, 1988 :60).

1.5.13.Yap -İşlet Devret Modeli ve Yap-İşlet Modeli

Yap-İşlet-Devret modelinde, devletin finansman yetersizliği içinde bulunması nedeniyle yerine getiremediği bazı altyapı yatırımları belirli koşullar altında özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Bunu göre, özel sektör yatırım yapması karşılığında sermayenin amortismanı ve belirli bir oranda kar elde ettikten sonra, belirlenen süre sonunda (örneğin 10 yıl) tesisi kamu idaresine devretmektedir (Yerlikaya, 2002:25).

1.5.14.Kupon Yöntemi

Bu yöntem ile hizmet rekabet koşulları altında özel sektör tarafından sunulmakta ancak finansmanı devlet tarafından sağlanmaktadır. Bu yöntemin kullanıldığı alanlar çoğu kez eğitim ve sağlık gibi, kamu malı bölümünde sayılan kriterlere göre tam kamusal mal olmayan hizmet alanlarıdır. Ancak bu hizmetlerin taleplerinin, topluma yayılan faydaları veya diğer yandan bu hizmetlerin üretiminde rekabetin sağlayacağı etkinlikten yararlanmak için piyasa üretimine gidilmektedir. Bu durumda, hizmetin kullanıcılarına devlet tarafından kupon verilerek hizmetin arz yanı özel, talep yanı ise kamusal finansman ile sağlanmaktadır (Kirmanoğlu, 2013:193).

1.6.Özelleştirmenin Olumlu Etkileri

Ekonomide meydana gelen iyi durumun, direkt olarak özelleştirmenin bir sonucu olup olmadığını belirlemek çok zordur. Yani neden sonuç ilişkisini nicel olarak ifade etmek kolay değildir. Kısaca özelleştirmenin ekonomiye sağladığı katkılar şu şekilde özetlenebilir.

- Ekonomik kararların rasyonel ve serbest rekabet ortamı içinde alınması sağlanacaktır.
- KİT'lerin beklenen anonim şirketlere dönüştürülerek daha verimli çalışmasını ve ekonomiye daha çok katkı sağlanmasını mümkün kılar.
- KİT'lerin özelleştirilmesi, sermayenin tabana yayılmasını sağlayacaktır. Bu durumda atıl olan tasarruflar ekonomiye dâhil edilecektir.
- Devletin KİT'lere yapmış olduğu harcamaları hizmet sektörüne yaparak daha etkin çalışmasını sağlayacaktır.
- Özelleştirilen kurumların etkinlik ve verimliliği yakalaması daha kaliteli ve hizmet sunmasını sağlayacaktır. Ayrıca müşteri odaklı çalışmaları tüketicilerin

isteklerini karşılamada daha etkin rol almalarına yardımcı olacaktır. Bu yolla özelleştirilen kurumların kar maksimizasyonu da sağlamış olur.

- Serbest piyasa ortamı ile rekabet de artacağından daha ucuz daha kaliteli ürün ve hizmetler oluşacaktır.
- Özelleştirme sermayenin tabana yayılmasına neden olacağından oluşacak bu ortamın demokrasiyi de güçlendireceğine inanılmaktadır.
- Kaynaklar daha etkin kullanılacağından sübvansiyonlar da azalacak diğer bir yandan da vergilerde iyileştirmeler sağlanacaktır.
- Devlet, zarar edilen kurumların finansal yükünden kurtularak gelir elde etmesinin yanın da bir de vergi geliri elde edecektir.
- Yabancı sermayenin ülkeye yeni fon olarak gelmesi sağlanacaktır (Ramandham, 1993:24).

Direkt olarak güçlü ve bireysel teşvik oluşturan mülkiyet haklarının oluşması ve resmileşmesi ile özelleştirme süreci temel yapısal değişimleri meydana getirmek için etkili bir yol olabilir. Serbest pazar ekonomisi çoğunlukla bireylerin kendi menfaatlerine yönelik karar aldıkları, iyi belirlenmiş mülkiyet haklarına bağlıdır. Mülkiyet haklarının önemi iktisatçı Hernando de Sato'nun "*Modern pazarlama ekonomileri gelişmeyi sağlar çünkü genellikle resmiyete uygun olan mülkiyet hakları, kitlesel ve düşük maliyetli bir değişim gerçekleştirir; böylece uzmanlaştırmayı ve daha fazla üretmeyi teşvik eder.*" sözleriyle gözler önüne serilmiştir (Poole, 1987,18).

Üretimi tetikleyen güçlü teşviklerin yanı sıra özelleştirme verimliliği artırır, parasal rahatlama sağlar, daha geniş mülkiyetleri destekler ve özel sektör için kredi kullanılabilirliğini artırır.

Ekonomik verimliliği sağlamada temel bir rol oynayan özelleştirmenin diğer önemli yönü, Coase Teoreminde de yer almaktadır. Ronaldo Coase göre; maliyetsiz pazarlık ve bireysel teşvikler yoluyla özel sektörün dışsal ekonomik problemleri çözmedeki gücü daha fazladır (Makiw, N. Gregory, 2001:123). Özelleştirmenin perspektifinden bakıldığında, Coase Teoremi devlet varlıklarının özel yatırımcılara

verilmesiyle piyasanın çok sayıda olan dışsal ekonomik problemlerle daha etkili bir şekilde başa çıkacağını belirtmektedir (Medema, Steven G. and Ricardo, 1999: 839-892). Bu bağlamda hukuk sisteminin, özel sektörün dışsal ekonomik problemlerini, en etkili bir şekilde çözmesine izin verecek hakları belirlemesi gerekir.

Özelleştirme ile birlikte hükümetlerin ekonomideki rolünün azalması, hükümetin ekonomiyi olumsuz etkileme olasılığını da azaltacağı için piyasa ekonomisinin işleyişi kolaylaşacaktır (Easterly William, 2001,20). Ayrıca dış yatırımların artması ile gelişmiş teknolojinin ülke içine çekilmesiyle, daha iyi yönetim becerileri sağlanacak ve uluslararası üretim ağlarına erişim kolaylaşacaktır (World Bank, 2002,35).

Makroekonomik açıdan, özelleştirmenin bütçe açığını ve borçları azaltarak devletin üzerindeki yükü azalttığı için olumlu bir etkisi vardır. Devletin kamu iktisadi teşebbüslerine yaptığı transferleri azaltması ve ekonomiden çekilen kaynakların verimli alanlara geri döndürülmesiyle, üretim sektörlerinin performansını artacak ve ekonomik faaliyetler canlanacaktır (Tornell, 1999,37).

1.7. Özelleştirmenin Olumsuz Etkileri

Özelleştirmenin etkileri piyasa başarısızlığının derecesine bağlıdır. Piyasa başarısızlıklarının çok yüksek olduğu ekonomilerde gerekli hazırlıklar yapılmadan özelleştirme çalışmalarına gidilmesi olumsuz etkiler yaratacaktır. Bu bağlamda;

- Kamu sektöründen farklı olarak özel sektör kar maksimizasyonu amacına yöneldiği için sosyal hedefler karşılanamayacaktır.
- Özel sektör kamuyu aydınlatmada yetersiz kalır ve ilgili bireyler kurumun işlevselliği hakkında tam bilgi almazlar.
- Özelleştirme yolsuzluğa ve hukuka aykırı yollarla kazanılmış lisans başarılarına gereksiz bir destek vermiştir ayrıca işletme devletle ve özel teklif verenlerle iş

yapar. Lobicilik ve rüşvet, özelleştirmenin pratik uygulanabilirliğini zedeleyen alışıldık problemlerdir.

- Özelleştirme, girişimin gerçekleştiği misyonu kaybeder ve gündemdeki kar maksimizasyonu düşük kaliteli ürünlerin üretimi, gizlice dolaylı yollardan maliyetlerin yükseltilmesi ve fiyatları yukarıya çekme gibi görevi kötü kullanmaya yol açan durumları destekler.
- Özelleştirme personel değişiminin yükselmesine sebep olur ve yapılan yatırım daha az nitelikli personel yetiştirmekle yükümlü olur.
- Çıkar grubunun ve özel şirket alıcılarının arasında menfaat çatışması olabilir ve değişime karşı ilk karşı çıkma(direnme), işletmenin performansını düşürebilir.
- Özelleştirilmiş girişimler devlet desteğini istemedikleri için, genel olarak, özelleştirme fiyat enflasyonunu artırır. Özellikle su, elektrik gibi belirli devlet işletmelerinin özelleştirilmesi sonucu, bu alanlarda tekeller oluşabilir ve eninde sonunda fiyatlar tüketicinin aleyhine olacak şekilde artabilir. Devlet yüksek kar elde ettiği şirketleri, özelleştirdiğinde gelir dağılımını bozucu bir etki oluşturmaktadır (Kutlu, 1998 :32).
- Özelleştirme, iş gücü gibi değerli bir niteliğin getirisini, gelir dağılımını etkileyecek bir şekilde değiştirebilir. Mesela düşük gelirli işçilerin, yüksek gelirli işçilere nazaran işten çıkarılma olasılığı daha yüksek olabilir ya da işçiler alternatif bir iş bulmada daha fazla güçlük çekebilir, yaptıkları işler eskiden yaptıkları işlere göre daha az kazançlı olabilir (Dyck,2001,59-84).

İKİNCİ BÖLÜM

BAZI ÜLKELERDE ÖZELLEŞTİRME ÇALIŞMALARI

2.1.Özelleştirme Uygulamaları

Kamu işletmelerinin özelleştirilmesine yardımcı olan en eski ve güçlü kuramsal temeller Adam Smith'in 'Milletlerin Zenginliği' adlı ünlü eserinde bile ele alınıp incelenmiştir. Adam Smith bu eserinde özel şirket ortaklarının sürekli karları maksimize etmek için endişe içinde ve dikkatle çalıştıkları gibi hisse sahibi olmayan diğer kişilerin aynı şekilde çalışmasının beklenemeyeceğini anlatır. Bu nedenle, ihmal ve savurganlık kaçınılmaz olacaktır. Böylece, özelleştirmenin kökeninin ekonomide daha az devlet müdahalesi isteyen ve özel sektörün üstün performansına inanan klasik ekonomistlerden geldiği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Welch ve Fremond1998:26).

Bu anlayışı destekleyen ekonomistlere göre, devlet müdahalesinin olmadığı bir serbest piyasa ekonomisi toplumun en yoksul üyesine bile yarar sağlayacak bir ekonomik refaha yol açacaktır. Ekonomide devlet müdahalesi ekonomik ilerlemeyi durduran bir mekanizma gibi çalıştığı için gereksiz ve zararlı olarak kabul edilir. Özelleştirme, ekonominin serbestleştirilmesini ve ekonomide devlet müdahalesinin kalkması gerektiğini savunan yeni klasik ekonomi teorisi çerçevesinde geliştirilmiştir. Bazı uzmanlar ise özelleştirmenin, verimlilik maksimizasyonun yerine siyasi hedeflerin peşinden giden devlet girişimlerinin yetersiz performansı yüzünden kaçınılmaz olduğunu ileri sürmektedir (Brada, 1996,13).

Globalleşen dünyada devletin yeni kamusal düzene geçişi ve duzaynı hemen hemen bütün ülkeler tarafından yapılandırılmaya başlamıştır. Diğer bir deyişle özelleştirme, devletlerin sahip oldukları mevcut yapısını yeniden tasarlanmasına ve

değişen dünya düzenine ayak uydurmasına imkân sağlaması amacıyla devlet elinde bulunan teşebbüslerin özel kesime devredilmesiyle oluşan sistemi işaret etmektedir¹.

1970’li yıllarda dünya genelinde ortaya çıkan petrol krizi, sanayileşmiş ülkelerin ekonomik dengelerinin bozulmasına ve ülkelerde yapısal sorunların, meydana gelmesine sebep olmuştur. Meydana gelen bu yapısal sorunlar, ülkelerde büyümenin durması ve işsizliğin artmasının temelnedenidir. Dolayısıyla batı ülkeleri ekonomik üstünlüklerini ve rekabet avantajlarını kaybetmişlerdir. Bu durumun batının radikal değişikliklere yönelmesini bir ihtiyaç haline getirmiştir. Gelişmeler yeni ekonomik akımların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ortaya çıkan fikirlerin genelinde devletlerin savaşlar ve ekonomik krizler haricinde ekonomik hayata müdahale etmemesi gerektiği savunulmaya başlanmıştır. Bu durumun temel hedefi ise, devletin ortaya çıkardığı israfı önleyerek, ekonominin etkin ve verimli çalışması istikrarı sağlanmaktır².

Ekonomi politikası olarak özelleştirmenin yakın tarihini 1960’lı yıllara, yani dünyanın çeşitli yerlerindeki ulusların özelleştirmeyi gelişme stratejisinin bir aracı olarak düzensiz bir şekilde hayata geçirmesine dayandırılabilir. Ancak, kitlesel ölçekte özelleştirmenin tanıtımının yakın bir tarihte, Başbakan Margaret Thatcher tarafından 1980 yıllarının başlarında ilk kez İngiltere’de tanıtıldıktan sonra dünyaya yayıldığı görülmüştür (Young, 1992: 41).

Özelleştirme, 1980’li yıllarda batılı ülkeler tarafından hızlı bir şekilde uygulanmaya başlamıştır. 1974 yılındaki dünyadaki petrol kriziyle birlikte batı ülkelerini zor durumda bırakan ekonomik buhranlar, devletin para ve maliye politikalarında köklü değişiklikler yapmasına ve bunun yanında da özelleştirmeye başvurmasını sağlamıştır. Batı ülkelerinin başında Amerika ve İngiltere gelmektedir. Ekonomik ve siyasi alanlardaki tartışmalar gündemi uzun dönem meşgul etmiştir. Daha sonra Berlin

¹(<http://akademikperspektif.com/2012/03/05/ozellestirmenin-tarihsel-sureci/>).

²(<http://akademikperspektif.com/2012/03/05/ozellestirmenin-tarihsel-sureci/>).

duvranın yıkılmasıyla birlikte Geçiş Ekonomilerinde de sistem değişikliği özelleştirmeyi on plana çıkarmıştır. Özelleştirme günümüzde neredeyse dünyanın her yerinde uygulama alanı bulmuştur. 1980'lerin başından beri yaklaşık “ön iki bin” devlete ait olan kuruluş özelleştirilmiştir. 1990'lı yıllarda tüm dünyada büyük bir hız kazanmıştır. Başlangıçta zorlu bir muhalefetle karşı karşıya olmasına rağmen özelleştirme denemesi özellikle gelişmiş ülkelerde başarılı olarak kabul edilmiştir. Öte yandan, kamuya ait olan yatırımlarının satışından beklenen sonucu alamayan birçok gelişmekte olan ülkede ise özelleştirme denemeyi istenen sonuçları vermemiştir³.

2.2. Özelleştirmeye Dair Genel Anlayış

1980'li yıllardan itibaren özelleştirme hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yürütülen yapısal reform programlarının en önemli unsurlarından biri hâline gelmiştir (Sheshinski ve Lopez, 1999:18). Megginson ve Netter'e (2001) göre, politik ve ekonomik özelleştirme politikası geniş manada kamu mülkiyetindeki teşebbüslerin (KİT'lerin) veya varlıkların yönetiminin ekonominin özel kesimine satılması olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda özelleştirme süreç içerisinde serbest piyasanın kurulmasına katkı sağlayacaktır.

Özel bireyler ve şirketler devletin tüm ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Batılı sanayileşmiş toplumlarda ve sömürgelerinde yaşanan sanayi devriminde, özel sektör en önemli ticari emtia üreticisi olmuş ve aynı zamanda kamuya mal ve hizmet sunma konusunda da başarılı olmuştur. Diğer yandan devletin ekonomiye katılımı da yirminci yüzyıl boyunca batılı ülkelerin çoğunda (ABD'de devletin müdahalesi diğer birçok ülkeye göre daha düşüktür) ve onların sömürgelerinde devam etmiştir. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı ve sömürgeci imparatorluklarda yaşanan nihai kopuşlar devleti daha aktif bir rol oynamaya etmiş ve dünyanın önemli bir kısmında üretimin sahipliği ve tüm emtia ve hizmet türlerinin temininde devlet öne çıkmıştır (Karagöz, 2009: 49).

³(<http://akademikperspektif.com/2012/03/05/ozellestirmenin-tarihsel-sureci/>).

Keynes'in bu ekonomik krizlerden kurtulmak için, talep yaratan kamu harcamalarının artırılması yönündeki önerileri, geçici uygulamalar olarak görülürken, ikinci dünya savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinde yaygın bir şekilde uygulanan diğer bir deyişli ekonominin devlet eliyle hareketlendirme teşebbüsleri yerini devleti mekanizmasının toplumsal örgütlenme içindeki yerinin en baştan gözden geçirilmesine ve sosyal refah devleti kavramlarını literatüre yerleşmesine neden olmuştur. Böylece devletin ekonomi içindeki payı ve önemi daha da artmıştır, 1970'li yıllarda yaşanan stagflasyonla birlikte, uygulanan ekonomi politikaları ve bunların dayandığı teorik temelleri yeniden sorgulanmaya başlamıştır. Kamu açıklarının en temel sebebi olarak kabul edilen kamu teşebbüsleri bu sürecin temel sorumlusu olarak görülmüştür. Böylece kamu işletmelerinin özelleştirilmesi akımı ilk olarak 1970'li yıllarda İngiltere'de başlamış ve diğer ülkeleri de etkileyerek hızla yayılmıştır. Bu gelişmelerle birlikte 1989 yılında Berlin duvarının yıkılmasıyla birlikte merkezi planlı ekonomiler ve kamu teşebbüsleri, yerine piyasa ekonomisine özel teşebbüse devrettiği yeni bir ekonomik düzene geçilmiştir⁴.

Özelleştirme kavramı yeni liberal akım çerçevesinde büyük bir önem kazanırken, politik açıdan bakıldığında dünyada stratejik askeri veya ekonomik öneme sahip teşebbüslerin özelleştirilmesi özellikle egemenlik ve güvenlikle ilgili bazı sorunların gündeme gelmesine neden olmuştur. Örneğin birçok petrol üreticisi ülkede hiçbir hükümet, ülke içindeki politik tepkiler nedeniyle devlet mülkiyetindeki petrol şirketlerini özelleştirme yoluna gidememiştir.

Özelleştirme sebepleri tarihe, siyasete ve her ülkenin ihtiyaçlarına bağlı olarak değişmektedir. Özelleştirme, sadece Amerika Birleşik Devletleri ile sınırlı kalmamak üzere, dünya genelinde birçok iş adamı ve ülkeler tarafından yapılan yatırımlarla eşî benzeri görülmeyen olanaklar yaratmaktadır. Daha önceleri komünist bir rejim izleyen Doğu ve Merkezi Avrupa ülkelerinde yapılan, özel olarak yönetilen ve sahip olunan

⁴(<https://ayhansarisu.wordpress.com/tag/anayasa/>).

şirketler ile market bazlı ekonomiye dönüş, büyük özelleştirme programlarının sebebi olmuştur (Nestor, 2005,12).

Diğer önemli bir konu da özelleştirme kavramının uygulama esnasında bir ülkenin dünya ekonomisindeki konumuna bağlanarak açıklanmasıdır. Gelişmiş ülkelerde özelleştirmeye salt ulusal politikaya ait bir mesele olarak yaklaşmak kolaydır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde özelleştirilen şirketleri satın alanların yabancı olduğu düşünüldüğünde, kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi çoğunlukla ilgili işletmelerin ulusun mülkiyetinden çıkması anlamına gelmektedir. Burada kontrol yabancı yatırımcılara ya da yöneticilere geçmektedir. Bu kapsamda bir ülke yabancı yatırıma ne kadar bağımlı ise özelleştirme de egemenliğin erimesi beklentisini o denli artıracaktır (Butler,1985: 43-62).

2.3. Gelişmiş Ülkelerde Özelleştirme

2.3.1. ABD’de Özelleştirme

ABD’de özelleştirme diğer ülkelerdeki özelleştirmelerden farklı bir biçimde gerçekleşmiştir. Diğer ülkelerde özelleştirme kamu varlıklarının satılması sürecini içerirken ABD’de özelleştirme büyük ölçüde kamunun yerine getirdiği görevlerin özel kurumlara devredilmesi şeklinde olmuştur. ABD’de özelleştirmenin bu özel niteliği hükümetin elinde çok az varlığın bulunması ile ilgilidir. Tarihsel açıdan “Amerika’da özel sektör hep birinci sıradadır.”1970’li yıllarda diğer gelişmiş piyasa ekonomilerinde, kamu iktisadi teşebbüsleri işgücünün ortalama yüzde 6,7’ne sahipken ABD’de bu oran sadece 1,5’tir (Donahue,1989:6).

ABD’de özelleştirmenin farklı özellikleri, ABD’deki özelleştirme sürecini diğer ülkelerdeki özelleştirmelerden farklı kılmaktadır. Sözleşmeyle devredilen hizmetlerde ABD hükümeti bu hizmetlerin sunulma biçimini tayin edecek şekilde, planlama, finans ve gözetleme işlerini elinde tutmaktadır. Bu nedenle ABD’de diğer ülkelere kıyasla bu

süreç hükümetin denetimine ve düzenlemesine daha fazla tabidir. Diğer ülkelerde eskiden kamunun elinde olan varlıkların mülkiyeti üzerinden özel kurumlar hizmet teslimi noktasında nispeten daha fazla takdir yetkisine sahiptir.

Özelleştirme girişimleri farklı hizmet alanlarını da içermektedir. ABD’de uygulamaya alınan özelleştirme teklifleri sadece çöp toplama gibi genel hizmetleri değil, ayrıca ilk ve ortaokul eğitimi, sosyal yardım gibi birçok başka hizmet alanlarını da içermektedir. Bu alanlar eskiden sadece kamu sektörünün hâkimiyetinde olması gereken alanlar olarak görülmüştür (Williamson,1985:123).

Bazı özelleştirmeler ülke genelinde meydana gelse de eyalet ve yerel yönetimler ABD’deki özelleştirme çalışmalarının önemli bir kısmından sorumludur (Greene, 2002:2) .Sözleşmelerin önemli bir kısmı, yerel yönetimler tarafından yapılmıştır.

Diğer yandan Uluslararası Şehir/Ülke Yönetimi Derneği’nden (ICMA muhtelif yıllar) alınan inceleme verilerine göre, yerel düzeyde yapılan özelleştirmelere rağmen, 1982’de tüm yerel yönetim hizmetlerindeki yüzde 22’lik pay 1997’de yüzde 24’e çıkmıştır (Warner ve Haftez, 2001:2). Yerel hizmetlerdeki bu artışın temel nedeni dönem boyunca devredilen her sekiz hizmetin beşinin geri iade edilmiş olmasıdır. Tatminsizlik olarak değerlendirilen bu gelişmede özelleştirmeler bazı şehir ve kasabalarda hizmet sunum mekanizmalarının yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır.

ABD’de özelleştirme dünyanın diğer bölgelerindeki özelleştirmelerin bir miktar gerisinde kalmıştır. Bunun bir nedeni ABD’nin bir serbest piyasa ekonomisi olarak gelişme göstermiş olmasıdır. Bu nedenle hükümet diğer ülkelerde olduğu gibi bir dizi sanayinin sahibi durumunda değildir. Bundan dolayı ulus varlıklarını diğer ülkeler kadar önemli ölçüde özelleştirmek zorunda kalmamıştır (FannieMae, 2005,37).

ABD’de 1992 yılına kadar kamu varlıklarının özel yatırımcılara tümünden devredilmesini öngören özelleştirme çalışmaları sınırlıdır. 1992 tarihinden sonra yapılan hukuki düzenlemeler bazı kısıtlamaları ortadan kaldırmış ve özellikle 1995 tarihli Federal Yardım-Tesislerin Özelleştirilmesi Kanunu ile birlikte kamu varlıklarının transfer edilmesi imkânı ortaya çıkmıştır (James, 2004:20).

ABD’de daha hâkim olan süreç kamu varlıklarının özelleştirilmesinden ziyade hizmetlerin özelleştirilmesi ile ilgilidir. Federal yönetim, devlet ve yerel yönetimler bir dizi hizmeti dışardan almaktadır. Çoğunlukla özelleştirilen hizmetlerin şu şekilde sıralanabilir; havaalanı faaliyetleri, veri işleme, filo veya araç bakımı, hastaneler, park yerleri veya garajlar, kamu güvenliği veya disiplin faaliyetleri, ev kaynaklı katı atık toplama ve/veya atık taşıma veya aktarma, su ve atık su hizmetleri ve araç çekme veya depolamadır (Alina, 2012: 18).

2.3.1.1. ABD’de Hükümetin Özelleştirme Yapma Sebepleri

Hükümetlerin yüzünü özelleştirmeye çevirmelerinin farklı sebepleri vardır. Özelleştirme konusunda hükümetleri motive eden unsurlar şu şekilde sıralanabilir;

- Maliyetlerin azaltılması,
- Riskleri kamu hizmetinden özel sektöre aktarma isteği,
- Gelir kaynağı yaratmak,
- Hizmetin daha üst bir seviyeye çıkartılması,
- Hükümet birimleri içerisinde uzmanların olmaması,

Bir projenin zamanında tamamlanması, (Yarrow, 1986:324-364).

- Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ABD’de hükümetin tüm düzeylerinde gerçekleşmiştir.

- **Maliyet Azaltma**

Hükümetler çoğunlukla potansiyel maliyet tasarrufuna bağlı olarak bazı işleri dışarıya yaptırmaktadır. Özel sektöre mensup hizmet sağlayıcılar aynı hizmeti genelde kamuya göre daha düşük bedele sunmaktadır. Bunun birçok sebebi vardır. Özel yükleniciler sivil hizmet sistemi ve kamuya ait çalışanlarla imza edilen toplu sözleşmelerle sınırlandırılmaktadır. Ayrıca özel yükleniciler kişisel görevler ve tazminat paketleri noktasında daha fazla esnekliğe sahiptir. Bu da birçok özel sektör şirketinin verimli faaliyetler aracılığıyla ücretleri artırmasını mümkün kılmaktadır, öte yandan kamudaki yöneticiler bu tür ikramiye planlarına nadiren sahip olabilmektedir (Stolt vd., 2011:72).

- **Risk Transferi**

Hükümetler çoğunlukla belirli projelere ait riskleri özel sektöre aktarmak isterler. Belirli hizmetleri dışarıya bırakarak, kamu sektörü belirli bir tutar karşılığında bu hizmetlerle ilişkili riskleri değiş tokuş eder. Bu işlemlerde özel sektör bu hizmetleri yerine getirmeleri karşılığında para kazanırlar ancak aynı zamanda ilgili hizmetlere daha fazla maliyete yol açacak veya hizmetlerin yapılmasının kabul edildiği noktada belirlenen tahmini süre içerisinde artık yapılmaması sonucu oluşan riskleri de üstlenirler (Taylo ve Warrack:1998,11).

- **Kazanç Kaynağı**

Kamu varlıklarının satılması veya kiraya verilmesi yeni bir kazanç kaynağı olarak kullanılabilir. Paralı yolların, paralı köprülerin, kredi portföylerinin, binaların ve piyangoların satışı/kiralanması satın alma veya kiralama sözleşmelerine bağlı olarak ücret artışı veya belirli ücretler üzerinden belirli bir kaynak teşkil edebilir. Bu yeni kazanç borçların ödenmesi, yeni projelerin fonlanması veya bütçe ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılabilir. Bu tip bir kazanç üretme çoğunlukla borçların ödenmesi veya vergilerin artırılması noktasında kullanılmaktadır (World Bank,1996:23).

- **Hizmet Kalitesi**

Sağlanan hizmetin kalitesi de bir hizmetin veya varlığın özelleştirilmesi için bir sebep olabilir. Özel sektör maliyeti artırmadan istenilen hizmet düzeyini karşılayabilmektedir.

- **Uzmanlık**

Özel sektör bazı hükümet birimlerinin temin edemediği veya etmek istemediği uzmanlığı sunabilmektedirler. Bu türden hizmetlere nadiren ihtiyaç duyulmaktadır bu nedenle çoğunlukla bu becerilere sahip personeli muhafaza etmek mali açıdan bir anlam ifade etmemektedir. Dışarıdan uzman temini örnekleri çoğunlukla tarım ve bina inşaatı ile ilgili mühendislik alanında görülmektedir (Prizzia,2001:14).

- **Esneklik**

Toplu sözleşmelere bağlı olarak kamu sektörü çoğunlukla özel sektöre kadar kolay bir biçimde çalışan bulamamakta veya işten çıkartamamaktadır. Bu nedenle özel yükleniciler başka zamanlarda daha az olmak üzere yılın belirli kısımlarında daha fazla emeği talep eden kimi projelere ait sezonluk taleplerle başa çıkabilmektedir. Bu da kamu hizmetinin işçi bulma ve işten çıkartmanın güçlüğü veya maliyetiyle yüzleşmeksizin projeleri tamamlamasını sağlar (Sappington ve Stieglitz, 1987).

2.3.1.2. ABD’de Özelleştirmenin Sonuçları

Hükümetler özelleştirmeyi gündeme getirdikleri zaman bir dizi denge güçlüğü ile karşılaşır. Özelleştirme; kalitenin verimliliği, mal ve hizmetlere erişim konularında önemli sonuçlara yol açarlar. Belirli bir faaliyetin özelleştirilmesine ilişkin karar aynı zamanda istihdam koşullarını ve politik desteği de etkiler. Özelleştirme toplumda mal ve hizmetlerin dağıtımı ile ilgili olarak kimi önemli sonuçlara yol açabilir. Teorik açıdan özelleştirme kamu sektörünü ekonomi içindeki payını kısıtlayarak, bu alanda yatırım yapacak olan işletmenin genişletilmesine ilişkin araçlar üzerinden, ürünlere erişim

imkânını artırır. Diğer yandan kamu işletmelerinin hizmet etmekle yükümlü oldukları kimi piyasalardan çekilmesi, bazı işletmelerin kendi alanlarında kullandıkları mal ve hizmetlere erişim imkânlarını kısıtlayabilir (Nellis, 2000:16). Bununla birlikte ABD’de özelleştirme çalışmaları ile farklı alanlarda serbest piyasa koşullarının oluşmasına imkân sağlamıştır.

ABD’de özelleştirmenin bir dizi özelliği mevcuttur. Bu özellikler onu diğer ülkelerdeki özelleştirmelerden ayırmaktadır. Hizmetlerin başka şirketlere devredilmesinde ABD hükümeti planlama, finans ve gözetleme işlerini elinde tutmakta, bu da onun bu hizmetlerin sağlanma biçimini belirlemesini sağlamaktadır. Bu nedenle ABD’de özel sağlayıcılar hükümetin denetimine ve düzenlemesine diğer ülkelere kıyasla daha fazla tabidir. Eskiden kamunun elindeki varlıkların mülkiyeti bakımından özel işletmeler hizmetin sunumunda daha fazla takdir yetkisine sahiptir. ABD’deki özelleştirmenin diğer bir özelliği de devletin ve yerel yönetimlerin önemli role sahip olmasıdır. Genelde çöp toplama gibi eski hususları içerse de bugün özelleştirme ilk ve ortaokul eğitimi hizmeti ve sosyal yardım işlerini de içermektedir (Winston, 2002 :6).

2.3.2. İngiltere’de Özelleştirme

Kamu işletmelerinin özelleştirilmesi akımı ilk olarak 1970’li yıllarda İngiltere’de başlamış ve diğer ülkeleri de etkileyerek hızla yayılmıştır. 1974 ve 1979 arasındaki İngiltere hükümeti devletin BP petrol şirketi üzerinde olan hisselerinin bir kısmının satılmasını tanzim etmiştir. Margaret Thatcher tarafından yönetilen muhafazakâr hükümetin 1979 da seçilmesiyle, hükümet devlet ekonomisinde yeni bir yol izlemeye başlamıştır (Andırsan, 2000:527-549).

1979'daki Muhafazakâr Parti, seçim bildirgesinde "Özelleştirme" kavramını dikkate almayacağına sık sık işaret etmesine rağmen, 1979'da Thatcher'in kamu mülkiyetine karşı kişisel bir savaş açtığı düşünülmektedir. Thatcher’a göre;

"Özelleştirme, Britanya'nın ekonomik performansını yükseltilmesi konusunda birinci derecede önem taşımaktadır. Özelleştirme, sosyalizmin ve bozucu etkilerini tersine çevirmekte merkezi bir araçtır. Tıpkı kamulaştırma; İngiliz toplumunun yeniden modellenmek istenen kolektivist bir programın merkezinde olması gibi, Özelleştirme de memleketin özgürlüğünün tekrar kazanılması için düzenlenmiş herhangi programın merkezindedir" (Thatcher, 1993:676).

Bu kapsamda İngiltere'de ilk büyük özelleştirme, 1980 yıllarının başlarında oluşmuş ve hükümetin 1970 yıllarında yaptığı kamulaştırmalarının tersine çevrilmesi öngörülmüştür. İngiliz uzay araştırma endüstrisi, 1977'de özel sektörden kamulaştırılmış üç uzay endüstri şirketi, halka arz etme (IOP-initial offering public) aracılığı ile 1981 yılında yüzde 51,6 oranında özelleştirilmiştir. Gemi inşaatları endüstrisini kontrol eden devlet iktisadi teşebbüsü, İngiliz gemi yapımcıları, bölünmüş ve parça parça satılmıştır. Ayrıca batmış olan ve devletin yol, nakliye ve depo işletmelerini kapsayan ulusal nakliye şirketi de özelleştirilmiştir. 1982 de yapılan bu satış, normal özelleştirmelerden farklı olarak yönetim ve işçi gücünü de içermiştir. Bunların dışında devlet iktisadi teşebbüsü olarak faaliyette bulunan ve kuzey denizinden petrol çıkaran işletmelerde özelleştirme kapsamına alınmıştır. Ayrıca Thatcher hükümeti bu dönemde özelleştirme kapsamını genişleterek, devletin sosyal konutlarını da satmaya başlamıştır. O dönemde çarpıcı olan konulardan birisi ise sosyal hizmetlerin özelleştirilmesidir. Özellikle sağlık ve eğitim alanında yapılan özelleştirmeler, politik anlamda biraz ileri gidilmiş bir adım olarak görülmüştür (Perry, 2002:2).

Tablo2.1. İngiltere’de Yapılmış Olan Özelleştirmeler

Şirket Adı	Satış Tarihi
İngiliz Petrol	1980-1984-1988
İngiliz Uzay	1982-1986
Kablo ve Kablosuz	1981-1985
Amerşam Uluslararası	1983
Ulusal Navlun Britoili Şirketi	1983-1985
Birleşmiş İngiltere Petrol Holdingi	1982-1984
Jaguar	1985
İngiliz Gemi İnşa Ve Deniz Tersaneler	1985
İngiliz Gaz	1986
İngiliz Havayolları	1987
Rulo-Royce	1987
İngiliz Hava Meydanları	1987
İngiliz Çelik	1988
Angliyen Su	1989
NortamBireyn Su	1989
Kuzey Batı Su	1989
Severn Nehir Ve Trent Nehir	1989
Güne Su	1989
Güney Batı Su	1989
Thames Su	1989
Welş Su	1989
Wessesex Su	1989
Yokishire Su	1989
Doğu Elektrik	1990
Doğu Midlands Elektrik	1990

Londra Elektrik	1990
Men Web	1990
Doğu Midlands Elektrik	1990
Milli Güç	1991
İskoç Hidroelektrik	1991
İskoçyalı Güç	1991
Güven Limanlar	1992-1997
Kuzey İrlanda Elektrik	1993
İngiliz Kömür	1994
Raylı Parça	1996
AeaTeknoloji	1996
Tren İşletme Şirketleri	1996-1997
Ulusal Hava Trafik Hizmetleri	2001

Kaynak:(<http://www.telegraph.co.uk/finance/comment/alistair-osborne/9980292/Margaret-Thatcher-one-policy-that-led-to-more-than-50-companies-being-sold-or-privatised.html>Erişim Tarihi: 20.08.2016)

2.3.2.1. İngiltere’de Özelleştirmenin Nedenleri

İngiltere’de Özelleştirme nedenlerini şu şekildedir:

- Yerel ülke ekonomilerine doğrudan nakit akışını ve yatırımı sağlamak,
- Teknolojiyi geliştirmek, özellikle yabancılar tarafından getirilen yönetim becerileri ve uzmanlık alanları yaratmak,
- Ulusal bütçenin yükünü azaltmak,
- Bireysel işletmenin verimliliğini artırmak,
- Vatandaşlar ve diğer yabancı yatırımcılar arasında mülkiyet dağılımını geniş bir çapta sağlamak,
- İşletmelerin fonksiyonunu geliştirmek,

- Hükümetin ekonomi içerisindeki rolünü azaltmak, hükümetin ekonomi içerisindeki rolünün artması, ekonomiyi negatif bir şekilde etkileyeceği düşünülebilir.

2.3.2.2. İngiltere’de Hükümete Ait İşletmelerin Özelleştirilmesinin Sonuçları

İngiltere’deki özelleştirmenin sonuçları aşağıdaki gibidir;

- Endüstriyel olarak verilen kararlara hükümetin daha az dâhil olması,
- Hükümet garantisi olmadan, ticari şartlar altında sermaye piyasasından endüstrilerin fon elde etmesi,
- Gelir yükselişi ve kamu sektörünün borçlanma gereğinin azalması,
- Mülkiyetin yaygın paylaşımına izin verilmesi,
- İşletme kültürünün kurulumu,
- İşçileri şirketlerde hisse sahibi olmaya teşvik etmesi,
- Rekabet ve verimliliği artırma,
- Daha etkili bir ekonomik düzenleme sisteminin müşterilere daha verimli olacak yararlar sağlamak için finansal kontroller ile hayata geçirilmesi ve sahipliğin değiştirilmesi.

2.3.3. Fransa'da Özelleştirme

Sosyalist partinin ve müttetiklerinin Fransa’yı yönettiği 1981’den 1986’ya kadar geçen dönem özelleştirme politikası zirve yapmıştır. Bu dönem içerisinde, kamu kuruluşları toplamda, üretimin yüzde 21’ini, ücretli çalışanların yüzde 23’ünü, ihracatın yüzde 30’unu ve sabit sermayenin yüzde 49’unu temsil ediyordu (Mamou,1996,39). Ancak aşağıdaki nedenlere bağlı olarak kamu kesiminin ekonomi içinde sürekliliğinin sağlanmayacağı savunulmaktaydı.

- Fransız hükümeti kamu kuruluşlarının yönetiminde zayıf ve düzensiz bir hissedar olarak davranmış, kısa vadeli politik veya finansal faydaların en üst düzeye çıkarılmasında tereddüt etmiştir.
- Bürokratların aktivitelerini kontrol etmelerine rağmen, “Laissez-Faire“ yaklaşımı ile kamu firmalarının, istediği gibi gelişmesine izin vermiştir.
- Zayıf devlet kontrolünün yan etkileri, firmalar tarafından ve Fransız yatırımcılar tarafından hissedilmiştir. Sorunu çözmek için radikal çözümlerden birisi de özelleştirme olarak görülmüştür (Barbier de le Serre 2013).
- Teknoloji olarak iyi durumda olan bazı kamu kuruluşlarının uyguladıkları fiyat politikaları nedeniyle devlet kontrolleri zayıf kalmıştır.
- 1980'lerde büyük bir liberalleşme ve özelleştirme akımı başlamış ve Fransa'da bu trendi izlemiştir. Aynı zamanda, serbestleştirme politikaları (Telekom, elektrik, demiryolları vb.), hükümete ait olan tekellerin özelleştirilmesini gerekli kılmıştır.
- Fransa'nın 1981'de beri bütçe açıklarındaki artış devlet işletmelerini özelleştirmek için kalıcı bir teşvik oluşturmuştur (Michel Berne, 2005:35).
- Fransız yatırımcıların daha "popülist" bir kapitalizme ulaşmak için gösterdiği çaba etkilidir.

Fransa'da 1986-1988 yılları arasından yapılan kamu mallarının özel sektöre transferi geniş ölçüde hedef alınmıştır. Fransa'daki potansiyel özel yatırımcıların büyük bir sayıya sahip olmasına rağmen, ekonominin bu süre içerisinde yaşadığı zorluklar dolayısı ile işletmelerin özelleştirilmesi için yapılacak yatırımlar pekte cazip bir öneri olarak gelmiyordu. 1986'daki özelleştirme çalışmalarından önce, Fransız borsasındaki listeye göre, iki milyondan biraz daha az Fransız bireyi, Fransız şirketlerinde hisse sahibiydi. Fakat bu sayı 1986-1988 yılları arasındaki özelleştirme dalgasının hemen ardından 6,2 milyon bireysel yatırımcıya ulaştı. Ancak birçok yatırımcı özelleştirilmiş işletmelerden aldıkları hisseleri, ucuza alıp kar yaparak satma amacı güttükleri için, 1993 başlarında Fransız borsasına yatırım yapan bireyler 4,5 milyon civarında

azalmıştır. Dolayısıyla, 1993'de yapılan işletmelerin özelleştirmesindeki zorluk, sadece Fransız yatırımcıları çekmek değil, fakat onları yeni olarak özelleştirilen şirketler içinde uzun vadeli yatırımcı olarak tutmak olmuştur (Frydman, 1999:32).

1993-1994'de Fransız kamu işletmelerinde yapılan özelleştirmeler, Fransız meclis üyeleri ve politikacıları arasında oluşan yenilik atmosferi içerisinde yürütülmüştür. Avrupa serbestleştirme politikaları(özellikle Telekom sektörü) Fransa'daki özelleştirme çalışmalarını desteklemiştir. Ekonomide güçlü firmaların bulunması özelleştirmeyi hükümet için kazançlı bir iş haline getirmiştir.

2.3.3.1. Fransa'da Özelleştirme Uygulamaları

Fransa'nın özelleştirmeye bakışı birkaç noktada farklıdır; özelleştirme kanununa göre,satılacak her şirkete öncelikle; kanun uzmanı, ekonomistler ve finansörlerden oluşan bağımsız bir özelleştirme komisyonu tarafından değer biçilmesini gerektirir. Bir şirketin gerçek fiyatı, Ekonomi Bakanı tarafından belirlenir, fakat bu fiyat Özelleştirme kurumunun verdiği fiyattan aşağıda olamaz. Stok satışlarda çalışanlara öncelik tanınmış ve bazı limitler dâhilinde, Fransız vatandaşları 18 ay elde tutulmuş olan hisselerden birine sahip olma hakkına sahip olmuştur (Jacquillat,1987,21).

Hisse satışları öncesinde hükümet sıklıkla hisselerin, yüzde 10 ve yüzde 30 arasında çekirdek hisse sahipleri tarafından satın alınmak üzere, bölüştürülmesini sağlamıştır. Bu hisse sahipleri genelde hükümete zarar veren şirketler olmuştur. Fransız Özelleştirmelerinin ana sebeplerinden bir tanesi, hükümetin ekonomi üzerindeki kontrolünün azaltılmasının istenmesi ve ekonominin daha verimli bir hale getirilmesinin istenmesidir (Karagöz, 2009:63).

2.3.3.2. Fransa’da Uygulanan Özelleştirmenin Sonuçları

Fransa’nın, telefon, elektrik, gaz, ulaşım ve su gibi kamunun sahip olduğu hizmetleri özelleştirmeye yönelik bir çalışması olmamıştır. Bunun yerine, özelleştirilmiş Fransız şirketleri rekabetin olduğu bir market içerisinde çalışmaktadır. Bir kaç istisna dışında, Fransa'daki Özelleştirme hisselerinin yüzde 100'üne sabit fiyatlar verilmiştir. Özelleştirmeden sonra Fransız ekonomisinde kar ve ekonomik performans artmıştır (PiesseJeniffer,2001: 21).

2.3.4. Almanya’da Özelleştirme

Almanya’da özelleştirme sürecine 1983’de muhafazakâr -liberal koalisyon hükümetinin iktidara gelmesiyle başlanmıştır. Helmut Kohl tarafından yönetilen Hristiyan Demokrat CDU-CSU/FDP koalisyonu, otomobil yapımcısı Volkswagen’in, VEBA enerji ve kimya şirketinin, Deutsche Lufthansa hava yollarının, hisse senetlerinin satışını 1986 ve 1989 yılları arasında başlatmıştır. 1989’dan itibaren Alman posta servisi ve telekomünikasyon sektörü, farklı modeller kullanılarak özel sektöre devredilmiştir (OECD,2003:121).

1989 yılında Doğu Almanya’daki komünist rejimin çökmesi ve Berlin’in düşmesiyle birlikte Federal Cumhuriyetin gündemi değişmiştir.Batı Almanya’nın deneyimi ve sermayesi ile dönüşüm süreci hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiş ve komünist komşu ülkelerin rastladığı zorluklar daha kısa sürede aşılmıştır (Bornstein, 1999:72).

Bu süreç 1990’ların ortasında ivme kazanmış ve 1996 yılında, Deutsche Telekom’un halka arz edilmesi elde edilen yüzde 26’lık sermaye başta olmak üzere, özelleştirme gelirleri toplamda 13 milyar dolar artmıştır (Bortoloti, 2003:138).

2001 yılında hükümete ait kuruluş büyük ölçüde özelleştirilmiştir. Bunlar arasında Deutsche Bahn IG ve Alman Devlet Demiryollarına ait olan 114 bin ünite, NOMURA uluslararası şirketi tarafından alınmış ve 3.3 milyar dolar gelir elde edilmiştir. Demiryollarına ait birçok ünite demiryolu çalışanlarına ve emeklilere kiralanmıştır. Bielefeld Belediyesine ait bazı hizmetler kısmi olarak özelleştirmiştir (Bortoloti, 2007:183).

Almanya'da 1980'lerden 2005 yılına kadar yapılan özelleştirmeler sayesinde önemli bir gelir transferi sağlanmıştır. Özellikle 2005 Ekim'de, Angela Merkel tarafından yönetilen hükümet, Frankfurt havaalanının yaklaşık yüzde 16'sını hızlı bir şekilde satarak, yaklaşık 1 milyar dolar gelir sağlamıştır. 2006 yılı merkezi ve yerel devlet varlıklarının büyük ölçüde satıldığı bir yıl olmuş. 2007 yılında birden fazla ve önemli özelleştirme gerçekleştirilmiştir. Bunlardan bazıları; Ocak içerisinde satılan Hassen şehrinin emlak portföyünün 1 milyar dolara yakın bir fiyata satılması, Hamburg şehri Beiersdorf'daki sermayesinin yüzde 11'ini hızlı bir şekilde sattı ve 1,5 milyar dolar kazandı ve yine aynı şehir Hamburger hafken ve lojistiğini halka arz ederek 1.69 milyar dolar elde etti. 2007 yılının Mart ayında hükümet himayesinde bulunan Fraport 400 milyon dolara satıldı. Haziranda, Düetse Telekom bir anlaşma altında, Fransa'daki meslektaşları France Telekom'a, İspanyol alt kuruluşu "ya.com" satarak 320 milyon dolar elde etti ve bu anlaşma Fransa'nın Hollanda'daki Dutch ünitesini Deutsche Telekom'a satmasını kapsarken, 2007'nin bu döneminde yapılan en kârlı anlaşma olmuştur (Mihaliya, 1993:5).

Almanya 2008 yılında özelleştirme geliri elde eden ülkeler sırasında, 2. sıradaki ülke oldu. Yapılan en büyük ticari faaliyet, havacılık sektöründe elektronik sistemlere ait olan endüstrilerin yüzde 25'inin CVC adlı bir firmaya 3,7 Milyar dolara satılması oldu⁵.

⁵(<http://www.privatizationbarometer.net/atlas.php?id=7&mn=PM>).

Tablo 2.2.Özelleştirilen Şirketler

Özelleştirilen Şirketler	Tarihi	Sanayi
BankgeselleschaftBarlin Age 2006 Land Bank Barlin AG	01.17.1994 12.01.1994	Finans Gayrimenkul Sektörü
Deutsche Lufthansa AG	09.01.1989 29.09.1984 10.12.1997	Ulaştırma Sektörü
Deutsche Pfundbrief Und Hypoth	03.07.1991	Finans Gayrimenkul Sektörü
Deutsche Post AG	19.11.2000 12.10.2003 14.06.2005 12.07.2006	Ulaştırma Sektörü
Deutsche Post Bank AG	23.04.2000	Finans Gayrimenkul Sektörü
Deutsche Seedlings Lands Rent	10.06.1989	Finans Gayrimenkul Sektörü
Deutsche Telekom AG	17.11.1996 28.06.1999 17.06.2000 10.11.2004 24.04.2006	Telekomünikasyon Sektörü
Fraport AG	06.01.2001 19.03.2007	Ulaştırma Sektörü
Jenoptik AG	15.06.1998 27.11.2007	Üretim Sektörü
Mvv Engine AG	01.03.1999	Kamu Hizmetleri Sektörü

Veba AG	20.03.1987	Kamu Hizmetleri Sektörü
Volkswagen	21.03.1998	Üretim Sektörü
Beiersdorf AG	17.01.2007	Üretim Sektörü
HumburgerHufenUndeLogistic	2.11.2007	Ulaştırma Sektörü
Salzgitter AG	06.01.1989	İnşaat Sektörü

Kaynak : <http://www.privatizationbarometer.net/atlas.php?id=7&mn=PC>

Erişim Tarihi: 25.08.2016.

2.4. Doğu Avrupa Ülkelerinde Özelleştirme

Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde dâhil olmak üzere, birçok ülke son 20 yıl içerisinde büyük ölçekli özelleştirme programları başlatmışlardır. Fakat en güçlü özelleştirme programları, geçiş yapan Doğu Avrupa ekonomilerinde bulunmaktadır. Bu ekonomilerde, 1990 yıllarında hükümete ait olan tüm mal varlıklarının çoğu 1996 yılında birçok hükümet tarafından özelleştirilmiştir.

2.4.1. Doğu Avrupa’da Devlet Mülkünün Özelleştirilmesinin Sebepleri

Doğu Avrupa'daki ülkelerin Özelleştirmeyi uygulamasının sebepleri aşağıdaki gibidir;

- Dönüşümün başlangıcında, özelleştirme piyasa ekonomisini tanıtan yapısal reformun ayağı olarak görülmüştür,
- Özelleştirme aynı zamanda, mülkiyet yapılandırmasını değiştirmek için kullanılmıştır,
- İş verimliliğini artırmak,
- Kamu giderlerini finanse etmek,
- Ekonomik gelişimi uzun süreli olarak artırmak,

- Ekonomik politika için destekçi bir rol oynamak,
- Mali yarar sağlamak,
- Hisse sahiplerinin hedeflerinin ve ilgilerinin açığa çıkmasını sağlamaktır.

2.5. Gelişmekte Olan Ülkelerde Özelleştirme

2.5.1. Meksika’da Özelleştirme

Meksika’daki özelleştirme programı hem özelleştirilen şirket sayısı hem de nispi büyüklükleri bakımından dünyanın en büyük özelleştirme programlarından biridir. Meksika’daki özelleştirme programı IMF’in özelleştirme sürecinin koşullarını belirlediği 1982 yılında Meksika’da yaşanan borç krizleri ardından başlar. Programın uygulanmasının ardından hem IMF hem de Dünya Bankası’ndan bir dizi kredi alınmıştır. Krediler ülkede yabancı yatırımcılar için optimum koşulları sağlamak için kullanılmıştır (Lusting N,1992:12).

Özelleştirme çalışmalarında 1982-1988 yılları arasını kapsayan ilk dönem “Yeniden Yapılandırma Programı’nın” bir sonucu olarak başlamıştır. Bu programın amacı, kamu sektörünün toplam verimliliğini artırmaktır. Program hem sınırlandırıcı tedbirleri hem de sektörün tasfiyeler, birleşmeler, transferler ve özelleştirmeler yoluyla genel manada temizlenmesini içermektedir. Bu döneme damgasını vuran diğer bir husus da hükümetin ekonomideki rolünü azaltmayı amaçlayan anayasal reformlardır. Devletin çıkarttığı yeni KİT kanunu şirketlerle devletin arasındaki ilişkileri ve yükümlülükleri netleştirmiş, bu da geçerliliğini yitiren faaliyetlerin önemli oranda azaltılmasını sağlamıştır. Bu dönemde yaklaşık 300 kamu iktisadi teşebbüsü ya tasfiye edilmiş ya da kapatılmış, 157’si özelleştirilmiştir (Rogozinski, 1998:114).

1988’in sonunda başlayıp 1993’te sona eren dönemde ise özelleştirmenin büyüklüğü ve kapsamı artmıştır. Bu dönemde satılan şirketler tüm özelleştirilen

varlıkların yüzde 96'sını oluşturmaktadır. Bu şirketlerde çalışan işçilerin sayısı 3110'dur. Bu rakam KİT'lerde çalışan toplam işgücünün yüzde 35'ine denk düşmektedir (Laporta,1994:113). Bu kadar kısa bir zamanda bu denli büyük bir işi yönetmek için maliye bakanlığı içerisinde özel bir birim kurulmuştur. Kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi için kurulan bu büro süreci koordine etme amaçlıdır ve ticari bankaları, yabancı işletmeleri ve maliye alanındaki bilirkişileri sürece dâhil etme konusunda yetkili kılınmıştır.

Ancak bu elden çıkarma işlemi rekabeti ve ekonomik verimliliği artırmak yerine varlıkların ve gelirin belli ellerde yoğunlaşmasında önemli bir artışa yol açmıştır. Bu süreç ekonomide mülkiyetin dağılım sürecinin kaymasına ve yoğunlaşmasına sebep olmuştur. İlgili süreçte ayrıca kamu işletmelerinin satın alımına dâhil olan küçük bir yerel holdingler kümesinin oluşumu hızlanmıştır.Dönemin başkanı Carlos Salinas de Gortari'nin yönetiminde Meksika'da milyarderlerin sayısı 2'den 24'e çıkmıştır (Dünya Bankası, 2003,32).

1994-2014 arasını kapsayan üçüncü dönemin ana niteliği ise geçmişe ait elden çıkarma çalışmalarının pekiştirilmesidir. O dönem görevde olan hükümet, telekomünikasyon (uydu telekomünikasyonu dâhil), limanlar, havalimanları, paralı yollar ve doğal gaz dağıtımı gibi ekonomi ve kamu hizmetlerinin stratejik alanlarının özelleştirilmesi işlemini yerine getirmiştir. En önemli özel sektör reformu Instituto Mexicano del Seguro'nun yönettiği emeklilik sistemiyle ilgilidir. Reform 1995'te gerçekleştirilmiş ve emeklilik sisteminde reform niteliğinde düzenlemeler yapılmıştır. 2003'ten sonra ise özelleştirme programı cazibesini yitirmiş ve KİT'lerin net özelleştirme gelirleri 2003'te negatife düşmüştür (Ramirez, 1998:439).

2.5.1.1. Meksika’da Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi

Meksika’daki elden çıkarmaların ana amacı KİT’lerin kontrolünü özel çoğunluk grubuna aktarmaktır. Böylece şirketlerin daha iyi yatırım ve finans kararları alması sağlanacaktır. Genel kural olarak hükümet özelleştirilen her bir KİT’te mülkiyetin yüzde yüzünü satmıştır, sadece sekiz örnekte azınlık hissesi muhafaza edilmiştir. Bu şirketlerin altısında şirketler piyasada ticaret yapmaktadır ve burada amaç borsa üzerinden ikincil paketleri satmaktır (Eckhard,2003: 39).

Hükümetlerin özelleştirme yapmak istemelerinin bir dizi sebebi olsa da esas olarak onların neden özelleştirme yoluna gittiklerine odaklandığımızda, hükümetlerin özelleştirme yapmalarının üç sebebi vardır;

1. *Özelleştirme ile kamu kaynaklarının kullanımını geliştirmek;*

Meksika kamuya ait büyük işletmelerin birikmiş zararlarından özelleştirme sayesinde kurtularak, kırsal alanlara içilebilir su sağlamak, sağlık hizmetlerini geliştirmek ve Güneydoğu Meksika’daki her topluluk içindeki yoksullara eğitim hizmeti sunmak hedeflenmiştir (Maria.1992: 25).

2. *Özelleştirme ile operasyon verimliliğini artırmak;*

Kamu kaynaklarının tahsisini artırmasına ek olarak özelleştirme çoğunlukla özelleştirilmiş kurumların operasyonel verimliliğini artırır, böylelikle kaynakların daha verimli kullanılması sağlanır. Örneğin özelleştirme sonrasında telefon şirketleri, maaş çeklerini almak için gelen işçilerden sadece resimli bir kimlik göstermelerini isteyerek on milyon dolar tasarruf etmiştir (Taeko. HOSHINO, 1996:3).

3. *Özelleştirme ile dinamik verimliliği artırmak;*

Özelleştirmenin savunulmasının üçüncü sebebi ise onun dinamik verimlilik üzerindeki etkileridir. Yeni özelleştirilen Meksika telefon şirketi TELMEX, Meksika’nın elli-altmış büyük şehrini birbirine bağlamak amacıyla 8.400 mil fiber-optik kablo

döşemektedir. Araştırmaların da gösterdiği kadarıyla özelleştirme her zaman yatırım ve inovasyonda belirli bir artışa sebep olmuştur. Hükümetlerin sıklıkla özelleştirme yapmak istemelerinin önceden belirtilen sebeplerine ek olarak hükümetlerin özelleştirme yapmalarının zorunlu oluşunun başka meşru sebepleri de vardır. Ancak hükümet hizmetlerinin özelleştirilmesi çoğunlukla başka kaygılardan kaynaklı gerçekleşmektedir. Özelleştirme sürecini motive eden en önemli kaygı eldeki kamu kaynaklarının artırılması çabasıdır (Frydman,1990,18).

2.5.1.2. Meksika’da Özelleştirmenin Sonuçları

Meksika’nın Özelleştirme sonuçları konusundaki beklentileri şu şekilde özetlenmiştir; hükümetlerin kendilerinin özelleştirmeyi nasıl gerçekleştirdiklerine odaklanması, bilhassa aşağıdaki hususlara nasıl katkıda bulunduğunu görmesini gerekli kılmaktadır.

- Rekabet ve büyümeyi teşvik etmek için hazırlanmış diğer reformları yapmak suretiyle doğru ortamı oluşturma,
- Sürecin kamusal ve adil kalmasını sağlayarak, özelleştirmenin küçük ama hâlâ etkin odak noktasını belirlemek suretiyle güçlü, dayanıklı, merkezileşmiş ve şeffaf bir süreç oluşturma,
- Oluşması muhtemel işsizlikle başa çıkmak için çalışarak, özelleştirmenin verimliliği artırmasını sağlamak. (Paloma,2003,11).

Meksika’da 1983 yılında imzalanan IMF stabilizasyon programı çerçevesinde başlayan özelleştirme çalışmaları, 1988 yılından sonra bütçe açıklarını kapatmak amacıyla, yalnızca küçük işletmelere dönük olarak ve bu işletmelerin tasfiyesine sağlamak amacıyla uygulanmıştır. Özelleştirme faaliyetleri, 1989 yılında Salinas hükümetleriyle birlikte hız kazanarak devam etmiş ve özelleştirme programı, ticarete serbestleştirmeyi, dış borç ödemelerinin ertelenmesini ve iç pazarın serbestleştirilmesini

de ierin yapısal bir reform paketinin bir parçası olarak uygulanmıştır. Özelleştirmenin önemli bir bölümü direkt satış şeklinde yapılmış ve hizmet kesimlerindeki, havayolları, telefon, şirketi gibi devlet tekellerini de kapsamıřtır⁶.

1991 yılının sonuna doğru Meksika’da devlet elinde bulunun 1155 kamu iktisadi teşebbüsünün 940 tanesi ya tasfiye edilmiş ya birleştirilmiş ya da satılmıştır. Bu işlemleri toplam değeri ise Meksika’nın Gayri Safi Milli Hasılasının %60’ına denk gelmektedir. Bu oran değer olarak 14 milyar dolara eşittir. Görüldüğü gibi özelleştirmenin ekonomi içerisindeki sağladığı gelir, bir çok dalgası yapacak kadar büyüktür. Elde edilen bu gelir, ekonomide olumsuz bir durum oluşturulmaması için özel bir hesapta tutulmuştur. 1992 yılının hemen başında, mali açıdan güçlenen Meksika’nın 14 trilyon pesoluk i borcu sadece özelleştirmeden elde edilen gelirlerle ödenmiştir. Dolayısıyla yurt içi kamu borcu, 1988 de Gayri Safi Milli Hasılasının yüzde 29,2’sini oluştururken, 1991yılında Gayri Safi Milli Hasılasının yüzde 17,5’ini oluşturmaktadır. Meksika, yapmış olduğu bu değişim ve gelişimle kamu sektörünün ekonomideki ağırlılığını azaltmış ve bunun sonucu olarak da enflasyonda, faiz oralarında ve kamu iç borcunda önemli bir düşüş sağlamıştır. Meksika,netice itibariyle başarılı bir zelleştirme uygulama rneği olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷

2.5.2. Brezilya’da zelleştirme

1980’li yıllarda özelleştirmelere başlayan Brezilya’da kamu iktisadi teşebbüslerinin zelleştirilmesindeki ilginin artışı dünya genelinde hüküm süren benzer bir eğilimi yansıtmaktadır. Her ne kadar zelleştirme savunucularının kullandığı retoriğin önemli bir kısmında ekonomik verimlilik ve rekabet edebilme kapasitesine vurgu yapılsa da Brezilya’daki 1990’dan beri yaşanan zelleştirme deneyimlerinin önemli bir kısmı önemli ölçüde seksenlerden beri kötüleşmiş bulunan kamu

⁶(<http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedia/kasim2003/dosyakasim2003.html>).

⁷(<http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedia/kasim2003/dosyakasim2003.html>).

sektöründeki mali baskılara dönük bir tepki olarak anlaşılmalıdır (Meggenson ,2001:121).

Devlet işletmelerinin yerli veya yabancı alıcılara satışı mali baskıları azaltmak için cazip bir araç olarak sunulmuştur. İlk olarak işletmenin ölçeği kısa süre içinde gelir elde etme imkânı sunmuştur. İkincisi satılan işletmelerin ne kadar zarar ettiğine bağlı olarak gelecekte kamu sektörünün sırtına yüklediği mali yük azalmıştır. Son olarak bir devlet işletmesinin kâr eden bir işletmeye dönüşmesi hükümetin ileriki süreçte vergi gelirlerinin artmasını sağlamıştır (Heckman, 1985:233).

Özelleştirmeler sonucunda gelir elde edilmesini sağlayan ilk etki Brezilya'nın demir madeni ve keşif şirketi CVRD (Rio DoceValley Şirketi) gibi en kârlı birçok şirketin satışından elde edilmiştir. Uzun vadeli gelirler ise RAFFSA (Federal Demiryolu Sistemi A.Ş.) gibi uzun yıllar boyunca düşük ya da negatif getiri sağlamış işletmelerin satışlarından elde edilmiştir. Brezilya'da seksenlerden beri tanık olunan özelleştirme deneyimi ve politikaları hangi şirketlerin ilkin özelleştirileceğine karar vermenin ne denli güç olduğunu göstermektedir (Levantine, 2007: 237).

1990'da renkli bir hükümetin sürece dâhil oluşu ile politika değişmiştir. Hükümet özelleştirmeyi ekonomik platformun önemli konularından biri hâline getirmiştir. Bu kapsamda, ulusal ekonomik kalkınma bankasının hazırladığı özelleştirme programına göre (*Programa Racionol de Desestatizacio-PND*) özelleştirmenin kapsamı bir dizi işletmeyi içerecek şekilde genişletilmiştir. 1990-92 arasında görevde kalan hükümetin faaliyetleri süresince on beş kamu iktisadi teşebbüsü özelleştirilmiş, bu özelleştirme toplamda 3,5 milyar dolar gelir getirmiştir. En önemli satış demir-çelik fabrikası Minas Gerais'in Ekim 1991'de gerçekleşen satışdır. Bu satış sonucunda 2,3 milyar dolar elde edilmiş, satış sonucunda toplamda tüm özelleştirmelerden temin edilen gelir iki katına çıkmıştır (Perotti, 2005:151).

1995'te göreve gelen Cardos yönetiminde uygulanan özelleştirme politikalarının odak noktası ise Brezilya'nın ekonomik altyapısının önemli bir kısmından sorumlu olan kamu iktisadi teşebbüslerine kaydırılmıştır. Bunların arasında enerji, taşımacılık ve iletişim sektörlerinde faaliyet yürüten teşebbüsler bulunmaktadır. İlk önemli özelleştirme Espareto Santo Elektrik Santrali'nin satışlarıdır. Devlete hizmet veren Espareto Santo devletin sahibi olduğu bir elektrik şirkettir ve Temmuz 1995'te satılmıştır. İlk dönem uygulanan politikadan çıkartıldıktan sonra Brezilya'nın en büyük devlet işletmelerinden biri olan CVRD yeni hükümet tarafından programa dâhil edilmiştir (Chong, 2002:132).

Dünya Bankası verilerine göre Brezilya'da 2000 yılında; CELPE elektrik şirketini 1 milyar dolara, Petrobras'ı 4,2 milyar dolara, finansal şirketlerden olan Benespa 3,5 milyar dolara satılarak özelleştirilmiştir. Daha sonra 2004 yılında Rio Metro hattı 408 milyon dolara satılmıştır. Ardından 2005 yılında Elektrik İletim şirketi 535 dolara satılmış ve 2007 yılında ise Netrosu Demiryolları 730 milyon dolara satılmıştır. (Karagöz, 2009:5).

Brezilya yapmış olduğu doğru özelleştirme faaliyetleri sonucunda, Dünyada en fazla yabancı sermayeye çeken ikinci gelişmekte olan ülke konumuna yükselmiştir. Yabancı sermayenin bu ülkeye gelme nedenlerinin temelinde; 1990'lı yılların ilk yarısında köklü yapısal reformlara başlanması ve ikinci yarısında ise bu reformların gerçekleştirilmesi, ayrıca 90'lı yılların sonlarına doğru makroekonomik durumun iyileştirilmesi ve enflasyonun tek haneye düşmesi yatmaktadır. 1990-1994 yılları arasında yıllık bazda 1,6 milyar dolar olan doğrudan yabancı sermaye yatırımları ekonominin etkinliğini ve verimliliğini artırmış, potansiyel büyüme oranını yükseltmiş, yabancı yatırımların ülkenin ekonomi açısından sahip oldukları görüşlerinin daha olumlu olmasına neden olmuş ve yabancı yatırımcıların getirdiği dövizlerle ödemeler dengesinin finansmanına katkı sağlamıştır⁸.

⁸(http://www.kto.org.tr/d/file/ozellestirmeuygulamaları_rapor.pdf).

Bunlara ek olarak, özelleştirme Brezilya'nın sahip olduğu 165 milyonluk nüfusunun refah seviyesinin artmasına diğer bir bakış açısıyla da düşmemesine yardımcı olmuştur. 1990'lı yıllarda özelleştirmenin önem kazanması ve özelleştirme faaliyetlerinin artması, ülke ekonomisine doğrudan gelen yabancı sermayenin zaman içinde artan bir trend görünümüne sahip olmasında önemli bir etken olmuştur. Sonuç itibariyle, Brezilya'nın göstermiş olduğu bu olumlu performansı, ülke ekonomisinin bir karakteristik özelliği haline dönüşmüştür. Ülke ekonomisinde oluşan bu olumlu havanın sonuçları olarak, artan etkinlik, verimlilik ve en önemlisi de istikrar yabancı sermaye darların bir ülke ekonomisinde aradıkları en önemli unsurlar olmaktadır (Karagöz, 2009 :5).

Brezilya'nın özelleştirme programı KİT'lerden mahrum kalmanın daha kapsamlı ve daha derin bir ekonomik ve toplumsal programa ait önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Kısa vadeli mali yenilik özelleştirme süreçlerinin hızlanmasında önemli bir araç olarak iş görebilmekte ve uluslararası iş dünyasında ulusun bölgesel bir itibar elde etmesini sağlamaktadır.

2.5.3. Arjantin'de Özelleştirme

Arjantin'deki ilk özelleştirme çabaları, 1983 yılı sonunda Alfonsis hükümetinin iktidara geldiği dönemde, ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik bunalımından kurtulmak amacıyla IMF'in önerileri doğrultusunda uygun bir şekilde hazırlanan "Austral Planı" çerçevesinde özelleştirme faaliyetleri yapılmaya çalışılsa da başarıya ulaşamamıştır. 1989 yılının ortasında iktidara gelen Carlos Menem hükümeti, Ülkenin içinde bulunduğu dar boğazdan kurtulmak için ve istikrar sağlamak adına yeni girişimlerde bulunmuştur. Hükümetin yeni bir değişime giderek, ekonomide liberalleşmeyi ve yapılan yeniliklerle deregülasyonu sağlamak amacıyla özelleştirme

programları uygulanmaya başlamıştır. Bu çerçevede siyasi ve bürokratik baskılar ekonomi üzerinde azaltmak ve kaldırmak amacıyla yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda devletin telekomünikasyon ve havayolları gibi kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi ve devlet kurumlarının daha rasyonel ve kurumsal bir yapıya sahip olması dahası ulusal finans sisteminin baştan yapılandırılması gibi çok geniş bir çalışma yürütmüştür ⁹.

1990'ları yıllar boyunca, ülkenin petrol, gaz, telekomünikasyon, güç üretimi ve su şirketleri, bunların yanı sıra demiryolları, metro, hava alanları, limanlar ve bazı sağlık kurumları, devlet tarafından özel şirketlere transfer edilmiştir. Brezilyada yapılan bu özelleştirme çalışmalarında alıcıların çoğu yabancı ülkelerden olmak üzere, çoğunluğu Amerikan şirketleridir. 1990'lı yıllarda yapılan kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi, Ekonomi Bakanlığının açıkladığı verilere göre devlet bütçesine 23,8 milyar dolarlık katkı sağlamıştır (Karagöz, 2009,23).

Arjantin'deki özelleştirme programı boyut ve hız bakımından oldukça dikkat çekicidir. Bu program, finansal ve ticari liberalleştirmeler, parasal döviz heyetinin 1991 kurulması, merkez bankasının özgürlüğüne kavuşması, sağlık ve eğitim servislerinin özelleştirilmesi ve diğer yandaş marketlerin genel ekonomik aktiviteleri serbestleştirmesiyle olduğu gibi, diğer ciddi yapısal değişimlere öncülük etmiştir (Tornell, 1999: 60).

Arjantin'de Özelleştirmenin başarılı bir şekilde sonuca ulaşılmasında önemli faktörler bulunmaktadır. Özelleştirmenin hızı ve genişliğidir. Bu kapsamda yapılan özelleştirme programları; işletmelerin rekabete açık bir konuma gelmesini, kaynakların daha etkin ve verimli bir şekilde kullanılması için özelleştirme yoluyla özel sektöre devredilmesi önemli bir uygulama olarak görülmüştür (Ennis ve Pinto, 2003: 36)

⁹(http://www.kto.org.tr/d/file/ozellestirmeuygulamaları_rapor.pdf).

2.5.3.1. Arjantin’de Yapılan Özelleştirmenin Sebepleri

Arjantin’de özelleştirmenin yapılmasında bazı önemli unsurlar bulunmaktadır. Bunlar kısaca;

- Kamuya ait işletmelerin satışı yoluyla ek gelir elde etmek,
- Gelir elde edilmesiyle zararın azaltmak,
- Devletin verimsiz iş gücünden kurtulmasını sağlamak,
- Özelleştirilen işletmelerden ilerleyen dönemlerde vergi tahsili sağlamak,
- Ekonomi içinde rekabeti artırmak,
- Kamu sektörünün daha etkin ve verimli işleminin sağlamak,
- Özelleştirme yoluyla yabancı sermayenin ülkeye çekilmesini sağlamak,
- Kamu dış borcunun azaltılmasını, sağlamaktır (Schaffer, 1999: 24).

2.5.3.2.Arjantin’de Özelleştirme Çalışmalarının Sonuçları

Arjantin’de özelleştirme sürecinin 4 temel aşamadan oluştuğunu söylemek mümkündür.

- İlk aşamada; özelleştirme, fiyat artışlarının belirgin olduğu ve devletin düzenleyici rolünün çok daha az olduğu “Aerolineas Argentinas” gibi işletmelerin özel sektöre devredilmesi ile gerçekleşmiştir. Bu durum serbest piyasa ekonomisinde fiyatların nasıl tekrardan düzenlendiğini açık bir şekilde göstermektedir. Ayrıca yapılan bu özelleştirme uygulaması dış borç açığını da kapatmıştır.
- İkinci aşama ise; Merkez Bankası işlemlerine sınırlandırıcı kurallar getiren “Konvertibilite Kanunundan” sonra ortaya çıkabilecek nakit sıkıntısını petrol rezervlerinin ve Entel hisselerinin satışı ile önlenmiştir. Bunların temel amacı; devletin bütçe açığı vermesi önlemek ve oluşabilecek enflasyona önlem almak olmuştur. Hükümet, siyasi iktidarı ve ekonomik istikrar için konvertibilite planı

çerçevesinde çok sıkı para ve mali politikalar uygulamıştır. Özelleştirilen işletmelerin sözleşmesini bu plan çerçevesinde düzenlemişlerdir.

- Üçüncü aşama ise; “Brady Planının” imzalanması ve bütçenin dengelenmesinin ardından, mali hedefler arka planda kalmıştır. Bu aşamadan sonra hükümetin önceliği etkinlik ve verimlilik olmuştur. Ayrıca hükümet, etkinliği ve verimliliği sağlamak amacıyla tedbirler almaya başlamış ve bunun için yapısal reformlar yapmaya başlamıştır.
- Dördüncü ve son adım olarak; 1995 yılında özelleştirme faaliyetleri yeniden mali amaçları ön plana çıkaran aşamaya girmiştir. 4 yıl süren hızlı büyüme döneminin ardından ekonominin durgunluk aşamasına girmesi hükümeti kısa vadeli olarak nakit sıkıntısı içerisinde bırakmıştır. Üçüncü dönemde kısmen özelleştirilen işletmelerin bu dönemde hisse senetleri satılmaya başlanmıştır (Karagöz, 2009,71).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KAMU İKTİSADİ KURULUŞLARININ VARLIK SEBEBİ

3.1. Kamu İktisadi Teşebbüsü Kavramı ve Kapsamı

Kamu İktisadi Teşebbüsü kavramı belirli bir tanımının yapılamadığı ve ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, genel olarak kamusal iradenin kullanılması yoluyla ekonomik hayatta faaliyet gösteren “Devlet Kuruluşlarını” ifade etmekle beraber zaman içinde değişime uğrayarak farklılıklar göstermiştir. Avrupa Kamu Teşebbüsleri Merkezi (CEEP) KİT’i mal ve hizmet üretmek üzere kurulmuş olan, finansal ihtiyaçların büyük bir kısmını merkezi veya yerel kamu iradeleri tarafından sağlanan ve bu faaliyetlerden dolayı ortaya çıkan sonuçlardan bu iradelerin mesul tutulduğu ve bu iradeler tarafından denetlenen teşebbüsler olarak ifade edilmektedir (Akyel,2013:1).

Kamu kaynaklarının kullanılması yoluyla mal ve hizmet üreten kurum ve kuruluşlar için genelde “Kamu İktisadi Teşebbüsü” deyimini kullanılmaktadır. Türkiye’de bu uygulamaya ilişkin ilk düzenlemeler 1938 yılında 3460 sayılı kanunla birlikte ortaya çıkmıştır. Bu kanuna göre; sermayenin tamamı devlet tarafından verilmesiyle birlikte ve yine devletin sahip olduğu ve kendi kanunlarında bu Kanuna tabi oldukları belirtilen, tüzel kişiliğe sahip, idari ve mali yönden özerk ve sorumluluğu sermayeleri ile sınırlı Kuruluşları “İktisadi Devlet Teşekkülü” olarak tanımlanmıştır (Genel Rapor, 2012: 9).

3.2. KİT’lerin Kuruluş Nedenleri Nelerdir?

Dünya’da ve Türkiye’de KİT’ler veya devlet işletmeleri ekonomi içerisinde önemli roller üstlenmişlerdir. Bu açıdan bu kuruluşlar gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler

açısından iki grupta incelenebilir. Gelişmiş ülkelerde KİT'ler, piyasa mekanizmasının yetersiz kaldığı durumlarda düzenleyici rol olarak görev yapmış ve çıkar grupları arasında bölüşümü veya payları yönlendirme amacıyla kurulmuştur. Diğer yandan az gelişmiş ülkeler açısından KİT'lerin kuruluş nedenleri; temel olarak devletin kalkınmasını ve gelişmesini sağlaması amacını gerçekleştirmek için olmuştur (Akalin, 1990: 15).

KİT'lerin ortaya çıkışı ve gelişimi birçok açıdan değerlendirilebilir. Bunlar; sosyal, siyasal ve ekonomik nedenler olabilir. KİT'ler kısaca;

- Devletin işlevlerini geliştirmesine,
- Ekonomik kalkınmaya destek olmaya,
- Devletin özel sektöre rehberlik etmesine,
- Devletin sosyal boyutta hizmet etmesine,
- Ekonomiye yön vermesi ve düzenleme yapması aracılığıyla gelir dağılımını düzenlemesine,
- Ulusal güvenliğin sağlanması için yapılan harcamalara,
- Devletin ek gelir sağlamasına, olanak sağlamaktadırlar (Aysan, 1981: 31).

Türkiye ekonomisinde de KİT'lere farklı nedenlerle ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla birlikte Osmanlı imparatorluğundan miras kalan varlıkların faaliyetlerine devam edilmiştir. Siyasi bağımsızlığını kazanan Türkiye ekonomik bağımsızlığını da kazanmak için bazı girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin başında; üretim ve hizmet gibi alanlarda ekonominin canlandırılması, özel sektörün kalkındırılması ve ekonomide egemen bir unsur olması ve devletin denetleyici ve düzenleyici bir rol üstlenmesi öngörülmüştür. Fakat o dönemde dünyanın ve ülkenin içinde bulunduğu dar boğazdan dolayı özel kesimlerin bunu başarması pek mümkün değildir. Tasarrufların büyük yatırımları fonlayacak düzeyde olmaması ve gerekli girişimlerin sağlanamamasından dolayı devlet, ekonomide lokomotif olarak nitelendirilen alanlarda kamu iktisadi teşebbüslerini kurmuş ve işletmiştir. Daha sonra

özel sektörün bu alanlarda faaliyet göstermesine ve gelişim göstermesine öncülük edecek adımları atmıştır (Türk, 2014:21).

Türkiye’de kamu teşebbüslerinin kurulmasında sadece ekonomik nedenlerden dolayı değil bunun yanında sosyal nedenlerde önemli rol oynamıştır. Ülkenin sahip olduğu nüfusun genel ihtiyacı olan mal ve hizmet ihtiyaçlarını karşılamak adına posta, demiryolu, havayolları, barajlar, elektrik üretimi ve dağıtımı vb. alanlarda faaliyet göstermek için çeşitli teşebbüsler kurulmuştur. Bunların yanında, halkın iktisadi kalkınmada önemli bir rol oynaması adına; esnafa, çiftçiye uygun kredi imkânları sunan bankalarda kurulmuştur.

3.3. KİT’lere Neden İhtiyaç Duyulmuştur?

Devletin üretim sektörü içinde doğrudan bulunması yani bir işletmecilik örneği sergilemesi, kamu sektörünün gelişmesinin en önemli unsurudur. Uygulama alanları her ülkeye göre farklılık göstermesine karşı KİT’lerin ortaya çıkış sebepleri hemen hemen bütün ülkelerde aynıdır. Bu sebepler 3 ana başlık altında incelenebilir. Bunlar; politik, sosyal ve ekonomik (Mali) sebeplerdir.

3.3.1. Politik Sebepler

Kamu iktisadi Teşebbüsleri politikların gerçekleştirilmesi için önemli bir popülist araçtır. Bazı işletmeler, devletin ulusal bağımsızlığını ve güvenliğini sağlamak amacıyla kamusallaştırılabildiği (devletleştirilebildiği) gibi, direkt olarak devlet eliyle kamu işletmesi olarak da kurulabilir. Hükûmeler halka vaat ettiği pek çok hizmeti KİT’ler aracılığıyla halka sunabilir (Atasoy, 1993).

3.3.2. Sosyal Sebepler

Günümüzde hem Türkiye’de hem de başka ülkelerde çeşitli alanlarda faaliyetleri sürdüren KİT’ler sadece ekonomik amaçlara hizmet etmemektedir. Ekonomik amaçların yanı sıra sosyal devlet anlayışının ve sosyal adaleti sağlamanın bir gereği olarak bütün tebaanın çıkarlarını korumak ve kollamak için de KİT’ler vasıtasıyla. Devletin sosyal sebeplere dayalı olarak faaliyet göstermesine; Fransa’da işçilerin çıkarlarını korumak için kömür işletmelerinin millileştirilmesi ve tüketicilerin korunması için de azot işletmelerinin millileştirilmesi, örnek olarak verilebilir ¹⁰.

Ayrıca Türkiye’de de bu tür sosyal amaca hizmet eden kamu işletmeleri mevcuttur. Yine ülkemizde de kömür madenleri sosyal amaçlara hizmet eden kamu işletmeleridir. Buna ek olarak da, üreticiyi korumak için; TMO (Toprak Mahsulleri Ofisi), SEK (Süt Endüstrisi Kurumu), EBK (Et Balık Kurumu) gibi KİT’ler faaliyet göstermektedir. Fakat bu KİT’lerden SEK 1995 yılında özelleştirilmiştir. Anacak Türkiye’de vedünya’da butürsosyalamaçlı KİT’ler özelleştirilmiştir.

3.3.3. Ekonomik ve Mali Sebepler

Ekonomik ve mali sebepler dört ana başlık olarak sıralanabilir. Bunlar;

- a) Şartların Getirdiği Sebepler
- b) Verimlilik Arayışı Ve Hazine Çıkarlarını Koruma,
- c) Model Yaratma Ve Örnek İşletmeler Kurma,
- d) Ekonomik Hayata Müdahale Etme, amaçlarını taşımaktadır (Genel Rapor, 1989).

¹⁰(<http://dspace.trakya.edu.tr:8080/jspui/bitstream/1/79/1/%C3%96zer%2c%20Erol.pdf>).

3.3.3.1. Şartların Getirdiği Sebepler

Şartların getirdiği sebeplerin içine giren unsurlar daha çok kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bunlara örnek olarak, devletin çeşitli amaçlarla özel sektörde bulunan işletmelere iştirak ederek işletmenin sermaye yapısında değişikliğe yol açarak hisselerin büyük kısmının kamuya geçmesi veya zor durumda kalan, iflas eşiğine gelen fakat faaliyet sahası olarak kamunun ihtiyaçlarını hizmet eden, kısmi olarak rant sağlayacak kişi ve kurumları mağdur etmemek için ve uluslararası platformda itibar kaybı yaşamamak için zor durumdaki işletmenin kamusallaştırılması ve faaliyetlerine devam etmesini sağlamak, şartların getirdiği sebeplere girmektedir. Bu tür kurtarma operasyonlarında böyle kamu işletmelerinin sayısı artmakta ve kamu sektöründe genişleme olmaktadır (Aysan, 1988: 77).

3.3.3.2. Verimlilik Arayışı ve Hazine Çıkarlarını Koruma

Devlet bazı durumlarda direkt olarak gelir elde etme amacıyla belli işletmecilik alanlarında faaliyet gösterir. Tütün, sigara, alkol, petrol tekeli kurulması, basımevi, darphane işletmesi ve daha verimli çalışabilmek için ormancılık ve madencilik gibi alanlarında faaliyet göstermesi, verimlilik arayışı ve hazine çıkarlarını koruma adına yapılacak işlemlere örnek verilebilir¹¹.

3.3.3.3. Model Yaratma ve Örnek İşletmeler Kurma

Ülke içerisinde bazı üretim alanlarının veya iyileştirilmesi amacıyla devletin üretim yapmasına ve işletmecilik faaliyetleri sürdürmesine ihtiyaç duyulabilir. Türkiye’de de sermayenin yatırım için yetersiz olması ve bunun sonucunda da kalkınma arayışının sonucu olarak devlet eliyle kurulan birçok işletme mevcuttur. Diğer bir

¹¹<http://dspace.trakya.edu.tr:8080/jspui/bitstream/1/79/1/%C3%96zer%2c%20Erol.pdf>

deyişle, devletin sanayide öncülük etme ve model oluşturma amacıyla bu faaliyetleri gerçekleştirdiği söylenebilir. Devlet üreme çiftlikleri, SEK ve EBK gibi işletmeler bunlara örnek verilebilir (Baklacıoğlu, 1985,38).

3.3.3.4. Ekonomik Hayata Müdahale Etme

Devletin ekonomik hayata müdahale etme amacıyla işletmecilik ve üretim yapmasını ifade etmektedir. Devlet bu sayede öncülük etme ve düzenleyici faaliyetleri yapabilmektedir (Tümer, 2004: 69).

3.4. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özellikleri

KİT'leri kanun çerçevesinde ya da kanunların verdiği yetkiye dayanarak kurulur. KİT'lerin genellikle ayrı bir tüzel kişilikleri vardır ve ayrı bir özerkliğe sahiptirler bunlara ek olarak da kendi yönetim kadroları tarafından yönetilirler. KİT'ler mal bakımından da özerkliğe sahiptirler ve kendilerine ait mal varlıkları olmakla beraber, söz konusu bu varlıklar devletin sahip olduğu mal varlığından ayrıdır. KİT'lerin varlıkları alacaklıların haklarına karşılık gelmektedir. KİT'lerin bu gibi sınırları olmasına rağmen bu mal varlıkları üzerinde tasarruf yetkisine sahiptir (Akalin, 1986,12).

KİT'lerin devlet bütçesinin dışında işlem görmesi, bütçeden tamamıyla bağımsız olduğunu göstermez. Bütçeden yardım, destek, ödenek gibi kaynak sağlayabildikleri gibi kendi karlarının bir kısmını veya tamamını bütçeye aktarabilirler. Muhasebe açısından ise; KİT'ler devlet muhasebesi esasına göre değil, ticari muhasebe esaslarına göre işlem yürütürler. KİT'lerin devletle olan ilişkileri kamu hukuku çerçevesinde, üçüncü kişilere olan ilişkileri ise özel hukuk çerçevesinde yürütülür. KİT'lerin personeli genellikle devlet memuru statüsünde değil, özel hukuk çerçevesindeki ilişkiye göre yürütülür. Ülkeden ülkeye değişmesine karşılık hükümetler KİT'ler üzerinde denetleme yetkisine sahiptir. Bu durum KİT'lerin Parlamento denetimine tabi olduğunu gösterir. KİT'lerin

misyonu kar etmek değildir, genellikle kamu hizmeti ve sosyal amaçları yerine getirmek KİT'lerin öncelikli görevleridir (Atasoy, 1993,53).

3.5. KİT'lerin Gelişim Süreci

Türkiye'de KİT'lerin, 1930'lu yıllardan sonra sistemli ve düzenli bir şekilde geliştiği gözlemlense, Cumhuriyet dönemi öncesinde özellikle de ordu ve sarayın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bazı işletmeler devlet eliyle kurulmuş ve işletilmiştir. Türkiye'de KİT'lerin tarihsel gelişim sürecini farklı dönemleri ele alarak inceleyebiliriz.

3.5.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısında önemli yer tutmaz. Bunun en başta gelen nedenleri, kapitülasyonlar, imtiyazlı yabancı şirketlerin varlığı ve devlet maliyesinin zayıflığıdır. KİT yerine Osmanlı'da, "Kamu Yönetim Girişimi" olarak adlandırılan, kamu idaresi bütçesi içinde, personeli genellikle devlet memuru olan işletmeler bulunmaktadır. Bunlara; Tophaneler ve Baruthaneler (1453) örnek gösterilebilir (Genel Rapor, 2001:4).

19. yüzyılın başlarında devlet tarafından kurulan işletme ve fabrikaların başlıca örnekleri şu şekilde sıralanabilir;

- "1810 Yılında; Beykoz Teçhizat-I Askeriye Fabrikası (Askeri Kundura, Çizme, Palaska Üretimi)
- 1835 Yılında; Feshane Fabrikası (Çuha, Fes, Battaniye Üretimi) İzmit Fabrikası (Çuha, Asker Elbiseliği Üretimi)
- 1843 Yılında; Fevaid-i osmaniye (Deniz Yolu İşletmesi)
- 1845 Yılında; Hereke Fabrikası (Kadife, İpekli Kumaş, Saten, Tafta Üretimi)
- 1850 Yılında; Bakırköy Fabrikası (Pamuklu Bez Üretimi)
- 1863 Yılında; Ruscuk Memleket Sandığı, Emniyet Sandığı
- 1888 Yılında; Ziraat Bankası
- 1892 Yılında; Yıldız Çini Fabrikası (Çini Eşya Üretimi)

3.5.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Kamu İktisadi Teşebbüsleri

Cumhuriyetin kuruluşundan çok partili dönemi kadar olan süreyi Erken Cumhuriyet Dönemi olarak adlanabiliriz. Bu dönem kendi içinde farklılık göstermektedir. İlk on yıl İzmir İktisat kongresinde benimsenen ekonomi politikası sürdürülmeye çalışılmış; ancak takip eden paragraflarda açıklanacağı gibi, bir takım zorluklar karşısında devlet ekonomik faaliyetlere fiilen gelişmiştir (Pınar, 2011 :55).

3.5.2.1. 1923-1933 Dönemi

1913 tarihinde çıkarılan, 1924 ve 1927 yıllarında değişikliğe uğrayan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile sanayi sektörünün gelişmesi için işletmelere bazı kolaylıklar sağlanmıştır. Altyapı yatırımlarında özellikle devlet demiryollarının genişletilmesine önem verilmiş, bankacılığın geliştirilmesine çalışılmıştır. Osmanlı imparatorluğundan devralınan fabrika ve işletmeleri işletmek adına, yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1925 tarihinde “Sanayi ve Maadin Bankasını” kurmuştur. Bu bankanın özelliği cumhuriyet döneminde kurulan ilk kamu teşebbüsüdür. 1927 yılında konut kredisi vermek üzere “Türkiye Emlak ve Eytam Bankası” kurulmuştur. Söz konusu dönemde özel kesimin sermaye yetersizliği ve Türk ulusunun Osmanlı zamanında özellikle devlet yönetimi, askerlik ve tarımsal üretimiyle ilgilenmesi sonucu girişimci zihniyet eksik kalmış ve “Devletçilik” anlayışı yukarıda da belirtildiği gibi pragmatik olarak ortaya çıkmıştır. Bu görüş doğrultusunda, kamu mülkiyetinde olan kuruluşların ileride özel kesime devri ilke olarak benimsenmiş, Türkiye sanayi ve maadin Bankasına devredilmiş olan işletmelerin ileride özel kesime aktarılması 19.4.1925 tarih ve 633 sayılı kanunda net bir şekil de yer almıştır (Genel Rapor, 1999,67).

3.5.2.2. 1923-1950 Dönemi

Bir ülkenin ekonomik kalkınmasını sağlaması için gerek duyulan en önemli faktör olan özel sektörün, güçlendirilmesi amacıyla 1924 yılında İş Bankası, 1926 yılında Emlak ve Eytam bankası kurulmuştur. Ayrıca 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla birlikte getirilen koruma ve teşviklere karşın, özel Sektörden beklenen gelişim ve atılımların gerçekleşmemesi, Türkiye Sanayi ve Maadin bankasının temel görevlerini yerine getirememesi ve aynı dönemde 1929 ekonomik buhranın ortaya çıkmasının sonucunda ekonomide devletçilik fikrinin ağır basmasına ve yapılan değişikliklerin bu yönde uygulanmasına neden olmuştur.

Türkiye ekonomisinin gelişimi ve kalkınma hedeflerinin sağlanması için 1933 yılında Sümerbank kurulmuştur.

- Devlet Sanayi Ofisi'nden devralacağı fabrikaları işletmek ve özel Sanayi kuruluşlarındaki devlet iştirak hisselerini ticaret kanunu hükümlerine göre işlemleri devam ettirmek,
- Hususi kanunlarla verilmiş yetkililere istinaden yapılacak fabrikaları hariç olmak üzere devlet sermayesi ile vücuda getirilecek bütün sınai kuruluşlarının etüt ve projelerini hazırlamak ve bunları tesis etmek ve idare eylemek,
- Ülke ekonomisi için verimli olan kuruluşlara iştirak etmek veya çeşitli yollara desteklemek,
- Ülkeye ve kuruluşlara yetişmiş eleman tahsisinde bulunmak ve bunun için çeşitli yollarla bu kişilere destek olmak, öğrenci yetiştirmek amacıyla yurt dışına stajyer göndermek,
- Sanayi işletmelerine kredi sağlamak ve bunun yanında ticaret bankacılığı da yapmak, şeklinde belirtilmiştir.

3.5.3. Çok Partili Dönemde Kamu İktisadi Teşebbüsleri

3.5.3.1. 1950-1960 Dönemi

Çok partili döneme geçiş ile Cumhuriyet Halk Partisinin yerine Demokrat Parti (DP) almıştır. Cumhuriyet'in kuruluş döneminin ekonomi politikası olan karma ekonomiden uzaklaşarak, gittikçe büyüyen bir kamu kesimi ile çalışan nüfusun artan bir kısmının devlet memuru olduğu bürokrasinin kuvvetlendiğini ve baskın kuvvet haline geldiğini; bu koşullar altında özel kesimin uzun vadeli yatırımlardan kaçınmaya başladığını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca Dış etkenler de bu süreçte etkili olmuştur. Türkiye dış politikada Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden (SSCB) uzaklaşmış, Marshall yardımından yararlanmak maksadıyla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile sıkı bir işbirliğine girişmiş; Dünya Bankası (IBRD) Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OECD, Uluslararası Fonu'na (IMF) katılarak, daha liberal ekonomi politikası takip etmeye başlamıştır (Taşar, 2010).

1950 yılında, Türkiye'nin Çok Partili Demokratik sisteme geçişiyle birlikte devletin ekonomideki payının küçülmesi hedeflenmiştir. Ne yazık ki ülke; bu hedefin tam tersi bir durumla karşı karşıya kalmış ve devletin ekonomideki payında küçülme gerçekleştirilememiştir. Ayrıca mevcut KİT'lerin özel sektöre devredilmesi bir yana, bu dönemde TCDD, PTT, Denizcilik Bankası, TAŞ ve DMO iktisadi devlet teşekkülü haline dönüştürülmüş, TPAO, EBK, TDÇİ ile SEKA ve T.C. Turizm Bankası gibi yeni işletmeler kurularak Kamu İktisadi Teşebbüsleri daha da yaygınlaştırılmıştır. KİT'ler hangi amaçla kurulmuş olursa olsun, sonuç olarak ekonomide hem kamu yatırımları artmış, hem de özel kesimin desteklenmesi için krediler yaygınlaştırılmış, özellikle tarım teşvik için Toprak Mahsulleri Ofisi üreticiden uluslararası fiyat düzeyinin üstünden buğday satın almıştır. Demokrat Parti serbest piyasa ekonomisi uygulamak için dış ticareti de serbestleştirmiştir. Ne var ki, Türkiye serbest dış ticarete ithalat ve ihracatını dengeleyebilecek durumda değildir. Tarım ağırlıklı ihracatı (findık, üzün, incir vs.) sanayi ürünleri ve ara mallarından oluşan ithalatını karşılayamayacak düzeydeydi. Bu dengesizliğin sonucu olarak devamlı dış açık veren Türkiye, 1958 yılı ağustos ayında

moratoryum (borç erteleme) ilan etmiş, bir başka deyişle, devlet ekonomisinin iflas ettiğini bildirmiştir. Bu durumda IMF’le ilk anlaşma gerçekleştirilmiş, devalügasyon yapılmış, bütçe sıkı disiplin altına alınmıştır (Önder,2009: 14).

3.5.3.2. 1960- 1980 Dönemi

1960’lı planlı dönemde KİT’lerinin Türkiye’nin sanayileşmesinde etkin birer araç olarak değerlendirildiği görülmektedir. Türkiye’de sanayi yapasında ara ve yatırım mallarının yerli üretimi yönünde hızlı bir dönüşümün gerçekleştirilmesi probleminin çözümü Kamu İktisadi Teşebbüslerine bağlanmıştır. Başka bir deyişle, KİT’ler Ekonomik gelişmenin temel taşları olarak yorumlanmakta bu husus her vesileyle Beş Yıllık Kalkınma Planlarında vurgulanmaktadır. Bu vurgulamanın ithal ikamesine dayalı bir ekonomik stratejinin pekiştirici unsuru olduğu açıktır. Bu vurgulamanın ithal ikamesine dayalı bir ekonomik stratejinin pekiştirici unsuru olduğu açıktır, KİT’lerin yeniden gözden geçirilerek düzenlenmesi anlamına gelen, 440 sayılı iktisadi devlet teşekkülleriyle, müesseseleri ve iştirakleri hakkındaki kanundur. Kanun, planlı dönemin temel KİT anlayışını, özerk bir tarzda ve karma ekonominin usullerine ve ekonominin ihtiyaç duyduğu gereksinimlerine uygun olarak yönetilmeleri, karlılık ve verimlilik görüşü çerçevesinde çalışma olarak adlandırılmıştır (Aksoy, 1993;7).

Bu dönemde KİT’lerle ilgili kanunlar çıkarılmıştır ve İDT’nin yatırım problemlerini çözmek için 441 sayılı “Devlet Yatırım Bankası Kanunu” ve KİT’lerin denetimiyle ilgili olarak da 468 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce denetlenmesinin düzenlemesi hakkında kanun çıkarılmıştır. Yine bu dönemde TESTAŞ, TEMSAN, TÜMOSAN, TAKSAN, GERKONSAN, Seydişehir alüminyum tesisleri, İskenderun Demir-Çelik fabrikası, DYB, TEK, ÇAYKUR, KBİ ve DESİYAB gibi kurumlar Kamu İktisadi Teşebbüsleri arasında gösterilen örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.5.4. 1980 ve Sonrası Dönemi

“24 Ocak 1980” tarihinde alınan ve aynı tarih ismiyle yani “24 Ocak Kararları” olarak anılan ekonomik istikrar tedbirleri ile KİT’ler politikasında köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu kararlar içerisinde; ülkenin içinde bulunduğu ekonomik problemlerin çözümlenmesinin yanı sıra ithal ikamesi ağırlıklı bir sanayileşme politikası yerine dışa dönük sanayileşme politikası benimsenmiş ve serbest piyasa kurallarının ekonomiye hâkim olması hedeflenmiştir. Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için çeşitli yasal ve idari değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca 1983 “Özal Hükümeti” döneminde KİT’lerin tanımı 1961 Anayasası’ndan farklı olarak 1982 Anayasası’nda; “Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Denetim” başlığını taşıyan 165. Maddesinde KİT’ler sermayenin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak devlete ait olan Kamu Kurum ve Kuruluş ve Ortaklıkları olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından denetlenmesi esaslarının kanunla düzenleneceği belirtilmiştir (Boratav, 1982: 74)

“Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı” 1985-1989 yıllarında uygulanmıştır. Bu uygulamada KİT’lerin etkin, verimli ve karlı çalışmalarının temel bir misyon olduğu, idari ve mali açılardan bağımsız çalışabilmelerini sağlayacak düzenlemelerin yapılacağı hedeflenmiştir. Bu plan doğrultusunda KİT yatırımları enerji, madencilik, ulaştırma-haberleşme sektörlerinin iyileştirilmesi ve içinde bulunulan dar boğazdan kurtulamaya odaklanılmıştır. Bunun yanında özel sektörün etkin ve verimli olduğu ve piyasa için yeterli olduğu alanlara devletin yatırım yapmasından kaçınılmış ve hisse satışı yoluyla da özelleştirmenin sağlanması prensipleri benimsenmiştir (TBMM, 1983,16).

“Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı” 1990-1994 yıllarında uygulanmıştır. Bu uygulama iktisadi etkinliğin artırılması ve sermayenin tabana yayılmasını sağlamak amacıyla başlatılan özelleştirme programının hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Aynı dönemde özelleştirme faaliyetleri sürdürülürken, diğer yandan da

KİT'lerin kendilerine yeterli kaynak yaratarak daha etkin, verimli ve karlı çalışmalarını gerektirdiği belirtilmiştir.

“Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ise; KİT'lerle ilgili hedefler, ilke ve politikaların yanında, özelleştirme ve devlet işletmeciliğinde yapısal değişim projelerine önemle yer vermiştir. 1980'lerde başlayan özelleştirme politikalarıyla kamunun ekonomi üzerindeki payının azaltılmasına çalışılmış, ilerleyen dönemlerde ise özelleştirmenin hukuki alt yapısının yetersizliği giderilmeye çalışılmıştır. Bu gelişmelerin ardından 2000'li yıllarda ise ekonomik istikrar programlarıyla ve IMF ile yapılan çalışmalar gereğince devletin ekonomiden çekilmesini ve ekonominin serbest piyasa koşullara göre çalışması için gerekli adımlar atılmıştır (Kepenek, 1990: 40-46).

“Sekizinci Beş Yıllık Plan kapsamında özelleştirme planları çerçevesinde devletin ekonomiye müdahalesi mümkün olduğunca minimuma indirilecek, özelleştirme dışında kalan kamuteşebbüslerinin çalışma prensipleri özerk bir şekilde yürütülmesini sağlamak için yeni yapılandırmalar yapılacaktır. Bunların yanında özelleştirmeden beklenen hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için enerji, ulaştırma ve haberleşme sektörlerinde serbestleşmeye gidilmesi, özel sektörün katılımının sağlanmasına yönelik çalışma ve düzenlemelere devam edilmesi, yap-işlet-devret, yap-işlet-işletme hakkı devri gibi modellerin gözden geçirilerek serbest piyasa ekonomisinde rekabeti önleyici uygulamalara yol açacak engellerin kaldırılması, özel sektörün katılımına açılan iletişim ve enerji gibi sektörlerde, her türlü yapısal düzenlemelerin özerk düzenleyici kurullar aracılığıyla sağlanması, özelleştirme uygulamalarında sermayenin tabana yayılmasını sağlamak öngörülmüştür.

Görüldüğü üzere 1980 sonrası dönemde özelleştirme çalışmalarına büyük hız verilmiş özellikle 2000'li yıllarda en geniş kapsamlı ve büyük gelirler sağlayan özelleştirmeler yapılmıştır.

3.6. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Hukuki Yapısı ve Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de 1983 yılından sonra gündeme gelen özelleştirme programına yönelik ilk hukuki düzenleme, 1984 yılında çıkarılan ve kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait tesislere, hisse senedi ihracı yoluyla gerçek ve tüzel kişilerin ortak edilebilmesine veya bu tesislerin işletme hakkının belli sürelerle devrine olanak tanıyan 2983 sayılı Kanun’la getirilmiştir.

Daha sonra 1986 yılında çıkarılan 3291 sayılı Kanun’da, kamu kuruluşlarının özelleştirme kapsamına alınması ve uygulamaların yürütülmesine ilişkin esaslar belirlenmiştir. Buna göre, 233 sayılı KHK’da adı geçen, tamamı devlete ait ve kamu iktisadi teşebbüsü statüsünde faaliyet gösteren kuruluşların özelleştirme kapsamına alınmasına Bakanlar Kurulu, KİT’lerin müessese, bağlı ortaklık, işletme ve işletme birimleri ile iştiraklerindeki payların özelleştirme kapsamına alınmasına da Yüksek Planlama Kurulu yetkili kılınmıştır. Özelleştirme programının yürütülmesi konusunda ise, 2983 sayılı yasa ile oluşturulan ‘Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi’ görevlendirilmiştir. Bu idare, özelleştirme programının yanısıra, toplu konut uygulamalarının yürütülmesi, Kamu Ortaklığı Fonu’nun yönetimi ve Çalışanların Tasarruflarını Teşvik Hesabı’nda biriken paraların nemalandırılması gibi görevler de üstlenmiştir. 3291 sayılı kanunla, özelleştirme uygulamaları konusundaki karar mercii, “Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu” olarak belirlenmiştir.

Nisan 1990’da yürürlüğe giren 412 sayılı KHK ile Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi, “Kamu Ortaklığı İdaresi” ve “Toplu Konut İdaresi” adı altında iki ayrı kuruluş olarak yeniden örgütlendirilmiştir. Kamu Ortaklığı İdaresi, özelleştirme uygulamalarının yürütülmesi ve Kamu Ortaklığı Fonu ile Çalışanların Tasarruflarını Teşvik Hesabı’nın yönetimi konusunda görevli kılınmıştır.

6 Ocak 1992 tarihinde yürürlüğe giren 473 sayılı KHK ile de, özelleştirme uygulamaları konusundaki karar mercii “Kamu Ortaklığı Yüksek Kurulu” olarak değiştirilmiştir.

Bu mevzuat dışında, doğrudan özelleştirme ile ilgili olmamakla beraber birçok kanun ve kanun hükmünde kararnamede özelleştirmeye ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Ancak bütün bu düzenlemeler, bir takım genel esasların belirlenmesinden öteye gidememiş, uygulamaların gerektirdiği ihtiyaca cevap verecek sağlam bir hukuki altyapı oluşturulamamıştır. Gerek karar verme, gerekse uygulamalar konusunda getirilen yetki sınırlamaları, özelleştirme sürecinin uzamasına ve işlemlerin aksamasına yol açmıştır. Bunun yanısıra, uygulamalar esnasında veya daha sonra ortaya çıkabilecek, başta sosyal problemler olmak üzere muhtemel sorunların çözümüne yönelik yasal düzenlemelerin (işsizlik sigortası, antikartel yasası vb.) mevcut bulunmaması da özelleştirmenin karşılaştığı en önemli yapısal sorunlardan biri olmuştur.

Özelleştirme programından beklenen hedeflere ulaşılmasında karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi amacı ile, uygulamalara esas teşkil eden 2983 ve 3291 sayılı yasalarda çeşitli tarihlerde değişikliğe gidilmiştir. Ancak bu değişiklikler, zaten dağınık olan mevzuatı daha da karmaşık hale sokmuştur. Gerek bu karmaşık yapıdan kaynaklanan sorunların, gerekse özelleştirme uygulamalarının sonucuna bağlı olarak karşılaşılan sosyal, ekonomik ve hukuki problemlerin çözümü için yeni düzenlemeler yapılması kaçınılmaz olmuştur.

Özelleştirmede karşılaşılan sorunların giderilmesi ve programa hız kazandırılması amacı ile uygulamalar konusundaki yasal ve yönetsel yapının değiştirilmesine yönelik ilk somut adım 1992 yılında atılmıştır. Bu tarihte başlayan mevzuat değişikliği çalışmaları 1994 yılında tamamlanmış ve konuya ilişkin ayrıntılı

düzenlemeler içeren bir dizi kararname çıkarılmıştır. 11 Mayıs 1994 tarihinde yürürlüğe giren ve hükümete özelleştirme uygulamaları konusunda düzenleme yapma yetkisi veren 3987 sayılı yetki kanununa dayanılarak çıkarılan 530, 531, 532 ve 533 sayılı kanun hükmünde kararnameler 6 Haziran 1994, 546 sayılı kanun hükmünde kararname ise 7 Temmuz 1994 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ancak, söz konusu 5 kararnamenin dayanağı olan 3987 sayılı yetki kanunu 7 Temmuz 1994 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Daha sonra ise, bu kanun çerçevesinde çıkarılan 530, 531, 532, 533 ve 546 sayılı kanun hükmünde kararnamelerin iptali ve bu konuda yürütmenin durdurulması amacı ile Anayasa Mahkemesi’ne yapılan başvuru değerlendirilerek 21 Temmuz 1994 tarihinde karara bağlanmış ve söz konusu kararnameler iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi’nin iptale ilişkin gerekçeli kararı, 5 Ağustos 1994 tarihli Resmi Gazete’nin mükerrer sayısında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu iptal kararları sonucu, özellikle yapısal açıdan getirilen değişiklikler nedeniyle doğacak hukuki boşluğa, Bakanlar Kurulu’nun 31 Temmuz 1994 tarihinde aldığı prensip kararı ile açıklık getirilmiştir. Konuya ilişkin olarak 3 Ağustos 1994 tarihinde yayınlanan Başbakanlık genelgesinde, Anayasa Mahkemesi’nin gerekçeli iptal kararının Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bu konudaki idari eylem ve işlemlerin, iptal kararından önceki mevzuat çerçevesinde yürütülmesi öngörülmüştür. Bu çerçevede İdare, 5 Ağustos 1994 tarihinden itibaren yeniden Kamu Ortaklığı İdaresi adı altında ve eski statüsünde faaliyetlerine devam etmiştir.

Yine aynı tarihten itibaren, özelleştirmeye ilişkin esasların, üzerinde fikri ve siyasi açıdan uzlaşma sağlanabilecek bir kanun çerçevesinde yeniden düzenlenmesi konusunda çalışmalara başlanmıştır.

Bu çalışmalar sonucunda, bütün siyasi partilerin ve sendikaların önerileri de dikkate alınarak hazırlanan 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu, 27 Kasım 1994 tarihinde

yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun ile getirilen yeni düzenlemeler, ana başlıklar itibariyle şöyledir:

- * “Özelleştirme Yüksek Kurulu” oluşturulmuştur.
 - * “Özelleştirme İdaresi Başkanlığı” kurulmuştur.
 - * Özelleştirme uygulamaları sırasında veya sonrasında işini kaybedenlere, kanunda belirtilen hükümler çerçevesinde, yasalardan veya toplu iş sözleşmelerinden doğan tazminatları dışında ek bir iş kaybı tazminatı ödenmesi öngörülmüştür.
 - * “Özelleştirme Fonu” oluşturulmuştur.
 - * Özelleştirmenin kapsamı genişletilmiş, iktisadi devlet teşekkülleri ile bunlara ait kurum ve payların yanısıra, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının da özelleştirilebilmesine imkan tanıyan düzenlemeler yapılmıştır.
 - * Erken emekliliğin teşviki amacıyla, özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlarda Emekli Sandığı’na tabi personelden hizmet süresi itibariyle emeklilik hakkı kazananlara, bu hakkı kazandıkları tarihten itibaren iki ay içinde emekli olmayı istemeleri halinde ikramiyelerinin %30 fazlası ile ödenmesi hükme bağlanmıştır.
 - * Kapsamdaki kuruluşlarda uygulamalar sonucu kadrosu iptal edilen memur ve sözleşmeli personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarındaki boş kadro ve pozisyonlara atanmalarına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.
 - * Özelleştirme uygulamalarından elde edilecek gelirlerin, genel bütçe harcama ve yatırımlarında kullanılmaması hükme bağlanmıştır.
- Stratejik nitelikteki kuruluşlarda imtiyazlı hisse bulundurulması öngörülmüştür.

***4046 Sayılı Özelleştirme Kanununda yapılan değişiklikler:**

4046 sayılı Kanunun uygulanmasından bugüne kadar 4105 sayılı Kanun ve 4108 sayılı Kanun ile 4046 sayılı Kanunda bir takım değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır. 4046 sayılı Kanun’un özelleştirme programına alınan kuruluşların özelleştirme yöntemleri, değer tespiti ve ihale usullerini kapsayan 18 inci maddesi;

Anayasanın 7 inci maddesine aykırılığı savıyla, 9 Nisan 1997 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Söz konusu madde, 3.4.1997 tarih ve 4232 sayılı Kanunla Anayasaya uygun olarak yeniden düzenlenmiş, 8 Nisan 1997 tarihli resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ayrıca 4046 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinde yer alan bu Kanunun geçici 8inci maddesi gereğince “Kamu Ortaklığı Fonu’na yapılan aktarmalar hariç Özelleştirme Fonu’ndan genel bütçeye kaynak aktarılmaz” ibaresi 26 Mayıs 2000 tarihinde yürürlüğe giren 4568 sayılı Kanunla “Özelleştirme Fonunun nakit fazlası, Hazinesin iç ve dış ödemelerinde kullanılmak üzere Hazine hesaplarına intikal ettirilir” şeklinde değiştirilmiştir. Geçici 8 inci madde ise yürürlükten kaldırılmıştır.

***4971 Sayılı Kanun ile 4046 sayılı Kanunda yapılan değişiklikler:**

1. Madde 3’ün birinci fıkrasının değiştirilmesi üzerine ÖYK bundan sonra herhangi bir kısıtlama olmaksızın (Başbakan Yardımcısı olması gerekliliği vb.) Başbakanın belirleyeceği dört bakandan oluşacaktır.

2. Madde 3’ün ikinci fıkrasının (d) bendinin değiştirilmesiyle bundan sonra ÖYK nihai devir işlemlerini değil, ihale komisyonun vereceği nihai kararları onaylayacaktır.

3. Madde 3’ün ikinci fıkrasının (ı) bendinin değiştirilmesi ile ÖİB’nin hak, alacak ve borçları hakkında ÖYK karar verecektir.

4. Madde 4’ün birinci fıkrasında yapılan değişiklikle Başbakanın bu Kanunla ilgili yetkilerini görevlendireceği kişinin özelleştirmeden sorumlu devlet bakanı olması zorunluluğu kalkmıştır. Başbakan herhangi bir bakanı görevlendirebilir.

5. Madde 4’ün son fıkrasının değiştirilmesiyle ÖİB bundan sonra programda yer alan kuruluşlara araştırma, proje işleri, reklam, tanıtım, halkla ilişkiler işlemleri ve malî denetim ile hukukî, teknik, idarî ve malî değerlendirme işlemlerini yapmak ve/veya bu

işlerin danışman görevlendirilmesi suretiyle yaptırılmasını temin etmek hakkında yetki verebilecektir.

6. Madde 7'nin birinci fıkrasının üçüncü cümlesinin değiştirilmesiyle programdaki yarıdan fazlası kamuya ait olan kuruluşların yönetim kurulu başkan ve üyeleri, denetçileri, genel müdürleri, idare personeli ile kurul başkan ve üyelerinin programda bulunan herhangi bir kuruluşun özelleştirme işlemlerine dolaylı ya da dolaysız taraf olmaları engellenmiştir.

7. Madde 10'un birinci fıkrasının (I) bendinin değiştirilmesi ile özelleştirme fonu ÖYK'nın özelleştirme ile ilgili olarak belirleyeceği herhangi bir alanda kullanılabilir hale gelmiştir.

8. Madde 18'in birinci fıkrasının (B) (c) alt bendinin değiştirilmesiyle değer-tespit metotlarının az ikisinin kullanılarak değer-tespit yapılması yeterli sayılmıştır.

9. Madde 18'in (C)(c) alt bendinin değiştirilmesi ile 'belirli istekliler arasında kapalı teklif usulü' için isteklilere teklifleriyle beraber yatırım, üretim, istihdam, teknoloji üretimine ilişkin projelerini sunma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca yapılan değerlendirme sonucu gerçekleştirilen ihale sonuçları İdare tarafından Kurulun onayına sunulacaktır. Bu usulle yapılacak uygulamalara ilişkin esaslar şartnamede belirtilecektir.

10. Madde 18'in sonuna eklenen fıkrayla kuruluş ita amiri, genel müdür veya bu iş için yetkisini devredeceği genel müdür yardımcısı olarak belirlenmiştir.

11. Madde 22'nin birinci fıkrasında yapılan değişiklikle özelleştirilen kuruluşlardaki personel bilgisini İdare tarafından ilgili kuruluş atlanarak doğrudan Devlet Personel Başkanlığına gönderecektir.

12. Madde 22'de yapılan değişiklikle yeniden ataması yapılacak personelin 675 sayılı kanuna göre kazanılmış hak aylık derecesinden aşağı olmamak kaydıyla 190 sayılı KHK kapsamında bulunan kurum ve kuruluşlara nakledilmesi sağlanmıştır.

13. Madde 22'de yapılan değişiklikle atama teklif yazısının atamayı yapacak kurum/kuruluş aintikalinden itibaren 30 gün içinde atamanın yapılması zorunlu kılınmıştır.

14. Madde 22’de yapılan değişiklikle personelime işe başlamaması halinde yapılacak işlemler atandığı kurumun sorumluluğuna verilmiştir. Ayrıca kurum/kuruluş atama ve göreve başlatma işlemlerini 15 gün içinde devlet personel başkanlığına bildirmek zorundadır.

15. Madde 22’de yapılan değişiklikle istihdam fazlası bildiren kurum/kuruluşların aynı unvan, pozisyon ve görevler için yeni personel almaları engellenmiştir.

16. 24. Maddenin değiştirilmesiyle çalıştıkları kuruluş programına alınmadan önce emeklilik hakkı kazananlara kuruluş programına alındıktan sonra 2 ay içinde emekli olmaları halinde %30 fazla ikramiye alma hakkı tanınmıştır.

17. 25. Maddede yapılan değişiklikle ihdas edilen kadrolar 20.000 den 30.000 e çıkarılmıştır.

18. Madde 27’nin (c) bendinde yapılan değişiklikle sermaye artışlarında ticaret siciline tescil işlemlerine ek olarak kuruluşun devrinden önce veya sonrasına ait bölünme ve devir işlemleri her türlü vergi, resim ve harçtan muaf kılınmıştır.

19. Ek Madde 2 ile kamu kurum ve kuruluşlarının özelleştirme ile ilgili işlemlere öncelik vermeleri sağlanmıştır.

20. Geçici Madde 17 ile özelleştirilen, faaliyeti durdurulan, kapatılan, küçültülen veya tasfiye edilen kurum ve kuruluşlardan emeklilik, malullük ve ölüm nedeniyle ayrılan ve kendilerine veya dul ve yetimlerine T.C. Emekli Sandığına aylık bağlananlara kanun yürürlüğe girmeden önce ödenmiş bulunan emeklilik ikramiyesi vb. lerin kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki ay içinde Hazine tarafından faturası karşılığında T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne ödenmesi sağlanmıştır. Ancak özelleştirilen kuruluşlarla ilgili olarak İdare ile alıcılar arasında yapılan sözleşmenin hükümleri saklı kalır.

21. 4046 sayılı Kanun’un ek 21. Maddesinin dördüncü fıkrasında yapılan değişiklik ile hisse satışına ilişkin olarak Özelleştirme Fonundan karşılanan giderlerin satıştan edilecek gelirle hazine tarafından fona geri ödenmesi kararlaştırılmıştır.

22. 4971 sayılı Kanun'un Ek Madde 2'de Şanş oyunlarına dair lisans işlemlerinin başlatılmasına ilişkin karar ÖYK'ya verilmiştir.

- Lisansın verilmesine ilişkin değerleme ve ihale çalışmaları ÖİB başkanlığında yapılır ve sekreteryâ hizmetleri ÖİB tarafından yürütülür.

- Karar alınabilmesi için komisyondaki 5 üyenin en az üçünün oyu gereklidir.

- İhale şartnameleri gerek görülürse danışman/danışmalar yardımıyla İdare tarafından hazırlanır.

4971 sayılı Kanun'un Ek Madde 1'ine göre özelleştirme kapsamında bulunan kuruluşların kullanımında bulunan arazi ve yapılar için gerekli olan tüm işlemler ilgili kurum ve kuruluşlarca iki ay içinde sonuçlandırılır (www.oib.gov.tr, 2016).

3.7. Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi

3.7.1. Özelleştirmenin Felsefesi

Kamuya ait kurumların veya kaynakların özelleştirilmesinin altında yatan temel felsefe, devletin asli görevlerinden olan adaletin ve güvenliğin sağlanması için gerekli olan masrafların özel sektörler tarafından çeşitli yollarla yüklenilmesini ve bunun için gerekli altyapı ihtiyaçlarının sağlamaktır. Ayrıca ekonominin serbest piyasa mekanizması tarafından yönlendirilmesini sağlamaktır (Ateş, 2014).

3.7.2. Özelleştirmedeki Amacı ve Hedefleri

3.7.2.1. Ekonominin Gelişimi ve Etkinliği Açısından

Özelleştirme, ekonominin gelişimi ve etkinliği açısından, pazar ekonomisi yaratmak, özel girişim ve teşebbüsleri desteklemek, özel sektörün ekonomideki payını artırmaya yardımcı olmak, makroekonomik ve sektörel faaliyetleri cesaretlendirmek, ekonomiye zarar verici olumsuzlukları bertaraf etmek ve ekonomik temelleri

sağlamlaştırmak, tekelci sahaları rekabete açmak, tasarruf sahiplerinin fonlarını ekonomiye dâhil edici ve teşvik edici politikalar düzenleyerek sermaye piyasasını geliştirmek, ülke ekonomisinin dünya ekonomi ile bütünleşmesini sağlamak ve son olarak da istihdam sahalarını genişletmek gibi birçok alanda önemli katkıları vardır (ÖİB, 2013).

3.7.2.2. Gelir Dağılımı Açısından

Özelleştirme, gelir dağılımı açısından yabancı sermaye yatırımlarını cezbetmek, orta sınıflı sağlamlaştırmak, girişimciliği desteklemek gibi faaliyetlerle gelir dağılımındaki adaletin sağlanması açısından önemli bir gelişmedir (ÖİB, 2013).

3.7.2.3. Mali Açısından

Özelleştirme, kamunun sahip olduğu borç yükünü azaltmak, bir başka deyişle KİT'lerin servet üzerindeki mali yükünü azaltmak, önemli ve büyük yatırımların gerçekleştirilmesinde özel sektörün katılımını sağlayarak yapılan girişimlerde özel sektörün katkısını oluşturup artırmak ve bunlara yardımcı olmak, vergi gelirlerini artırmak için yeni ek gelir kaynakları yaratmak, kamu işletmeciliğinden kaynaklanan bütçe baskılarını minimuma indirmek gibi birçok açıdan mali avantajları vardır (ÖİB, 2012, 27)

3.7.2.4. Politik Açısından

Özelleştirme; kamunun ekonomideki payını azaltmasına, devletin üretim alanından çekilerek asli görevine dönmesine, devletin daha etkin ve verimli bir devlet yapısına bürünmesine, özel sektörün daha etkin ve verimli çalışmasını sağlayıcı politikalar geliştirmesine, kamunun sahip olduğu varlıkları kamu yönetimleri tarafından ölçsüz bir şekilde kullanılmasının önüne geçilmesine, siyasi bir endişeyle verilen ve

yahut verilmeyen kararların ekonomiye olan etkisini minimuma indirilmesine yardımcı olmaktadır (ÖİB, 2011: 24)

3.8. Özelleştirmenin Gerekçeleri

Daha önceki bölümlerde özelleştirmenin gelişim tarihi ve önemli kilometre taşlarından bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra özelleştirmenin asıl amacı;

Alt yapı yatırımlarına yönelmesi ve diğer yandan da ekonominin piyasa mekanizması tarafından işletilmesini ve yürütülmesini sağlamalıdır (Sarıkamış, 2005.11).

3.8.1. Sosyal Açıdan (Toplumsal Açıdan)

Özelleştirmenin sosyal gerekçeleri açısından en önemli amacı gelir ve servetin yeniden adaletli bir şekilde dağılımını sağlamak vardır. Gelişmiş veya gelişmekte olan herhangi bir ülkede gelir ve servet dağılımında daima farklılıklar söz konusudur. Bu dengesizliğin giderilmesi için özelleştirme bir politik araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak karlı bir KİT'in hisselerinin çalışanlarına, yöneticilerine ve az da olsa küçük tasarruf sahiplerine bazı avantajlarla satılması, bu gibi kesimlere gelir transferini sağlamak açısından önemli bir durumdur. Bu şekilde, daha geniş bir toplum kesiminin KİT'lerin mülkiyetine ortak edilmesiyle gelir ve servet dağılımında olumlu bir duruma yol açılmış olur ve mülkiyet ve emek faktörlerinin bir araya getirilerek anlaşmazlıkların minimuma indirilerek etkinliğin ve verimliliğin sağlanmasına önemli ölçüde katkı sağlanmış olur (Çetinkaya, 2001: 177).

Dolayısıyla özelleştirmenin sosyal amaçları sermayenin tabana yayılması ve gelir dağılımının adil bir hale getirilmesini sağlamaktadır. Bununla alakalı sosyal amaçlar aşağıdaki başlıklarda belirtilmiştir.

3.8.1.1. Sermayenin Tabana Yayılması

Sermayenin tabana yayılmasının amacı, devlet otoritesi elindeki işletmelerin satışı veya özelleştirme yoluyla hissedarlarında artışa zemin hazırlamaktır. Yapılan bu işlem sonucunda hissedarların refahını artırma amacı da hedeflenmektedir. Sermayenin gerçekten tabana yayılması için yapılacak işlem öncelikle satışa çıkarılan hisselerin çalışanlara, küçük tasarruf sahiplerine ve memur kesimine yönelik olarak gerçekleştirilmesi hedeflere ulaşılmasında daha pozitif adımlar olarak görülmektedir. Dolayısıyla blok satış veya pazarlık usulüyle yapılan satışlar sermayenin tabana yayılması açısından uygun olmayan özelleştirme yöntemleridir (Alper, 1994,40).

3.8.1.2. Gelir Dağılımının Adil Hale Getirmeye Hizmet Etmek

Dünyadaki bütün ülkelerde adil bir gelir ve servet dağılımından bahsetmek neredeyse imkânsızdır. Bu nedenle özelleştirme adil bir gelir dağılımının oluşturulması ve sermayenin tabanda toplanması açısından önemli bir uygulamadır. Gerekli özen gösterildiği takdirde varlıkların kamu iradesinde toplanması yerine özelleştirilen KİT'ler vasıtasıyla bireysel faydaların arttırılacağı ve bu yöntemle adil bir gelir dağılımının tahsis edileceği görülmektedir. Dolayısıyla mülkiyetin halkın elinde bulunması daha demokratik toplumun oluşmasında en önemli faktör olacaktır. Gerekli politikalar yapıldığında ve denetlendiğinde elde edilecek sonuç sermayenin tabana yayılması ve adil bir gelir dağılımının sağlanması olacaktır (Karagöz,2009:4).

3.8.2. Hukuki Açıdan

Yukarıda bahsedilen yani hedeflenen amaçlar doğrultusunda 27.11.1994 tarihinde 4046 sayılı kanun kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu kanun çerçevesinde Özelleştirme Yüksek Kurulu, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Özelleştirme Fonu kurulmuştur. Yine bu kanunla birlikte özelleştirme daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmış

diğer bir deyişle özelleştirmenin kapsamı genişletilmiş, özelleştirilecek kuruluşlar ile özelleştirme uygulamalarının usul ve esasları daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Ayrıca özelleştirme uygulamalarını yürütmek ve sonuçlandırmak amacıyla “Özelleştirme İdaresi Başkanlığı” kurulmuştur. Buna ek olarak da özelleştirmelerden dolayı elde edilecek gelirlerin toplanacağı ve kontrol edileceği bir özelleştirme fonu oluşturulmuştur. Kanunla birlikte özelleştirme uygulamalarında göz önünde bulundurulacak önemli ilkeler kısaca aşağıdaki gibi gösterilebilir.¹²

- a) Ortaya çıkabilecek İstihdam kaybının önlenmesi amacıyla “İş Kaybı Tazminatının” oluşturulması,
- b) KİT’ler özelleştirilirken içinde bulundukları duruma göre Özelleştirme yöntemlerinin belirlenmesi,
- c) Muhtemel bir tekel oluşumunun doğuracağı negatif etkilerin önlenmesi,
- d) Sadece mülkiyetin yaygınlaştırılmasının yanı sıra, yönetim, sorumluluk ve yetki üstlenilmesi gibi oluşumların uygulanabilmesine yardımcı olması,
- e) Devlete ait bankaların özelleştirilmesinde ivedilikle çalışılması,
- f) Stratejik öneme sahip alanlarda kamunun sahip olacağı imtiyazlı hisselerin oluşturulması,
- g) Doğal kaynaklar için mülkiyetin devredilmesinin yerine işletme hakkının devredilmesi yoluyla özelleştirilmesi
- h) Yapılan özelleştirme işlemlerinin hesap verilebilir ve şeffaf bir şekilde yürütülmesi
- i) Son olarak yapılan özelleştirme çalışmalarında, milli güvenlik ve kamunun yararının gözetildiği durumların dışında, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu tüzel kişiliğine sahip eğitim kurumları ve mahalli iradelere devir yapılmaması, ilkeleri esas alınmaktadır.

¹²(http://www.oib.gov.tr/program/turkiyede_ozellestirme.htm).

Yukarda bahsedilen amaçlar ve ilkeler doğrultusunda alınacak kararlarda öncelikler ve bunların tabi olacağı zelleştirme uygulamalarına ilişkin esas ve usuller kuruluşların nitelikleri ve ülke ekonomisinin gerektirdiği şartlar da göz önüne alınarak kanunda da belirtildiği gibi “zelleştirme Yüksek Kurulu” yetkili organdır (zelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun, 1994).

3.8.3. Mali ve Ekonomik Açıdan

Özelleştirmenin gerekçeleri birçok bakış açısıyla ele alınabilir. Özelleştirme literatürde en fazla ne çıkan gerekçelerden bir diğeri ise, özelleştirmenin mali ve ekonomik gerekçelerinin ele alınması olmuştur. Bu amaçla özelleştirmenin mali ve ekonomik açıdan; devlete gelir sağlamak, KİT’leri zarar ve borç yükünden kurtarmak asli unsurlardan olmuştur. Devlet bu amaca ulaşmak için bazı uygulamalarda bulunmuştur ve bunun sonucunda ise özelleştirmenin bir takım etkileri ortaya çıkmıştır. şimdi kısaca bu başlıklara değinilecektir.

3.8.3.1. Devlet Gelir Temin Etmek

İnsanların hayatlarını devam ettirebilmeleri gibi ülkelerin devletlerinde hayatlarını devam ettirebilmesi ve kalkınması için belli bir gelir elde etmesi gerekmektedir. Devletin asli gelir kaynağı vergilerdir. Devlet ve demokrasi bilinci tam olarak oturmamış ülkelerde büyük projelerin yapımı veya daha önceki yapılan yatırımların devamlılığının sağlanması için vergi geliri tek başına yeterli değildir. Devletin finansman kaynağı bulması açısından vergilerin dışında i ve dış borçlanmanın da bazı sakıncalı olduğu durumlar vardır. Bu yüzden kamu otoritesi KİT’lerin satışı, kirası veya yönetiminin özel kesime devredilmesi yoluyla kendisine gelir kaynağı yaratmış olur. Diğer bir perspektiften bakıldığında ise gelir elde etmenin dışında devletin asli görevinin dışında zaman ve para kaybının da olmaması devlet açısından diğer faydalardandır. Diğer bir açıdan ise özelleştirilen kurumların etkin ve verimli

alışmaları sonucunda devlete odeyecekleri verginin artması devletin ilerleyen surelerdeki kazançları olacaktır (entikaya,2007:110).

3.8.3.2. KİT’lerin Zarar Borç Yükünden Kurtulmak

Devlet, KİT’lerin zarar ettiği durumlarda ortaya çıkan bu zararın tahsisi açısından garantör konumunda olması ve bu zararında hazine tarafından finanse edilmesi devlet üzerinde önemli bir mali yüktür. Bu durum hazinenin verimli bir çalışma sergilemesine yol açmayacağı yani bu durum hazine kaynaklarının israfına yol açtığı açık bir şekilde göstermektedir. KİT’lerin daha etkin verimli çalışması için yani içinde bulundukları durumdan kurtulmak için tasarruf amaçlı eğitimler yapılması bu israfı önleyebilir. Fakat bu durumda ortaya çıkacak ek masraflar giderleri daha da artırabilir. KİT’lerin etkin verimli ve kar eden kurumlar haline dönüştürülmesi mümkündür ama bu durum uzun vadede mümkün olmaktadır. Türkiye gibi sermaye ve nakit ihtiyaı olan ülkelerde KİT’lerin özelleştirilmesi en kolay ve pratik çözüm yoludur. Devlet zelleştirilen KİT’lerden elde ettiği gelirlerin yanı sıra sonraki süreçte vergi alabileceği yeni mükelleflerde oluşturmaktadır (nal,2000:37).

3.9. Özelleştirmenin Ekonomik ve Mali Etkileri

Özelleştirmenin yalnızca Ekonomik bir faaliyet değil aynı zamanda, kamusal nitelikteki teşebbüslerin satılması anlamına gelen bir devir işlemleri olmasının yanında özelleştirmenin basit bir ekonomik politika tercihi olmanın ötesinde siyasi rejim üzerinde etkileri bulunan tutarlı ve kapsamlı bir dünya görüşünün 1980’lerdeki ifadesi olduğu da ne sürülmektedir (Dursun,2001:105).

Ayrıca Türkiye’de özelleştirmeyle ilgili hazırlık çalışmalarını yürütmek üzere hükümet, 15.03.1985 tarihinde iki Amerikan ve beş İngiliz firmasından teklif istemiştir.

Yapılan müzakereler sonucunda “Morgan Guaranty Trust Company of New York” Amerikan firmasıyla DPT arasında 11.12.1985 tarihinde 82 anlaşma imzalanmıştır. Dünya bankasının yapmış olduğu finansman desteğiyle birlikte sürdürülen “Özelleştirme Master Planı” Morgan Guaranty Trust firmasıyla birlikte Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Yatırım Finansman AŞ ve PriceWater House/Muhaş AŞ firmalarıyla beraber hazırlık süreci yürütülmüştür (Vakıfbank, 2000: 44).

Bu kuruluşlar yapılan çalışmalar neticesinde 1986 mayıs ayında hazırladıkları “Master Planı” çerçevesinde hükümete bir rapor sunmuşlardır. Bu plan içerisinde; özelleştirmenin genel ve özel faaliyet planları, özelleştirme programının hedefleri, mevcut KİT’lerin iyileştirilmesi ve yeniden yapılandırılması için çeşitli öneriler de yer almıştır.

Ayrıca bir ülke içerisinde yapılan özelleştirmenin etkileri bir çok farklı alanlarda ortaya çıkmaktadır. Bunlar genel olarak Özelleştirmenin Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi, İstihdam Üzerine Etkisi, Ekonomik Büyüme ve kalkınmaya etkisi ve Ekonomik İstikara Etkisi şeklinde özetlenebilir.

3.9.1. Özelleştirmenin Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi

Gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerde adil bir gelir ve servet dağılımı açısından dengesizlikler bulunmakatadır. Hatta gelişmekte olan ülkelerde bu oranlar daha da fazla olduğu bilinmektedir. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin önlenmesi ve sermayenin geniş bir tabana yayılması özelleştirmenin doğrudan sonuçları arasında yer almamaktadır. Fakat devlete özelleştirme yoluyla sermayenin tabana yayılması fırsatı verilmektedir. Özelleştirme, çalışanlara, yöneticilere ve küçük tasarruf sahiplerine belli avantajlar vermektedir. Örneğin KİT’lerin hisselerinin satılması yoluyla bu kesimlere dolaylı olarak yatırım yapma ve gelir elde etme imkânı vermektedir ve bu şekilde de gelir transferi sağlanmış olur. Bu işlemle birlikte özelleştirme sosyal bir mahiyetle bu

işlemi gerçekleştirerek gelir ve servet dağılımında iyileştirme ve düzenleme vazifesi görmektedir (Demirbaş ve Türkoğlu, 2002).

3.9.2. Özelleştirmenin İstihdam Üzerine Etkisi

İster gelişmiş isterse de gelişmekte olan ülkeler olsun her ülkede işsizlik belli oranda mevcuttur. Bunun temel sebepleri, artan nüfus, ileri teknoloji ve otomasyon, emek yoğun üretimden makine veya sermaye yoğun üretime geçilmesi ve uluslararası rekabetin giderek acımasız hale gelmesi sebep olmaktadır (Erdoğan, 1999). Bu açıdan Özelleştirme istihdam üzerinde çok fazla etkisi olmamıştır. Hatta işsizlik oranının artmasında dolaylı olarak rol almıştır.

KİT’lerde memur statüsünde çalışanların, 657 sayılı Kanun’da sayılan disiplin suçları veya istekleri dışında işten çıkartılmalarının hukuken mümkün bulunmadığı bilinmektedir. Bu bakımdan devlet memurlarının iş garantisi bulunmaktadır. Devlet üzerindeki bu yükü azaltmak amacıyla 4046 sayılı Kanunun 24. maddesiyle özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlarda istihdam fazlası çalışanları erken emekliliği teşvik uygulamasıyla birlikte gönüllü emeklilik getirilmiştir. Bu hedef doğrultusunda hem özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlarda çalışanların sayısında hem de diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nakledileceklerin sayısında bir azaltma gerçekleştirilmiş olacaktır (Zararasız, 1999: 68).

3.9.3. Özelleştirmenin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi

Bir ülke içerisinde ekonomik performanstaki farklılıklar daha çok devletin ekonomik gelişme de oynadığı rolle ilişkilendirilmiştir. İktisat teorisi devletin çeşitli fonksiyonlarının ve çalışmalarının ekonomik etkinliği artırabileceği, dolayısıyla iktisadi büyümeyi teşvik edeceğini ileri sürmektedir. Fakat bu durum sadece temel fonksiyonlara bağlı değildir. Genel bir görüşe göre kamu harcamalarındaki genişlemenin ekonomi üzerinde negatif etki yarattığı düşünülmektedir. Çünkü kamu işletmeleri genellikle etkin ve verimli değildir, bu yüzden bu kurumların düzenleyici faaliyetleri sisteme aşırı yük

vemaliyet getirir. Bununla beraber hükümetin uyguladığı para ve maliye politikalarının büyük bir kısmı kaynak dağılımında çarpıklığa yol açarak, sistemin etkinliğini ve verimliliğini azaltabilir. Sonuç olarak günümüzde özelleştirme ve liberalizasyon iktisadi gelişme için anahtar kavramlar haline gelmiş ve refahtaki artışın serbest piyasa ekonomisi ile sağlanacağı genel kabul görmüştür (Uzay, 2002).

Bir konomide büyüme GSMH ile ölçülmektedir. Dolayısıyla GSMH artırılması demek ilgili ülkedeki belli bir yıl içinde üretimin artırılması demektir. Kamu kesiminin verimsiz olması ekonomik büyümeyi etkileyen bir unsurdur. Özel sektör tam da bu durumda serbest rekabet koşulları altında çalıştığında etkinliği ve verimliliği yakalayacak üretimi artıracak ve ilgili ülke için ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlayacaktır.

3.9.4. Özelleştirmenin Ekonomik İstikrara Etkisi

Küreselleşme, ülkelerin daha liberalizasyon deregülasyon ve özelleştirme çalışmalarını hızlandırmıştır. Özelleştirme sosyal refahı artırmak, piyasa aksaklıklarından oluşan olumsuzlukları ortadan kaldırmak, etkinliği ve verimliliği yakalayan ve büyümeyi sağlayan bir fonksiyondur. Özelleştirmenin sonucunda bu faydaları elde edebilmek için uygun bir ortamın olması gerekir. Uygun bir ortam, ekonomik ve politik istikrarın olduğu bir ortamdır. Bu kavramlar birbirini etkileyen ve birbirinin tamamlayıcısı olan kavramlardır. Yani uygun ortamda özelleştirme ekonomik istikrarın temelini oluşturur¹³.

Türkiye’de uygulanan“Master plan” özelleştirme programının ana hedefleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir (Tümer, 2004);

1. Piyasa güçlerinin ekonomiyi harekete geçirmesine imkân verilmesi,
2. Verimliliğin ve sürekliliğin devam ettirilerek artırılması,

¹³ (<https://core.ac.uk/download/pdf/6672799.pdf>).

3. Malların ve hizmetlerin kalite, miktar ve çeşitliliğinin artırılması,
4. Halka açık şirketlerin teşvik edilmesi,
5. Sermaye piyasasının geliştirilmesinin hızlandırılması,
6. Hazinesin KİT'lere sağladığı fonların minimuma indirilmesi,
7. KİT'ler tarafından uygulanan tekcl fiyatlandırma ve dolaylı vergilendirmenin azaltılması,
8. Kamu görevlilerinin politika ve yönetmelik kanunlarında çalışmalarına izin verilmesi
9. Modern teknoloji ve yönetim tekniklerinin özendirilmesi,
10. Çalışanlara hisse senedi verilmesi yoluyla verimliliğın artırılması,
11. Kamu ve özel sektör kuruluşları arasındaki dengenin sağlanması,
12. Yabancı yatırımlarla uluslararası ekonomik ve politik bağların güçlendirilmesi,
13. Mevcut sermaye yatırımlarındaki iç karlılığın artırılması,
14. Devletin gelir sağlaması, özelleştirmenin temel hedefleridir (Tümer, 2004).

3.10. Özelleştirme Yöntemleri

Özelleştirme yöntemleri, yönetemin özelleştirilmesi, mülkiyetin özelleştirilmesi, finansmanın özelleştirilmesi ve serbestleştirme başlıkları altında ele alınabilir.

Tablo: 3.1. Özelleştirme Yöntemleri

Özelleştirme Yöntemleri					
SATIŞ		KİRALAMA	İŞLETME HAKKI DEVİRİ	MÜLKİYETİN GAYRİ AYNİ HAKLAR TESİSİ	GELİR ORTAKLIĞI MODELİ VE SAİR HUKUKİ
VARLIK SATIŞI	HİSSE SATIŞI	<i>Kuruluşların aktiflerindeki varlıkların bedel karşılığında, belli süre ile kullanım hakkının verilmesi</i>	<i>Kuruluşların bütün olarak veya aktiflerindeki i mal ve hizmet üretim birimleri ile modelleri mülkiyet hakkı saklı kalkmak kaydıyla belli süre ile işletilmesi hakkının verilmesi</i>	<i>Kuruluşların aktiflerindeki mal ve hizmet üretim birimleri ile varlıklarına ilişkin, intifa, irtifak, vb hakların tesis(kıyı kanunu ve ormanı kanunu gibi kanunları getirdiği sınırlamalar çerçevesin de</i>	<i>Kuruluşların özellikleri ve yapıları dikkate alınarak başvurulacak diğer yöntemler (Karabük Demir Çelik fabrikasının devri gibi)</i>
<i>Kuruluşları aktiflerindeki mal ve hizmet üretim birimleri ile varlıklarının mülkiyetinin bedel karşılığında devredilmesi</i>	<i>Kuruluş hisselerinin yurtiçi ve yurt dışında, blok satış halk arz, halk arzı içeren blok satış çalışanlara satış borsada normal veya özel emirle satış menkul kıymetler yatırım ortaklıkları veya fonlarına satış yoluyla bedel karşılığı devri</i>				

Kaynak:T.C. Başbakanlık özelleştirme İdaresi Başkanlığı;

(<http://www.oib.gov.tr/sayfalar/sayfa/params/tip-sayfa/id-8/ozellestirme-yontemleri.html>)

Erişim Tarihi: 04.09.2016)

Hisse Satışı	
Blok Satış	• <i>İhale Ve Değer Tespit Komisyonunun Oluşturulması</i> • <i>Bilgi Dokümanlarının Hazırlanması</i> • <i>Satış Duyuruları</i> • <i>Satış Görüşmeleri</i> • <i>Nihai Kararın Onayı</i> • <i>Satış Sözleşmesi.</i>
Halka Arz, Çalışanlara Satış	• <i>SPK'dan Arz İzni</i> • <i>Aracı Kurumların Tespiti</i> • <i>Bilgi Dokümanlarının Hazırlanması</i> • <i>İMKB'ye Başvuru</i> • <i>İlan, İzah name Ve Sirküler Yayını</i> • <i>Halka Arzı İşlemleri</i> • <i>Arz Sonrası İMKB'de İşlem Görmesi</i>
Uluslar Arası Arz, Borsada Satış, Yatırım Fonlarına Satış	• <i>SPK ve İMKB ulusal ve esaslar çerçevesinde satış genellikle özel emir ve toptan satışları pazarında satış yoluyla</i>
Bu Yöntemlerin Kombinasyonu	

Tablo 3.1 de görüldüğü gibi Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından gösterilen özelleştirme yöntemleri toplam beş ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar; Satış, Kiralama, İşletme Hakkı Devri, Mülkiyetin Gayri Ayni Haklar Tesisi, Gelir Ortaklığı Modeli ve Sair Hukukidir. Burada Satış iki önemli alt başlığa sahiptir. Birincisi; Varlığın Satışı, ikincisi ise; Hisse Satışı yoluyla özelleştirmedir. Ayrıca hisse satışı birkaç değişik yolla yapılabilir. Bunlar; hisselerin blok şekilde satışı, halka arz veya çalışanlara satışı şeklinde veya uluslararası arz, borsada satış, yatırım fonlarına satış şeklinde hisselerin satışı mümkündür. Son olarak yukarıda sayılan özelleştirme yöntemlerinin kombinasyonu şeklinde de hisse satışı mümkündür.

3.11. Özelleştirilen Şirketler

Türkiye’de tamamen özelleştirilen şirketlerin listesi aşağıda verildiği gibidir

Tablo 3.2. Tamamen Özelleştirilen Şirketler

ŞİRKETLER		SATILAN HİSSE %	ŞİRKETLER		SATILAN HİSSE %
1	AdıyamanÇimento Sanayi T.AŞ	100.00	44	BURSAGAZ	100.00
2	Anadolu Bank A.Ş.	100.00	45	DİV -HAN	100.00
3	Aşkale Çimento Sanayii	100.00	46	ETİ Bakır A.Ş.	100.00
4	ÇELBOR Ç.Çekme Boru San.Tic.	100.00	47	ETAĞ Etimesgut Ağaç San.Tic.	100.00
5	Türkiye Gemi SanayiiA.Ş.	100.00	48	T. Selüloz Ve KayıtFab.(SEKA)	100.00
6	Denizbank A.Ş.	100.00	49	T. Gübre Sanayi (TÜGSAŞ)	100.00
7	Denizli Çimento Sanayii T.A.Ş.	100.00	50	TÜPRAŞ	100.00
8	Ergani Çimento Sanayii T.A.Ş.	100.00	51	Deniz Nakliyatı T.A.Ş.	99.99
9	Eti Gümüş A.Ş.	100.00	52	YASATAŞ Turistik Tesisleri A.Ş.	99.99
10	Filyos Ateş Tuğlası Sanayi T.A.Ş.	100.00	53	Sivas Demir Çelik İşletmeleri A.Ş.	99.99
11	Eti Krom A.Ş.	100.00	54	GERKONSAN	99.99
12	Eti Elektrometalürji	100.00	55	PETLAS Lastik Sanayi A.Ş.	99.92
13	Eti Alüminyum	100.00	56	Güven Sigorta T.A.Ş.	99.91
14	İskenderun Çimento Sanayii	100.00	57	Trakya(Pınarhisar) Çimento San.	99.90
15	İskenderun Çimento Ve Çilek	100.00	58	Elazığ Çimento Sanayii A.Ş.	99.89
16	Karabük Demir Çelik Fabrikası	100.00	59	Çorum Çimento Sanayii T.A.Ş.	99.85
17	Kars Çimento Sanayii Ve T.A.Ş.	100.00	60	KÖYTEKS Yatırım Holdingi	99.84
18	Lâdik Çimento Sanayii T.A.Ş.	100.00	61	Niğde Çimento Sanayii T.A.Ş.	99.84
19	Lalapaşa Çimento Sanayii T.A.Ş.	100.00	62	Bartın Çimento Sanayii T.A.Ş.	99.79
20	Ordu Soya Sanayii T.A.Ş.	100.00	63	KÜMAŞ Kütahya Menyezitiİşla A.Ş	99.74

21	Sivas Çimento Sanayii T.A.Ş.	100.00	64	Gaziantep Çimento Sanayii T.A.Ş.	99.73
22	SÜMERBANK A.Ş.	100.00	65	TESTAŞ T. Elektronik San. Tic. A.Ş.	99.62
23	Şanlıurfa Çimento Sanayii T.A.Ş.	100.00	66	Söke Çimento Sanayii T.A.Ş.	99.60
24	TAKSAN	100.00	67	Afyon Çimento Sanayii T.A.Ş.	99.60
25	Trabzon Çimento Sanayii	100.00	68	Aksaray Azmi Milli T.A.Ş.	99.58
26	USAŞ Uçak Servisi A.Ş.	100.00	69	Akara Çimento Sanayii T.A.Ş.	99.30
27	Van Çimento Sanayii T.A.Ş.	100.00	70	GİMA GıdaVe İhtiyaç Mad. T.A.Ş.	98.53
28	BOZÜYÜK Seramik San Ve Tic. A.Ş.	100.00	71	ÇİNKUR Çinko Kurşun Metal San.	98.41
29	YemsanYem Sanayi A.Ş.	100.00	72	Balıkesir Çimento Sanayii T.A.Ş.	98.30
30	Türkiye Süt Ürünleri A.Ş.	100.00	73	Asil Çelik San.VeTic. A.Ş.	96.96
31	Kurtlan Çimento Sanayi Ve TicA.Ş.	100.00	74	MEYSU A.Ş.	96.15
32	Etibank Bankacılık A.O.	100.00	75	Gümüşhane Çimento Sanayii T.A.Ş	95.46
33	HAVAŞ	100.00	76	Adapazarı Şeker Fabrikası	94.06
34	Konya Krom Manyezit Tuğla San.	100.00	77	NİMSA NiğdeMey. Su. Gid. San. A.Ş.	92.67
35	Yarımca Porselen San. Tic. A.Ş.	100.00	78	TOE Türk Otomotiv Endüstrileri AŞ	91.66
36	ÇİTOSAN T. Çimento Ve Toprak. San	100.00	79	ANSAN Ankara Meşrubat Sanayii	88.33
37	ORÜS Orman Ürünler	100.00	80	KÖYTAŞ Köy Tarım Makinaları A.Ş.	85.59
38	Petrol Ofisi. A.Ş.	100.00	81	Ankara Anonim Türk Sigorta Şirket	84.50
39	Turban Turizm A.Ş.	100.00	82	GÜNEYSU A.Ş.	67.31
40	TUMOSAN T. Motor San.Tic.A.Ş.	100.00	83	TüstaşSınai Tesisleri A.Ş.	63.87
41	Türkiye ZiraatDenetim A.Ş.	100.00	84	Adana KayıTurba Sanayii T.A.Ş.	60.00
42	Türkiye Demir Çelik İşletmeleri A.Ş	100.00	85	Ataköy Turizm Tesisleri Ve TicA.Ş.	58.59

43	ESGAZ	100.00	86	Başak Sigorta A.Ş.	56.67
87	Ataköy Otelcilik A.Ş.	56.49	137	TOFAŞ Ota Ticaret A.Ş.	21.79
88	Baha Esat Kütahya Şeker Fab. A.Ş.	56.00	138	YEMTA A.Ş.	20.00
89	ERDEMİR	55.10	139	Köy Tür Ana Dam. Tavuk San. Tic	20.00
90	Bursa Soğuk Depoculuk Ltd.Şti.	52.00	140	ETÜDAŞ Erzincan Tarım Ürün. Üre	18.76
91	İpragaz A.Ş.	51.00	141	Metal Kapak Sanayi A.Ş.	18.66
92	DİTAŞ Deniz İşlet Ve Tankerciliği	50.98	142	Tat Konserve Sanayii A.Ş.	17.27
93	CyprusTurkishAirlines	50.00	143	ÖBİTAŞ İnşaat Ve Tic A.Ş.	16.74
94	Türkiye LibyaOrtak Tarım Ve Hay	49.70	144	Arçelik A.Ş.	16.37
95	Ray Sigorta A.Ş.	49.65	145	Pancar Motor Sanayii A.Ş.	16.00
96	ÇEMAS Döküm Sanayi A.Ş.	49.60	146	Yeni Çeltek Kömür Ve Madencilik	16.00
97	Ünye Çimento Sanayi A.Ş.	49.23	147	FrukoTemekMeyveSularıSan A.Ş	15.66
98	Çay Bank A.Ş.	49.00	148	Ataköy Marina Ve Yat İşletmeleri	15.07
99	NETAŞ Northren Elektrik Telekom	49.00	149	Manisa Yem Fabrikası A.Ş.	15.00
100	BİNAL Bingöl Yem Sanayii A.Ş.	47.50	150	TungaşTunceliGıdaSanayiiA.Ş.	15.00
101	Adana Çimento Sanayii T.A.Ş.	47.28	151	TungaşTunceliGıda Sanayii A.Ş.	15.00
102	Mardin Çimento Sanayii A.Ş.	46.23	152	Olgun Çelik San Ve Tic. A.Ş.	15.00
103	Çayeli Bakır İşletmeleri A.Ş.	45.00	153	Amasya Şeker Fabrikası	15.00
104	Eskişehir Yem Fabrikası A.Ş.	45.00	154	DİTAŞ Doğan Yedek Parça İmalat	14.73
105	TrakmakTraktör Ve Ziraat Mak.	45.00	155	Toros Gübre Ve Kimya Endüstrisi	14.48
106	PAN Tohum Islah Ve Üretme A.Ş.	45.00	156	ABANA Elektromekanik San A.Ş.	13.50
107	Konya Çimento Sanayii A.Ş.	43.91	157	Şeker Sigorta A.Ş.	13.37
108	Yıfaş Yeşil Yurt Tekstil	43.86	158	KayseriYem Fabrikası A.Ş.	13.33
109	Kepez Elektrik A.Ş.	43.68	159	AymarYağ Sanayii A.Ş.	11.06
110	TELETAŞ Telekom End Ve	43.29	160	Şekerbank T.A.Ş.	10.00

	TicA.Ş.				
111	Migros Türk T.A.Ş.	42.22	161	Pancar Ekicileri Birliği A.Ş.	10.00
112	Başak Emeklilik A.Ş.	41.00	162	Kömür İşletmeleri A.Ş.	10.00
113	Biga Yem Fabrikası A.Ş.	40.00	163	Aroma Bursa Meyve Suları San A.Ş	9.17
114	İstanbul Demir Çelik Sanayi A.Ş.	40.00	164	Türkiye Sinai Kalkınma Bankası A.Ş	8.24
115	Aksaray Yem Fabrikası A.Ş.	40.00	165	Ege Et Ve Mamulleri Ye San. Ve Tic.	7.71
116	SUNTEK Ağır Isı Sanayi A.Ş.	39.00	166	Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.	5.80
117	AEK Eti Elektrik A.Ş.	38.96	167	PınarEntegreEtVe Yem San. A.Ş.	5.76
118	Türkkablo A.O.	38.00	168	TamakGıdaSanayii A.Ş.	5.54
119	Kars Yem Fabrikası A.Ş.	37.07	169	Hektaş Ticaret T.A.Ş.	5.47
120	Bolu Çimento Sanayii A.Ş.	35.54	170	LayneBawler Dik TurbinPompA.Ş.	4.17
121	Türk Traktör Ve Ziraat Makinaları	33.73	171	Ankara Halk EkemkVe Un Fabrikası	3.80
122	ÇimholÇimentoY .Mam San.	30.42	172	Sivas Yem Fabrikası A.Ş.	3.57
123	Polinas Plastik Sanayi T.A.Ş.	30.00	173	Hascan Gıda Endüstrisi A.Ş.	3.40
124	Güneş Sigorta A.Ş.	30.00	174	Mars Ticaret Ve Sinayi A.Ş.	3.33
125	Çorum Yem Fabrikası A.Ş.	30.00	175	MAKSAN Malatya Makina Sanayi	2.50
126	ALTEK Elek. San. Teş. İşlet. Tic.	30.00	176	ÇESTAS Çukurova Elektrik Şir A.Ş.	2.29
127	Çelik Halat Ve Tel Sanayii A.Ş.	29.57	177	BalıkesirPamukluDokuma San.	2.18
128	MEKTA Ticaret A.Ş.	28.00	178	İMSA İstanbul Meşrubat San. A.Ş.	1.01
129	Çamsan Ağaç Sanayi T.A.Ş.	26.83	179	Liman İşletmeleri Ve Nak.San.Tic.	0.85
130	Çukurova Elektrik A.Ş.	25.40	180	Ülfet GıdaVeSabun San. A.Ş.	0.68
131	Çantaş Çankırı Tuz Üre. Ve Değ.	25.00	181	MAN Kamyon Ve OtobüsSan. A.Ş.	0.37

132	Toros Zirai İlaç Ve Pazarlama A.Ş.	25.00	182	OYTAŞ İş Ve DIŞ Ticaret A.Ş.	0.05
133	SAMAŞ Sanayi Madenleri A.Ş.	25.00	183	Ceyhan Sanayi Ve Ticaret A.Ş.	0.04
134	Bandırma Yem Fabrikası Ltd.Şit.	24.62	184	Dosan Konserve San. Ve Tic. A.Ş.	0.04
135	Konya Şeker Fabrikası A.Ş.	24.00	185	Aydın Tekstil İşletmesi A.Ş.	0.03
136	TOFAŞ Türk Otomobil Fabrikaları	23.13	186	Karadeniz Çimento Kireç Ve Ürün	0.01
187	T. Elektromekanik San. A.Ş.	0.0029			
188	T. Kalkınma Bankası	0.009			

Kaynak: http://www.oib.gov.tr/program/uygulamalar/completely_privatized.htm

Erişim Tarihi: 04.09.2016

Türkiye’de 1985’ten beri devlete ait şirketlerin 188 devlet hisseleri özelleştirilmiştir. Türkiye’nin ilk özelleştirme girişimi 1988 yılındaki Teletaş’ın satışı örnek teşkil etmektedir. Teletaş satışı karlı bir şirket telekomünikasyon sektöründe o dönemki ismi ile İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında varlık fiyatı ile halka arz edilmiştir (Marcpalmer, 2009:81). Ayrıca Tablo 3.2 de özelleştirilen firmaların toplam sayısı ve firmalar görülmektedir. Tablo 3.1 de bahsedilen özelleştirme yöntemleri yoluyla yapılan bu özelleştirme işlemleri günümüze kadar toplam 188 kamu iktisadi teşebbüsü özel sektöre çeşitli yöntemlerle devredilmiştir. Bu durum, devletin gün geçtikçe ekonomik alandan elini çektiğini ve serbest piyasa koşullarının ekonomiye hâkim olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Ayrıca özelleştirilen firmaların geneline baktığımızda kamu iktisadi teşebbüsleri hemen her alanda faaliyet gösterdiğini söyleyebiliriz.

SONUÇ

Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra uygulanmaya başlanan Liberal Ekonomik Politikalar ile özelleştirme programları gündeme gelmiştir. Devletin temel hedefi, özellikle sanayi ve ticaret alanlarındaki kamu payının özelleştirme yoluyla küçültülmesi böylece piyasadaki rekabetin canlandırılması ve devlet bütçesi ile kamu iktisadi teşebbüsleri üzerindeki finansal yükün azaltılması olmuştur. Aslına bakılırsa, özelleştirmenin Türkiye'deki geçmişi 1985 yılına dayanır, ancak bu konudaki hukuki temelin (altyapının) eksikliği, yanı sıra ülkedeki ekonomik kriz ve siyasi istikrarsızlıklar özelleştirmenin gelişimini engellemiştir. Yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı, özelleştirmenin gelişimi 2001 yılına kadar aksamıştır.

2002 yılı parasal politikalarının öncelikli hedefi; kamu borç stokunun azaltılması, devlet gelirlerinin artırılması ve devlet harcamalarında disiplinin ve düzenin sağlanması için kamuya ait ihtiyaç fazlalıklarının önemli bir oranda özelleştirilmesi olmuştur. 2003 yılı mali döneminde özelleştirmeden elde edilen gelir 1.27 Milyar \$ iken, 2004 yılında elde edilen gelir yine yaklaşık 1.27 Milyar \$ olmuştur. Sonraki iki senede (2005 ve 2006), özelleştirmeden elde edilen gelir eş değerli bir biçimde sırasıyla 8.20 Milyar \$ ve 8.09 Milyar \$ olmuştur. 2007 yılında özelleştirmeden elde edilen gelir 4.25 Milyar \$ iken, 2008 yılında özelleştirme gelirleri bir şekilde 2 Milyar \$ artış göstererek sene sonunda 6.29 Milyar \$'a ulaşmıştır. Özelleştirme sonucu devlet kasasına 2009 yılında 2 Milyar \$ ve 2010 yılında 3 Milyar \$ girmiştir.

Geride kalan beş sene Türkiye'nin özelleştirme gelirler açısından düşük olarak gözüktüğü de, özellikle 2013 ve 2014 yıllarında oldukça büyük rakamlara ulaşılmıştır. Türkiye'nin özelleştirmeden elde ettiği en yüksek gelir 2013 yılında 12 Milyar \$ ile gerçekleşmiş, 2014 yılında 6 Milyar \$ ve 2015 yılında ise 2 Milyar \$ devlet kasasına girmiştir. Türkiye özelleştirme yöntemiyle devlete ait şirketlerin (KİT) bir kısmını elden

çıkarmıştır, bunların %42'si blok satışlarla, %35'i varlık satışlarıyla, %19'u halka arz edilerek, %3'ü BIST'de hisse satışlarıyla ve %1'i ödenmiş sermaye ile gerçekleşmiştir.

Bu çalışma kapsamında, özelleştirme uygulamasının ekonomi üzerindeki etkileri incelenmiş ve özelleştirmenin, yüksek kalkınma oranlarına erişmenin tek aracı olmadığı ortaya çıkarılmıştır. Özelleştirmeye eşlik eden yapısal reformlar, ekonominin büyümesini teşvik eder ve ekonomik verimliliği artırır. Hükümet uzun vadeli bir ekonomik kalkınma hedefliyorsa, sadece özelleştirmenin üzerinde durmamalı, aynı zamanda piyasa rekabeti, altyapısal yatırımlar ve çeşitli düzenlemeler gibi endüstriyel politikaları teşvik etmelidir. Türkiye'nin özelleştirme geçmişi fazla eskilere dayanmaz. Özelleştirmenin geniş çaplı bir hale dönüşmesi 2001 yılından sonra başlamıştır.

Özelleştirme uygulamaları ve Türkiye'deki ekonomik etkileri ile ilgili hazırlanan bu Yüksek Lisans tezi, Türkiye'de 1986-2016 yılları arasında uygulanan özelleştirme hareketlerini, özelleştirme sonucu ortaya çıkan ekonomik büyümeyi, özelleştirme gelirlerini ve bütçe açığını ikincil veri analizi metotlarını kullanarak ele almış ve şu sonuçlara ulaşmıştır:

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin özelleştirilmesi iki önemli sonucu ortaya çıkarmıştır;

- A) Devletin vatandaşına sağladığı hizmetlerin özel sektöre aktarılmasıyla, bu hizmetlerin kamuya ulaşmasının kolaylaşması.
- B) Hükümetin özelleştirilmiş kurumlardan vergi geliri elde etmesi; yanı sıra kurumların halka sunduğu ticari mal ve hizmetlerin kalitesini denetlemesi ve bu hizmetlerin halka ulaştırılmasında söz sahibi olmasıdır.

Özelleştirme, gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerin gündemini işgal eden en önemli makroekonomik konulardan bir tanesidir. Bununla birlikte, özelleştirme Türk Ekonomisinin kalkınmasında büyük bir rol oynamaktadır. Bunun nedeni özelleştirmenin mükemmel bir piyasa rekabeti oluşturmaları, serbest piyasa hareketlerini canlandırması ve ekonomik kalkınmayı sağlayan iç ve dış yatırımları teşvik etmesidir. Türkiye'de özelleştirmenin hayata geçirildiği 1985'den, 2016 yılına kadar geçen 30 sene içerisinde kamuya ait 188 iktisadi teşebbüs, blok satış, hisse satışı, varlık satışı, gelir ortaklığı, halka arz, uluslararası arz ve benzeri yöntemlerle özel sektöre devredilmiştir.

Özelleştirme hareketi, Gayri Safi Milli Hasıla'ya her sene belirli bir miktar katkıda bulunarak, Grafik 3.1'de de görüldüğü gibi özellikle son 10 sene içerisinde Türk Ekonomisinin büyümesinde etkili bir rol üstlenmiştir. Türkiye, serbest piyasa ekonomisine dayanan bir altyapı oluşturarak, özel sektör yatırımlarını güçlü kılmış ve kamuya ait şirketleri özelleştirerek, kamu hizmetlerinin halka ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Türkiye gelişmekte olan bir ülkedir, özelleştirmeler ve halka arz yoluyla Dünya çapında oluşturduğu serbest pazar ağı Türk Ekonomisinin büyümeye devam etmesine katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla Özelleştirme, ülkede bulunan işgücü için yeni fırsatlar doğurur, devletin devrettiği işletmelerin üretim kapasitesini yanı sıra mal ve hizmetlerin kalitesini arttırmak isteyen özel sektör yeni işçi alımlarında bulunabilir. Bununla birlikte, Türkiye, sermaye piyasasının gelişimi için daha geniş katılımlı hisse ortaklığına olanak sağlayan düzenlemeler yapmayı planlamaktadır.

Son olarak, Türkiye, özelleştirme vasıtasıyla devletin ekonomik faaliyetlere katılımını azaltırken, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ulusal bütçe üzerindeki finansal yükünü hafifletip, iç piyasanın zenginleşmesini ve elde edilen kaynakların yeni yatırımlara yönlendirilmesini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- AKALIN Güneri. KİT’lerde Etkinlik, Yeni Çağ Basın Yayın San Ankara 1986S: 12.
- AKALIN Güneri. Kamu İktisadi Teşekkülleri Reformları Alternatifleri ve Özelleştirilmeleri Yeni çağ Basın yayın San, Ankara 1990 S:15.
- AKKOYUNLU Pinar. Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme 1.Bask- Ekim –İstanbul, 2011; S: 53.
- AKSOY Şinası. Turkish Experience with Privatizationan Overview and Evaluation Turkish public Administrational Annual volume, 17-19, 991-1993; S:7.
- AKTAN Coşkun. Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme Arkadaş Matbaacılık İzmir,1987 S:103.
- AKTAN Coşkun. Privatization and The Turkish Experience, Seçkin yayıncılık İstanbul 2004, S:19.
- ALINA Badulescu. The Privatization of State Owned Enterprises in the Early TransitionThe USV Annals of Economics and Public Administration. Volume12, issue2 (16) 2012 S: 18.

- ALPER Yusuf. Özelleştirme İktisat Amaçları Ve Sosyal Sonuçlarıyla Sağlık İş Yayınlar, Ankara 1994 S:65 Temel yayınları yayın No:65, İstanbul.
- ALTINTAŞ Berra. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi ve Özelleştirmenin Sermaye Piyasasına Etkileri Sermaye Piyasa Kurulu Yay. No: 4 Ankara 1988,S:66.
- ANDERSON Lecon. Competition and Privatization Amidst, Week Institutions, 2000 S: 527-549.
- ARIN Tülay. Devlet hizmetlerinde etkinlik İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma konferansları yayın No: 77, 1988.
- ATASOY Veysel. Anayasa Mahkemesi Kararları Ve Özelleştirme. (1998). Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 41, 24-54.
- ATASOY Veysel. Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme Sorunu, Nurol Matbaacılık, Ankara, 1993.
- AYKEL Recia. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Diğer Kuruluşlar İştirakleri Genel Raporu, Ankara, 2013; S: 1.
- AYSAN Selahattin. KİT Türkiye’de Ve Dünya’da Kamu İktisadi Teşebbüsleri, İstanbul 1988, S:180.

- AYSAN Mustafa. Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Uluslararası Pazarlar, İ Ü. Devlet İşletmeciliği Enstitüsü Yayın, İstanbul 1981 S:8.
- BAKLACIOĞLU Aykut. Kamu İktisadi Teşebbüsleri A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayın, Ankara 1976 S: 17 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1985; S: 1-2.
- BARBIERDE le Serre. Privatization Experiences in France, 24 February Paris, 2013: S: 125
- BORATOV Korkut. Türkiye İktisat TarihiAnkara İmge kitabevi 1982,S:74
- BORNSTEİN Morries. Framework Issuesin The Privatization Strategies of the Czech Republic, Hungary, and Poland, 1999, Post-Communist Economies, 11(1) , 47-77.
- BORTOLOTTİ Bernado. Government Control of Privatized Firms Mimeo, journal review of financial studies volu.22 issue 8, published university press 2007,S: 183.
- BORTOLOTTİ Cambini. Privatizationand Management Incentives, Evidence from United Kingdom. London, 2003, S; 138.
- BRADA Josef. Privatization in Transitionor is it? Journal of Economic perspective volume10, No,2 spring1996 67-86.

- BULUTOĞLU Kenan. Özelleştirme Tartışmaları Bağlam Yayınlar ve Sanat Yayınları, İstanbul1997 S:108.
- BUTLER Stuart. Privatization Federal Spending A strategy to eliminate the deficit, New york universe Books, 1985; S: 43-62
- CHANG Alper. Streamlining and Privatization Prices in the Telecommunication Industry 2002; S: 118.
- ÇETİNKAYA Orkan. Türkiye’de Devlet İşletmeciliği ve Özelleştirme Uludağ Üniversitesi I.I.B.F. Maliye Bölümü Öğretim Üyesi Ekin Kitapevi, Bursa 2001; S:175.
- ÇETİNKAYA Özhan. Türkiye’de Devlet İşletmeciliği ve Özelleştirme, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2007
- ÇETİNKAYA Özhan. Türkiye’de Devlet İşletmeciliği ve Özelleştirme, Ekin Kitabevi, Bursa 2001.
- ÇEVİZOĞLU Hulki. Özelleştirme,II Baskı,Beyaz Yayınları İstanbul; 1998, S:18.
- ÇOBAN Orhan. Özelleştirmenin Sosyal İktisdi ve Siyası boyutu”Yeni İpekyolu Dergisi 113(10) Temmuz 1997; 37-48

DELİCE, Güven
ve YAVİLIOĞLU.

Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları Editör 2010;
S: 705-713.

DEMİRBAŞ, Muzaffer.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Özelleştirme
Süleyman Demiral Üniversitesi, İktisat ve İdari
Bilimler Fakültesi Y.2002, C.7 S.1 S.241-264.

DEMİRBAŞ Muzaffer ve
TÜRKÖĞLU Musa.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi,
2002, Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF
C.7,S.1, S.241-264

DOĞAN Yahya.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme’’
Yayınlar, İstanbul 1993 S: 117.

DONAHUE John.

The Privatization Decision the New York Basic
Books, USA.1989; S: 46.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı).

Rekabet Hukuku ve Politikaları, Sekizinci Beş
yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu
Raporu, Ankara 2000; S: 2.

DYCK Alexander.

Privatization and Corporate Governance,
Principles, Evidence and Future challenges World
Bank Research observer, 2001; 16(1), 59-84

EASTERLY William.

The Elusive Quest for Growth Cambridge the MIT
press, United Kingdom,2001 S: 20

ECHKARD Janeba.

Decentralization and International Competition
CeSifoWorking paperseries No:854february2003,
S: 39.

ENNİS Pinto.

Privatization and Income Distribution in
Argentina Department of Economics, West
Virginia University May 23, 2003.

ERDİNÇ Zeynep.

Küreselleşmenin İstihdama Etkileri, Dumlupınar
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi Sayı: 3 Kasım
1999. S. 111-120

FANNIE Mae.

Privatization Methods New York Books USA,
2005; S: 23.

FRYDMAN Gray.

When Does Privatization Work? The Impact of
Privatize Ownership on Corporate Performance in
The Transition Economies 1999; S: 32.

FRYDMAN Rapaczyuski.

When Privatization work? The Impact of
Ownership on Corporate Performance in the
Transition Economics. Quarterly Journal of
economics, 1990; 114(4), 1153-1191.

Kamu İşletmeleri T.C. SayıştayBaşkanlığı, Genel
Raporu, Ankara; 1998; S: 18.

Kamu İşletmeleri T.C. Sayıştay Başkanlığı, Genel Raporu Ankara; 1999; S:3.

Kamu İşletmeleri T.C. Sayıştay Başkanlığı, Genel Raporu, Ankara; 1989; S: 4.

GREEN Jeffery.

Citiesand Privatization Prospects For the New Country. Upper Saddle River, NJ. Pearson Education, Inc. 2002; S: 2.

GÜZELSARI Selim.

Neo-Liberal Politikalar Ve Yönetişim Modeli 2003, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:35, Sayı 2, Sayfa:17-34.

HECHMAN James.

Alternative Methods of Evaluating the Impact Interventions Journal of Economics 30(1985) 239-267. North-Hollanduniversity of chicago, chicago USA.

HIGGINS George.

A Review of Privatization Definitions, Options and Capabilities published in Washigton USA,2000; S:2.

HOSHINO Taeko.

Privatization of Mexico's Public Enterprise and the Restructuring of the PrivateSector", The Developing Economies, XXXIV-1(March, 1996).

IŞIL Orkanoğlu.

Özelleştirme ve alternatifler, Akademik Bakış Dergisi Sayı: 221 Ekim, Kasım-Aralık-2010-22 Uluslararası hakemli Sosyal Bilimler.

- İLERİ Hüseyin. Türkiye’de Özelleştirmeyayınlar Bursa kitab evi Bursa1988; S:151-152.
- JACQUILLAT Bertrand. Nationalization and Privatization in Contemporary France Government Union Review 1987; 8, 21-50
- JAMES Schmitz. Privatization Impact on Private Productivity Federal Reserve Bank of Minneapolis Research Department Staff Report 337 June, 2004; S: 20.
- KARAGÖZ Hakan. Dünya ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları Etüd Araştırma Servisi, Konya; 2009, S: 5.
- KEPENEK Yakup. 100 Soruda Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri İstanbul, Gerçek Yayın evi, 1990; S: 150.
- KİRMANOĞLU Hülya. Kamu Ekonomisi Analiz 4 Baskı- Ocak 2013 İstanbul, S:193.
- KUTLU Erol. Günümüzde Ortaya Çıkan Ekonomik Oluşumlar ve Türk Dünyasına Etki-leri”, (1998), Dünya Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi. Basım Evi, Eskişehir.
- LAPORTA LOPEZ. The Benifits of Privatization, EvidenceFrom Mexico Quarterly Journal of Economics 114(4), 1192-1231 1994; S: 113.

- LEVENTINE Hicker. The Role of Private Equity Funds in Global Privatization Printed in Frankfurt, Germany, 2007, S: 6.
- LUSTING Nora. Mexico: the remarking of an economy (Washington D.C: brookings institution, 1992).
- MAKIW Gregory. The Essential of Economics 2nd Edition United States, 2001; S: 123.
- MAMOU demy. La Saga de Privatization Le Monde Paris, France 10 Nov. 1996; S: 39.
- MARC Palmer. The Turkish Privatization Experience , 1984-2009 P: 81 <https://martindale.cc.lehigh.edu/sites/martindale.cc.lehigh.edu/files/Privatization.pdf>.
- MARIA Ariceta. Privatization in Argentina When Accountability Suffered, Journal of Development and Social Transformation Public Administration, International Relations, the Maxwell School of Syracuse University 1992; S: 25.
- MEDEMA Riccardo. The Coase Theorem Encyclopedia of Law and Economics 1999; S: 839-892.
- MEGGINSON Netter. From State to Market: A survey of Empirical on Privatization. (2001). Journal of Economic literature, 39(2): 321-89.

- MICHEL Berne. Privatization Experience in France “CESifo Working Paper NO: 1195 Category: 9 Industrial Organizations May, 2005; S: 35
- MIHALIYA Pick. Property Rights and Privatization Washington DC. USA, 1993;S:5.
- NELLIS John. Privatization in Transitioneconomies: What has happened? What comes next? un- published paper delivered to the Bank/FundAnnual meetings Seminar in Prague September, 2000; S: 16.
- NESTOR Salter. Falling between the Cracks; Privatization and corporate governance in the European telecom industry corporate governance Vol.13, No: 2 2005, S: 12
- OECD. Privatizing State Owned Enterprises An overview of policies and practices in OECD countries “Paris, 2003; S: 121.
- OĞUZ Bal. Özelleştirme Teorik Temelleri ve Türkiye’deki Sonuçlar International Conference on Eurasian Economies, Kocaeli University 2013,S:358.
- OYAN, Oğuz. Özelleştirme Söylemi ve gerçekleri (Editör Aykut Polutoğlu) Özelleştirme Tartışmaları Bağlam Yayınlar Ankara, 1994; S: 167.

- ÖNDER İzzettin. Özelleştirme Genel Yaklaşım Dünyada ve Türkiye’de özelleştirme Şafak Matbaacılık, Ankara, 2009.
- ÖZMEN Selahattin. Türkiye’de ve Dünyada Kitlerin Özelleştirilmesi Met/Er Matbaası, İstanbul, 1987.
- ÖZTÜRK Nursel. Özelleştirme Ders Notları Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Ankara, 2002; S: 7.
- PERRY Rainey. The Public Private Distinction in organization theory A critiqueand ResearchAgenda, Academic of Management review 3(2) 2002; 182-201.
- PIESSE Jennifer. Privatization and the Role of Public and private Institutions in Restricting Programs 2001; S: 21.
- POLATOĞLU Aykut. Özelleştirme Tartışmaları Bağlam yayıncılık, Ankara 1994, S: 33.
- POLOMA Garcia. Labor Market performance and Startup costs, published Mexico Center Books, Mexico,2003; S: 11.
- POOLE Robert. Privatization public Sector Service in Practice Journal of Policy analysisand Management Vol.6,No.4. privatization theory and Practice, 1987,P:18.

- PRIZZIA Robert. Privatization & Social Responsibility A critical evaluation of Economic Performance The international Journal of PublicSector Management (14,513-541) 2001; S: 14
- PROTTI vier. From Government to Regulatory Governance published London, United Kingdom, 2005; S: 151.
- RAMANDHAM Vay. Privatization and Equity lond on Routledge 1995; S:24
- RAMÍREZ Miguel. Privatization and Regulatory Reform in Mexico 1998; S: 439
- SAPPİNGTON Diniel. Privatization in formation and incentives” Journal of Policy 2007
- STİEGLİTZ Jeiffier. Analysis & Management Vol.6 (1987), S: 567-582
- SARIASLAN Halil. KİT’ler ve Özelleştirme Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz Yayına Hazırlayan:
- ŞAHİNÖZ Ahmet. Türkiye Ekonomi Kurumu”, İmaj yayınevi, Ankara Ekim , (2001).
- SARIKAMIŞ Cevat. Türkiye’de Özelleştirme Çalışmaları İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, 2005; S:11.

- SCHAFFER Anderi. State versus Private ownership Journal of Economic Perspective 1999; S: 24
- SEZGİN Şennur. Piyasa Ekonomisinin Şartlar ve Özelleştirme Akademik incelemeler Dergisi 5(2),115-171; 2010, S: 158
- SHESHİNSKİ LOPEZ. Privatization and its Benefits theory and evidence CESifo Economic Studies 49, 429-459; 1999, S: 18.
- SÖNMEZ Sinan. Kriz Devlet Müdahalesi ve Özelleştirme (Editör Aykut polatoğlu) Özelleştirme tartışmaları, Bağlam yayınlar Ankara 1994;S:132.
- STOLT Blomtivist. Privatization of Socialservices; Quality Differences in Swedish Elderly social Science medicine 72,506-567; 2011,72.
- TAŞAR Okan. Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Ve "Makroekonomik Etkilerinin Analizi, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 2010, Cilt:3, Sayı:1, S.76-97.
- TAYLO Warrak. Privatization of State enterprises, Policies drivers and lessons learned International Journal of public sector Management 11,524- 535; 1998, S: 11.
- THATCHER Margaret. The Downing Street Years, Harper Collins: New York. (1993).

- TORNEL Aaron. Privatizing the privatized “Working paper 7206NBER 1999; S: 3”
- TORNELL ARON. Privatizing the Privatized”, (1999), New Working Paper Series, National Bureau Of Economic Research 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, Ma 02138 July 1999, WorkingPaper 7206 [Http://Www.Nber.Org/Papers/W7206](http://www.Nber.Org/Papers/W7206)
- TÖZER Ayhan. Telekomünikasyon sektöründe özelleştirme Regülasyon ve liberlasyon Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003; S:22
- TÜMER Öztüm. Türkiye’de Özelleştirmenin Ücret Ve İstihdam Üzerindeki Etkisi”, 2004 Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- TÜRK Ziya. Türkiye’de Özelleştirme Uygulamalarının Analizi, 2014 T.C. Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Yayın No:2885, Isbn 978-605-4667-81-9.
- TÜSİAD. Türkiye’de Özelleştirme uygulamaları “ İstanbul, 1992; S:86.
- TÜSİAD. 21.Yüzyıla Girerken Türkiye’nin Enerji Politikasının Değerlendirilmesi, TÜSİAD Yayınları (Yayın No. TÜSİAD-T/98-12/239), İstanbul, 1998.

UÇKAÇ Aynur.

Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları, 2010, Maliye Dergisi, Sayı 158, Ocak-Haziran, S:422-430.

UZAY Nisfet.

KAMU BÜYÜKLÜĞÜ ve EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1970-1999), Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 19, Temmuz-Aralık 2002 ss. 151-172.

ÜNAL Feyza.

Özelleştirmenin Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Verimlilik Üzerine Etkisi, (2000) Nobel Yayıncılık, Ankara.

VAKİF BANK.

Türkiye’de ve dünya yaşanan özelleştirme” 2000 Vakıfbank Araştırma dizisi No:2, 2.Bask.

WARNER Hafrez.

Theuneven Distribution of Market Solutions for Public goods Journal of urban Affairs Vol.24/4 (winter2001) S: 445-459.

WELCH Dick.

The Case-Bv-Case Approach to Privatization, Techniqueasn D Examples” 1998, World Bank TechnicalPaper No. 403.

WILLIAMSON Oliver.

TheEconomicInstitutions of Capitalism, Firms, Markets, Rational Contracting Published and Printed London Macmillan, 19985; S: 123.

- WINSTON Clifford. Government failure in Urban Transportation, (2000), Fiscal Studies, volume 21, pp. 403-425.
- WORLD BANK. World Bank Participation SourceBook, Washington Dc, 1996; S: 23.
- WORLD BANK. Analysis and lessons from Eastern Europe and former Soviet union” Washington Dc, 2002; S: 35.
- WORLD BANK. Private Sector participation in infrastructure the case Mexico, Washington, DC united states, 2003; S: 32
- YARROW George. Privatization an economic Analysis Cambridge MIT press, 1986; S: 324-364
- YENTÜRK Nurhan. Körlerin Yürüyüşü: Türkiye Ekonomisi Ve 1990 Sonrası Krizler 20 Aralık 2008, Osmanlı Bankası Arşiv Ve Araştırma Merkezi, [Http://Www.Obarsiv.Com/Pdf/Nurhanyenturk_NB.Pdf](http://www.obarsiv.com/Pdf/Nurhanyenturk_NB.Pdf)
- YERLIKAYA Kurşat. Yap İşlet Devret Modeli Hukuki Maliyeti Ve Vergilendirme, Seçkin Yayınlar İstanbul, 2002; S:25.
- YOUNG Ander. Privatization in Africa Review of African political Economy, 51.50. 1992; S: 62.

ZARARSI Emin.

4046 Sayılı Özelleştirme Kanununun İş Hukuku
Yönünden Değerlendirilmesi, DPT Yayın ve
Temsil Dairesi Başkanlığı Yayın ve Basım Şube
Müdürlüğü, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

- WEB1; <http://akademikperspektif.com/2012/03/05/ozellestirmenin-tarihsel-sureci/>
- WEB2; <https://ayhansarisu.wordpress.com/tag/anayasa/>
- WEB3;<http://www.telegraph.co.uk/finance/comment/alistairosborne/9980292/Margaret-Thatcher-one-policy-that-led-to-more-than-50-companies-being-sold-or-privatised.html>
- WEB4; <http://www.privatizationbarometer.net/atlas.php?id=7&mn=PM>
- WEB5; <http://www.privatizationbarometer.net/atlas.php?id=7&mn=PC>
- WEB5;http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedia/kasim2003/dosya_kasim2003.html
- WEB6; http://www.kto.org.tr/d/file/ozellestirmeuygulamalari_rapor.pdf
- WEB7;<http://dspace.trakya.edu.tr:8080/jspui/bitstream/1/79/1/%C3%96zer%2c%20Erol.pdf>
- WEB8; http://www.oib.gov.tr/program/turkiyede_ozellestirme.htm
- WEB9;<http://www.oib.gov.tr/sayfalar/sayfa/params/tip-sayfa/id-8/ozellestirmeyontemleri.html>
- WEB10; http://www.oib.gov.tr/program/uygulamalar/completely_privatized.htm
- WEB11; http://www.oib.gov.tr/program/uygulamalar/yillara_gore.htm
- WEB12; http://www.oib.gov.tr/program/uygulamalar/1986-2002_kaynak_kullanim.htm
- WEB13;<https://core.ac.uk/download/pdf/6672799.pdf>